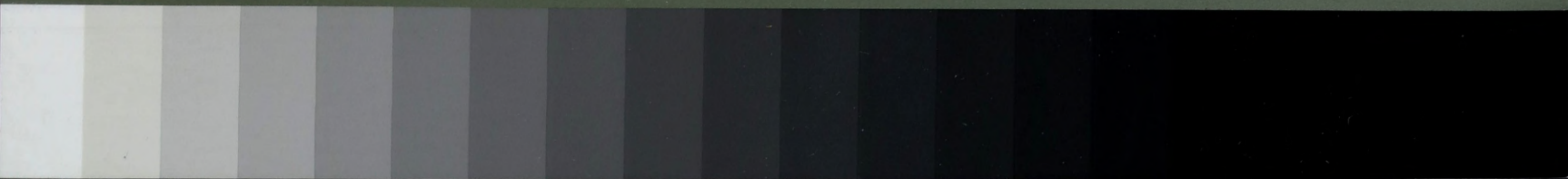

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

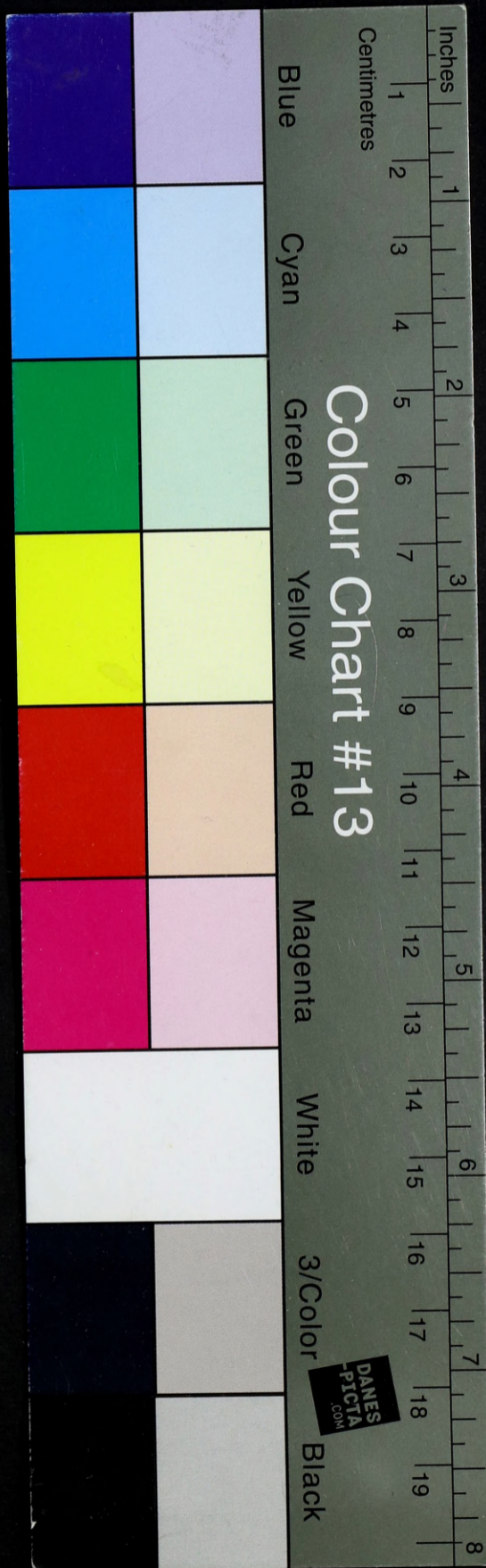

ROZWINIĘCIE OPERACYJNE

**Materiały
z konferencji
naukowej**

61304

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Centimetres

Inches

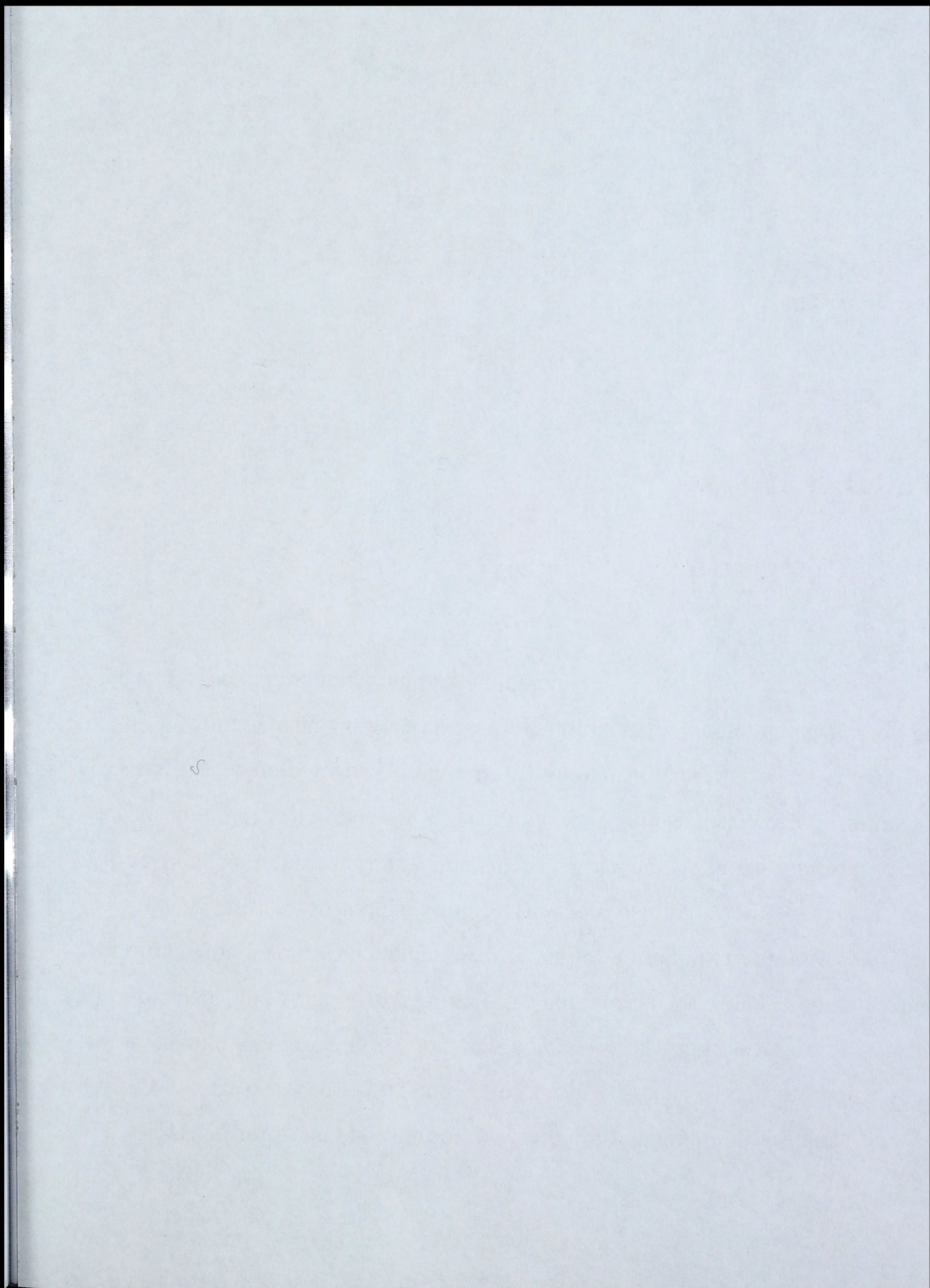
S 6659

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUK OPERACYJNEJ I TAKTYKI

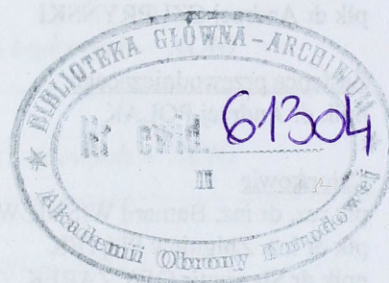
ROZWINIĘCIE OPERACYJNE

**Materiały
z konferencji
naukowej**

Warszawa 2006

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ I TAKTYKI

ROZWINIĘCIE OPERACYJNE

**Materiały
z konferencji
naukowej**

Warszawa 2006

Recenzenci

prof. dr hab. Waldemar KACZMAREK

plk dr hab. Witold LIDWA

Rada programowaPrzewodniczący

plk dr Andrzej CZUPRYŃSKI

Zastępca przewodniczącego

ppłk dr Andrzej POLAK

Członkowie

plk rez. dr inż. Bernard WIŚNIEWSKI

plk dr inż. Zbigniew PIĄTEK

ppłk dr Sławomir OWCZAREK

Redakcja naukowa

plk dr Andrzej CZUPRYŃSKI

Projekt okładki

Dariusz ŁYSIO

Adiustacja

Teresa PIĄTEK

Redaktor techniczny

Beata KLAROWSKA

Korekta

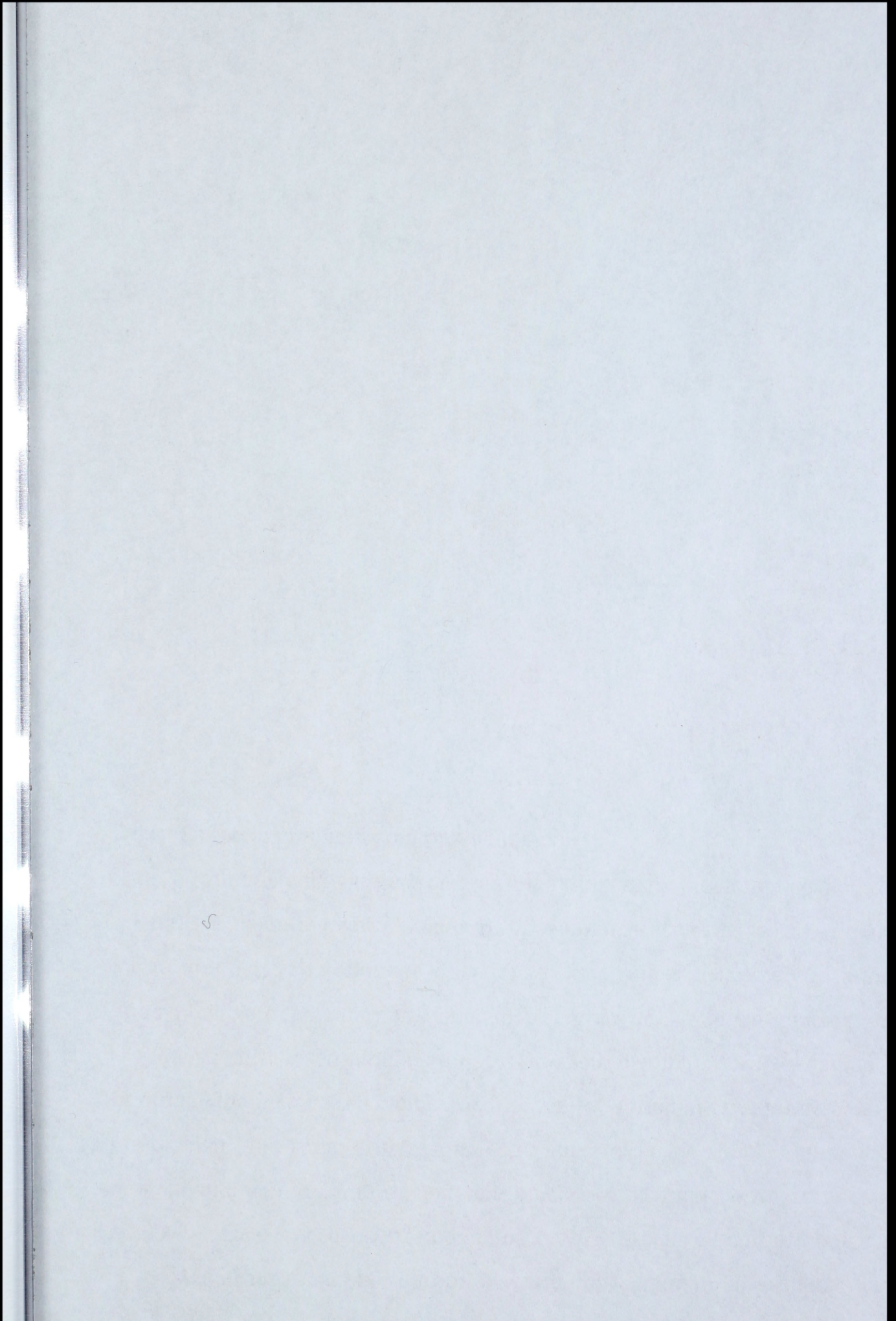
Małgorzata SEKTAS

© Copyright by Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006

ISBN 83-89423-68-5

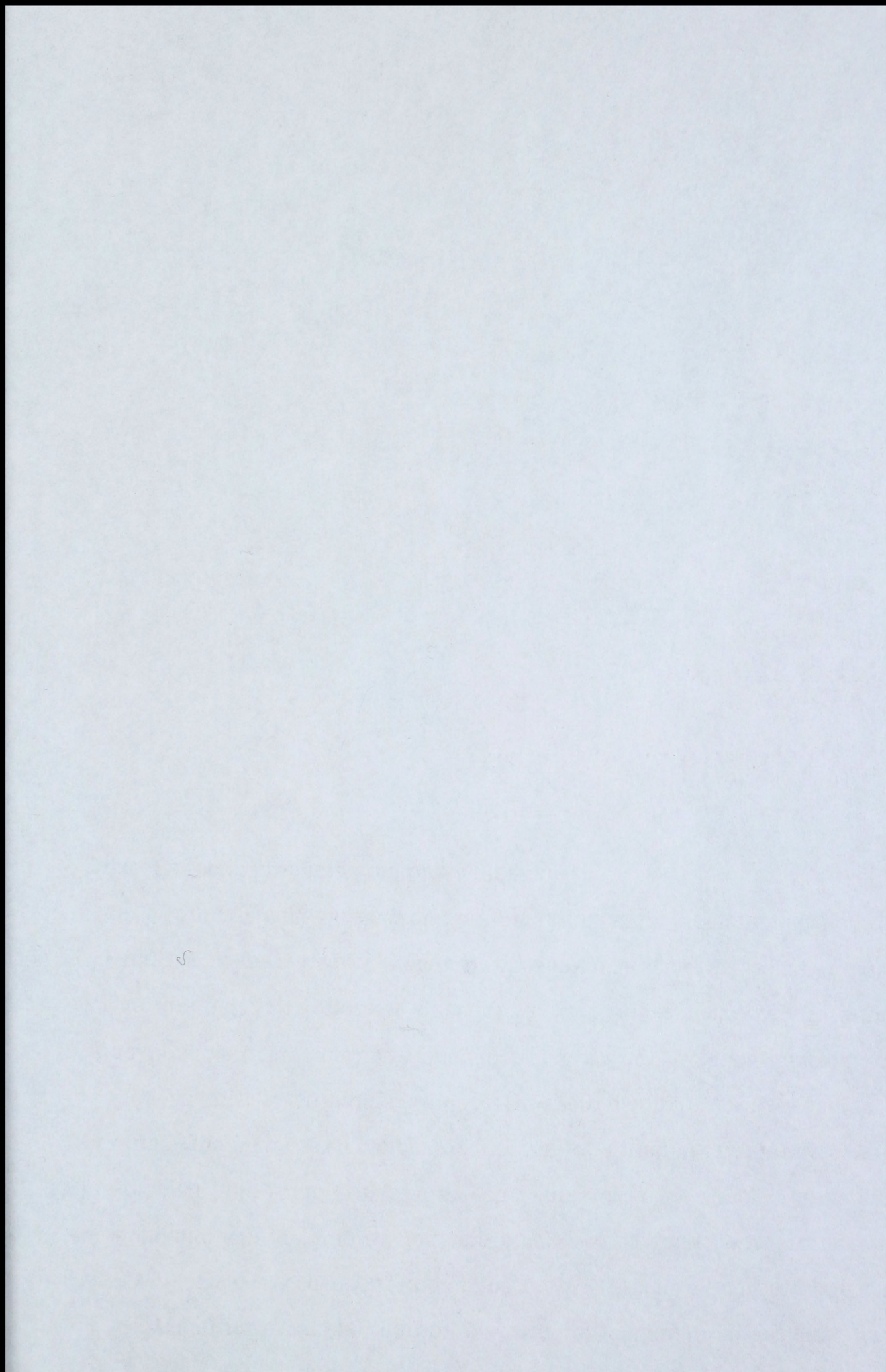
Sygn. AON 5763/06

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 141/2006

SPIS TREŚCI

<i>plk dr Andrzej Czupryński (Zakład Sztuki Operacyjnej Wojsk Lądowych – AON)</i> Wstęp i tezy	7
<i>plk dr Andrzej Czupryński (Zakład Sztuki Operacyjnej Wojsk Lądowych – AON)</i> Rozwinięcie operacyjne – identyfikacja problemu	10
<i>plk dr inż. Zbigniew Piątek (Zakład Administracji i Mobilizacji – AON)</i> Planowanie mobilizacyjne jako element planowania operacyjnego	33
<i>plk dypl. Piotr Bucior (Generalny Zarząd Operacyjny – Sztab Generalny WP)</i> Wybrane problemy rozwinięcia sił zbrojnych	51
<i>plk rez. dr inż. Bernard Wiśniewski (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji)</i> Zadania obronne urzędu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji	57
<i>pplk dr Andrzej Polak (Zakład Sztuki Operacyjnej Wojsk Lądowych – AON)</i> Rozwinięcie operacyjne w teorii polskiej sztuki wojennej w latach 80. i 90. XX wieku ..	79
<i>plk dr Andrzej Czupryński (Zakład Sztuki Operacyjnej Wojsk Lądowych – AON)</i> Wnioski	89

plk dr Andrzej Czupryński

Wstęp i tezy

Przewartościowania w zakresie bezpieczeństwa na całym świecie wywierają wpływ na zmiany w narodowych systemach obronnych. Powołanie narodowego Dowództwa Operacyjnego spowodowało zmiany w funkcjach rodzajów Sił Zbrojnych RP. Dotychczas dowództwa rodzajów sił zbrojnych spełniały również funkcje dowództw operacyjnych. Wynikało to z teorii i praktyki prowadzenia jednorodnych operacji. W teorii i praktyce zakładano prowadzenie operacji jednym rodzajem sił zbrojnych w środowisku lądowym, powietrznym lub morskim. Takie podejście determinowane było globalnym zagrożeniem, zwłaszcza po II wojnie światowej do czasu rozwiązania się Układu Warszawskiego i rozpadu byłego ZSRR. Współcześnie, w warunkach obniżania się zagrożenia wybuchem konfliktu globalnego, działania wspierające zamierzenia państwa w sposób zbrojny prowadzone są w ramach operacji, a nie jak dotychczas w ramach kampanii. Obniżająca się skala zagrożeń bezpośrednich dla suwerenności terytorialnej państwa, a przede wszystkim oddalająca się groźba konfliktu globalnego pozwala rozwiązywać konflikty w ramach jednej operacji.

W aspekcie przewartościowania systemów obronnych oraz zmian funkcji rodzajów sił zbrojnych wymagane jest ponowne rozważenie problemów związanych z zadaniami wojsk lądowych w ramach osłony i obrony suwerenności terytorialnej państwa. Stąd zespół pracowników naukowo-dydaktycznych Zakładu Sztuki Operacyjnej Wojsk Lądowych przy aktywnym udziale pracowników resortu spraw wewnętrznych oraz Zakładu Administracji i Mobilizacji zorganizował 31 maja 2005 roku konferencję na temat: *Zadania wojsk lądowych w ramach rozwinięcia operacyjnego Sił Zbrojnych RP.*

Celem konferencji była wymiana poglądów dotyczących rozwinięcia operacyjnego wojsk lądowych oraz ich ujednolicenie w aspekcie współczesnych zadań Sił Zbrojnych RP.

Dotychczas osiągnięcie gotowości sił zbrojnych do realizacji zadań obronnych traktowano jako rozwinięcie strategiczne. W ramach rozwinięcia strategicznego realizowano rozwinięcie operacyjne. Było ono definiowane jako system zabiegów doprowadzających do pełnej gotowości bojowej dowództwa i wojska, ich przesunięcie (przegrupowanie) i zajęcie rejonów wyjściowych. Miało to zapewnić dogodne warunki przyjęcia przez związki operacyjne (związki taktyczne) odpowiedniego ugrupowania, zgodnie z zamiarem przewidywanej operacji oraz skuteczne jej prowadzenie.

Z definicji rozwinięcia operacyjnego wynika, iż dotyczy ono poziomu operacyjnego postrzeganego przez pryzmat struktury związku operacyjnego. W pojęciu „rozwinięcie operacyjne” zawierały się przedsięwzięcia związane z przejściem systemu dowodzenia oraz struktur organizacyjnych jednostek wojskowych z etatu pokojowego na wojenny. Do głównych zadań należało osiągnięcie gotowości do działania, formowanie zgrupowań i przyjęcie przez nie ugrupowania w rejonie rozwinięcia operacyjnego lub odpowiedzialności.

Współczesne uwarunkowania wskazują, że wojska lądowe mogą realizować coraz więcej zadań poza terytorium kraju. Szerokie spektrum zagrożeń wymaga posiadania sprawnego systemu osiągania gotowości do prowadzenia działań, kompatybilnego z systemami sojuszniczymi, zwłaszcza w sytuacji budowania sił odpowiedzi NATO i grup bojowych UE. Dotychczas rozwinięcie operacyjne uważano za zakończone z chwilą przyjęcia przez związki operacyjne (ZT i oddziały) ugrupowania do prowadzenia pierwszej operacji.

Współcześnie nie należy wykluczać takiego celu, ale coraz częściej nie chodzi o przyjęcie odpowiedniego ugrupowania, lecz przede wszystkim o osiągnięcie gotowości do podjęcia działań. Jeśli będziemy mówili o osiągnięciu gotowości do działania na dowolnym teatrze działań, kluczową rolę może odgrywać przemieszczenie wojsk, w tym transport i kierowanie ruchem wojsk na obszarze kraju i poza nim.

Obecnie przez pojęcie rozwinięcia strategicznego rozumie się osiągnięcie gotowości do realizacji zadań obronnych przez podsystem kierowania obronnością i podsystem pozamilitarny w systemie obronności kraju. Natomiast problemy osiągnięcia gotowości do działania całości sił zbrojnych postrzega się jako rozwinięcie operacyjne. Stąd konieczność jednoznacznego rozróżnienia zadań rozwinięcia strategicznego, operacyjnego, a być może i taktycznego.

Potrzeba wyjaśnienia podstawowych zagadnień rozwinięcia operacyjnego wynika również ze zmian wprowadzanych w systemie osiągania gotowości do działania wojsk, zadań wojsk lądowych w okresie pokoju, kryzysu i wojny oraz powołania Dowództwa Operacyjnego.

W kontekście powyższych uwarunkowań szczegółowego wyjaśnienia wymagają następujące kwestie:

- jak współcześnie można interpretować rozwinięcie operacyjne wojsk?
- czy, a jeśli tak – to w jaki sposób, można wyróżniać rozwinięcie strategiczne, operacyjne i taktyczne oraz co powinno być przedmiotem ich zainteresowania?
- jaka jest rola rozwinięcia operacyjnego w systemie reagowania kryzysowego?
- czy rozwinięcie operacyjne należy traktować integralnie jako pierwszy etap każdej operacji, czy też stanowi ono odrębne przedsięwzięcie zakończone osiągnięciem gotowości do podjęcia działań zgodnie z przeznaczeniem?

- jakie są zakresy kompetencji Sztabu Generalnego, Dowództwa Wojsk Lądowych oraz Dowództwa Operacyjnego w zakresie rozwinięcia operacyjnego?

Wymiana poglądów w trakcie konferencji nie doprowadziła do jednoznacznego zdefiniowania powyższych problemów, stała się jednak ważnym krokiem do systematyzacji problemów i pojęć.

plk dr Andrzej Czupryński

Rozwinięcie operacyjne – identyfikacja problemu

Przedmiotem niniejszej konferencji jest rozwinięcie operacyjne wojsk lądowych. Na wstępie należy zastanowić się, co jest tak szczególnego w przedsięwzięciach rozwinięcia operacyjnego, że wymaga to spotkania naukowego. Otóż w moim przekonaniu powodów jest wiele.

Po pierwsze – zmiany systemowe w siłach zbrojnych w zakresie osiągnięcia gotowości do działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych. W efekcie powoduje to również zmiany w Siłach Zbrojnych RP. Zmiany te są wprowadzane poza murami Akademii, stąd konieczność zapoznania się z wiedzą, która nadaje im tok pragmatycznego działania. W systemie dowodzenia pojawiło się Dowództwo Operacyjne, które prawdopodobnie w zakresie rozwinięcia operacyjnego wykonuje również ważne zadania. Stąd konieczność zapoznania się z nowym zakresem kompetencji SG WP, dowództw rodzajów sił zbrojnych oraz Dowództwa Operacyjnego. W wyniku przemian systemowych w państwie zmianom ulegają postanowienia prawne oraz odpowiedzialność organów konstytucyjnych za sferę bezpieczeństwa państwa. Wyszczególnione przyczyny ogólne powodują zmiany dotyczące zadań realizowanych przez instytucje wojskowe i cywilne w zakresie osiągnięcia gotowości do działania SZ RP. Związku z tym przyjęto *cel poznawczy konferencji dotyczący adekwatnej rzeczywistości osiągnięcia gotowości do działania przez Siły Zbrojne RP, a w szczególności przez wojska lądowe.*

Po drugie – wszystkie zmiany systemowe powodują, że dotychczasowe pojęcia ulegają przeobrażeniom semantycznym, **dlatego kolejnym celem konferencji jest uporządkowanie pojęć i wiedzy.** Podstawą definiowania i interpretacji pojęć są poglądy reprezentowane przez różne instytucje, co do treści i zakresu przedsięwzięć realizowanych przez SZ podczas organizowania i osiągnięcia gotowości do działania. Zadaniem konferencji jest zatem *usystematyzowanie wiedzy.*

Po trzecie – Akademia jako instytucja dydaktyczna i naukowa nie może w procesie kształcenia pomijać problemów mniej znanych. Jej zadaniem jest przygotowanie absolwentów do przyszłości, stąd konieczność, jeżeli nie wyprzedzania, to co najmniej kroczenia na tym samym poziomie rzeczywistości co instytucje, na potrzeby których kształcimy studentów. Dlatego efektem obrad będzie opracowanie wniosków po konferencji, a następnie opracowanie ich w formie materiału dydaktycznego przydatnego w kształceniu na studiach magisterskich.

Przyczyny zorganizowania konferencji pozwalają przejść do zdefiniowania celu głównego, którym jest *wymiana i ujednoczenie poglądów dotyczących rozwinięcia operacyjnego wojsk lądowych*. Istotą osiągnięcia tak zdefiniowanego celu jest otwartość na uświadomiony poziom niewiedzy co do praktycznego działania wojsk. Stąd konieczność porównania poglądów na to, jak było lub jak mogłoby być, z tym, co w rzeczywistości jest realizowane. Należy sądzić, że takie podejście pozwoli osiągnąć pewien spójny poziom wiedzy. Poziom spójności wiedzy oczekiwanej nie tylko w praktycznym działaniu, ale przede wszystkim w procesie przygotowania jego uczestników do działania. W konkluzji należy podkreślić, że przedmiotem zainteresowania uczestników konferencji jest:

- *identyfikacja i definiowanie pojęć dotyczących rozwinięcia operacyjnego;*
- *zakres zadań realizowanych przez wojska lądowe w procesie osiągnięcia gotowości do działania;*
- *zakres kompetencji i zadań dowództw i sztabów w zakresie rozwinięcia operacyjnego wojsk lądowych;*
- *zakres zadań możliwych do realizacji przez instytucje rządowe na korzyść Sił Zbrojnych RP.*

W przekonaniu organizatorów, by osiągnąć cel konferencji, należy poszukiwać odpowiedzi na wiele pytań.

- *Jak współcześnie definiować rozwinięcie SZ RP?*
- *Czy w procesie osiągnięcia gotowości można wyodrębnić rozwinięcie strategiczne, operacyjne i taktyczne, a jeżeli tak to, jaki przypisać im zakres realizowanych zadań?*
- *Jaki jest zakres kompetencji SG WP, DO, dowództw RSZ oraz organów rządowych w zakresie rozwinięcia operacyjnego?*
- *Jaka jest rola rozwinięcia sił zbrojnych w systemie reagowania kryzysowego?*
- *Czy rozwinięcie operacyjne jest pierwszym etapem każdej operacji, czy też stanowi ono odrębne przedsięwzięcie zakończone osiągnięciem gotowości wojsk do podjęcia zadań zgodnie z przeznaczeniem?*
- *Czy rozwinięcie mobilizacyjne należy traktować jako integralną część rozwinięcia operacyjnego?*
- *Czy rozwinięcie operacyjne należy postrzegać jako proces zwiększania potencjału sił zbrojnych RP przed rozpoczęciem działań, czy też stanowi ono nierozłączny proces ciągłego utrzymywania potencjału i gotowości do działania?*

Udzielenie odpowiedzi na powyższe pytania w referatach lub w dyskusji pozwoli osiągnąć cel konferencji.

W terminologii dotyczącej rozwinięcia wojsk pojawiają się pojęcia „*strategiczne rozwinięcie*” i „*operacyjne rozwinięcie*”¹. Współcześnie, ze względu na zmiany treściowe pojęć, nie zawsze dawne definiowanie problemu jest spójne z rzeczywistością. Dobrym tego przykładem jest następująca definicja strategicz-

¹ Ze względu na poprawność językową powinno się używać terminologii: *rozwinięcie strategiczne i rozwinięcie operacyjne*.

nego rozwinięcie sił zbrojnych: (...) *jedno z podstawowych przedsięwzięć umożliwiających rozpoczęcie działań wojennych. W jego zakres wchodzi: przejście sił zbrojnych ze stanu pokojowego na wojenny; rozwinięcie wojsk na TDW oraz strategiczne przewozy wojsk i środków materiałowych. Przejście sił zbrojnych ze stanu pokojowego na wojenny osiąga się doprowadzając wojska do stanu pełnej gotowości bojowej*². Takie ujęcie rozwinięcia strategicznego wskazuje, że jest to:

- **Proces umożliwiający rozpoczęcie działań wojennych.** Współcześnie postrzegamy konieczność i możliwość prawną używania Sił Zbrojnych również w okresie pokoju i kryzysu, a nie tylko wojny. Prognozy co do rozwoju i funkcjonowania SZ w państwie wskazują, iż współcześnie niewspółmiernie do lat minionych wzrosła rola zadań w okresie pokoju i kryzysu. Wynika to ze zmian orientacji budowania własnego bezpieczeństwa militarnego, głównie w oparciu o wspólne działanie na przyczynę sytuacji kryzysowych lub kryzysy, a nie dopiero na ich negatywne skutki rozrastające się do rozmiarów wojny. Stąd rozwinięcie strategiczne to nie tylko przygotowanie SZ do wojny, ale przede wszystkim osiągnięcie przez nie gotowości do działania w różnych okresach funkcjonowania państwa.

- **Proces przejścia SZ ze stanu funkcjonowania pokojowego na wojenny.** Nie oznacza to tylko uzupełnienia jednostek z etatu pokojowego na wojenny, ale przede wszystkim wskazuje na osiągnięcie przez rozwijane jednostki gotowości do działania zgodnie z operacyjnym przeznaczeniem.

- **Rozwinięcie sił na TDW.** Dotychczas oznaczało to przyjęcie ugrupowania w rejonie odpowiedzialności operacyjnej do prowadzenia działań obronnych lub w rejonie poprawy położenia. Teatr działań wojennych postrzegany był w Europie, a rozwinięcie planowano na terytorium własnego państwa. *Czy współcześnie podczas osiągania gotowości do działania wydzielonych sił w operacjach reagowania kryzysowego możemy mówić o rozwinięciu strategicznym?* Pierwotnie przymiotnik „strategiczny” oznaczał całość sił. Współcześnie w większym zakresie dotyczy to stworzenia podstaw prawnych, gospodarczych do rozpoczęcia procesu rozwijania sił zbrojnych.

Następne pojęcie związane z rozwijaniem sił zbrojnych to „**rozwinięcie systemu obronnego państwa**”. *Rozwinięcie systemu obronnego państwa – element osłony strategicznej państwa, realizowanej w sytuacjach zagrożenia militarnego, polegający na: przejściu od pokojowego do wojennego systemu kierowania państwem; strategicznym rozwinięciu sił zbrojnych; militaryzacji gospodarki narodowej i administracji państwowej oraz innych dziedzin funkcjonowania państwa w czasie wojny*³. W pojęciu tym można wyróżnić szczególne elementy, być może nie w takiej kolejności, w której zostały wyróżnione w definicji. Istotne jest, by w ramach systemu obronnego państwa:

- **uruchomić militaryzację gospodarki narodowej do potrzeb obronnych,**
- **przejść z pokojowego na wojenny system kierowania państwem,**

² M. Laprus (red.), *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 415.

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, s. 122.

• *rozwinąć siły zbrojne do etatu wojennego i osiągnąć ich gotowość do działania.*

W takim rozumieniu rozwinięcie strategiczne sił zbrojnych jest elementem systemu obronności państwa. *Strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych, element rozwinięcia systemu obronnego państwa, obejmujący: mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych, osiąganie pełnej gotowości bojowej oraz przemieszczenie i przyjęcie przez nie ugrupowania bojowego, zgodnie z planem strategicznej obrony państwa*⁴. W ramach tak definiowanego pojęcia wyróżnia się:

- *rozwięcie mobilizacyjne sił zbrojnych,*
- *osiągnięcie pełnej gotowości bojowej,*
- *przemieszczenie i przyjęcie ugrupowania przez rozwinięte siły do obrony państwa.*

W definiowaniu tego pojęcia nie budzi wątpliwości rozwinięcie mobilizacyjne. Natomiast zakres osiągania gotowości do działania nie jest wyraźnie wyjaśniony. Interpretacja tej definicji wskazuje, że siły zbrojne przyjmują ugrupowanie według stałego planu obronnego lub jednego z wariantowych planów operacyjnych. Rozwinięcie strategiczne postrzegane jest jako integralna część jednego z tych planów. Stąd można postawić tezę, *iż pierwotne jest określenie stanu zagrożeń, opracowanie planu przeciwdziałania w ramach stałego lub wariantowych planów operacyjnych i do koncepcji działania opracowanie pierwszego etapu – rozwinięcia sił zbrojnych.* Wskazuje to na jednoznaczny związek rozwinięcia z planem operacyjnym. Współcześnie rodzi się pytanie, na ile możemy przewidzieć poziom zagrożeń innych niż klasyczne zagrożenia terytorialne. Przeciwdziałanie zagrożeniom suwerenności terytorialnej, gdy przedmiotem sporu może być terytorium, nie budzi większych trudności. Natomiast skala pozostałych zagrożeń, w tym militarnych i społecznych spoza terytorium państwa, w ujęciu innym niż tradycyjne jest trudna do określenia, a zwłaszcza rola sił zbrojnych w przeciwdziałaniu ich skutkom.

Wątpliwości budzi przyjęcie ugrupowania do obrony strategicznej państwa. Obecnie dowództwa rodzajów sił zbrojnych, na których spoczywa zadanie rozwinięcia operacyjnego wydzielonych sił lub całości, nie spełniają funkcji dowództwa operacyjnego. Ich zadaniem jest wyszkolenie, wyposażenie i zgranie bojowe wydzielanych jednostek i przekazanie ich do dyspozycji Dowództwa Operacyjnego. Ulega przewartościowaniu wiele dotychczasowych zadań, które realizowały rodzaje Sił Zbrojnych. Dotyczy to między innymi zgrania systemu dowodzenia oraz rażenia wydzielonych sił wojsk lądowych z innymi uczestnikami operacji. Stąd w aspekcie nowych zadań i kompetencji (force provider'a) zasadne jest wyróżnienie rozwinięcia taktycznego. Istotą rozwinięcia taktycznego jest przygotowanie do potrzeb przyszłej operacji pododdziałów i oddziałów według planu ich użycia. Każdy rodzaj sił zbrojnych odpowiada za wyposażenie, szkolenie oraz wydzielenie sił na potrzeby Dowództwa Operacyjnego. Odpowiedzialność Dowództwa Wojsk Lądowych w tym zakresie polega na:

⁴ Ibidem, s. 136.

- wydzieleniu i skierowaniu do udziału w operacji odpowiednio wyszkolonego i wyposażonego komponentu lądowego,
- zorganizowaniu i przegrupowaniu wydzielonych sił do rejonu rozwinięcia operacyjnego lub rejonu koncentracji,
- zapewnieniu terminowości i bezpieczeństwa przemieszczanych sił,
- zapewnieniu i utrzymywaniu przez cały okres operacji wsparcia logistycznego,
- sprawowaniu kontroli nad stanem zapasów bieżących do czasu przekazania dowodzenia Dowództwu Operacyjnemu.

*Strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych jest realizowane w złożonych warunkach polityczno-militarnych, po uprzednim jego przygotowaniu, poprzez realizację w państwie określonych przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych. W wyniku tego procesu SZ będą mobilizacyjnie rozwinięte oraz doprowadzone do pełnej gotowości bojowej, nastąpi ich przegrupowanie do rejonów wyjściowych, co zapewni dogodne warunki do przyjęcia ugrupowania operacyjnego zgodnie z zamiarem przewidywanej operacji⁵. Główne elementy procesu rozwijania strategicznego to: **rozwinięcie mobilizacyjne, osiągnięcie gotowości i przyjęcie odpowiedniego ugrupowania, ale nie do operacji, a do przyjęcia zadania.** Stąd rysuje się różnica pomiędzy stanem końca tego procesu w tym ujęciu, a interpretowanym powyżej. W interpretacji „Leksykonu wiedzy wojskowej” polegało to na przyjęciu ugrupowania do operacji, natomiast według instrukcji zajmowany jest rejon wyjściowy, z którego w następnej kolejności nastąpi przyjęcie ugrupowania do operacji. Stąd można postawić tezę, iż **rozwinięcie strategiczne nie jest integralnym elementem stałego planu obronnego, a odrębnym planem, według którego siły zbrojne osiągną gotowość do działania.** Znajduje to pewne uzasadnienie zwłaszcza w świetle nowych funkcji rodzajów sił zbrojnych polegających na przygotowaniu sił i środków i wydzieleniu ich na potrzeby Dowództwa Operacyjnego.*

Interpretacja zapisów instrukcyjnych wskazuje, że rozwinięcie strategiczne realizowane jest w sytuacjach:

- **zagrożenia bezpośredniego suwerenności terytorialnej,**
- **zagrożenia suwerenności terytorialnej państw sojuszniczych,**
- **do potrzeb reagowania kryzysowego na i poza terytorium kraju.**

Współczesne zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w różnych operacjach poza terytorium kraju rodzi pytanie, czy udział w tych operacjach reagowania kryzysowego był poprzedzony częściowym rozwinięciem strategicznym. Czy na potrzeby tych operacji jednostki biorące w nich udział przechodziły proces rozwinięcia mobilizacyjnego? *Strategiczne rozwijanie wiąże się z zadaniem odparcia bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udziału odparciu agresji na inne państwo sojusznicze, w przypadku powstania sytuacji kryzysu militarnego. Częściowo przedsięwzięcia rozwinięcia strategicznego mogą być realizowane do potrzeb reagowania kryzysowego na i poza terytorium kraju⁶.* Jednak w okresie przygoto-

⁵ Instrukcja zespołu kierowania rozwinięciem sił zbrojnych, SGWP, Warszawa 2002.

⁶ Ibidem.

wawczym do tych operacji nie realizowano przedsięwzięć rozwinięcia mobilizacyjnego i operacyjnego. **Zadania związane z osiągnięciem gotowości do działania realizowano według pokojowych procedur szkolenia wojsk.** Zasadność pokojowego trybu przygotowania wydzielonych sił zbrojnych do użycia w operacji na i poza terytorium państwa wynika również z aktów prawnych, w tym to z interpretacji uwarunkowań prawnych wprowadzania poszczególnych stanów funkcjonowania państwa. W przypadku zagrożeń zewnętrznych naruszenia suwerenności lub aktów terroryzmu na całości lub części państwa może być wprowadzony stan wojenny⁷. Związane jest to z uruchomieniem w całości lub części procedur rozwinięcia strategicznego doprowadzających do osiągnięcia gotowości obronnej państwa⁸. Natomiast w przypadku poważnego naruszenia struktur wewnętrznych władzy państwowej wymagane jest przywrócenia normalnego ich funkcjonowania. Stąd może być wprowadzony stan wyjątkowy, ale to nie wymaga rozwinięcia strategicznego, a tylko realizacji zadań siłami zbrojnymi według etatu pokojowego⁹. Powyższe uwarunkowania wskazują jednoznacznie, iż proces rozwinięcia strategicznego i operacyjnego realizowany jest w warunkach zagrożenia lub naruszenia suwerenności państwa.

Inną jakość rozumienia **rozwijania strategicznego wojsk** wprowadza „Dyrektywa Szefa SG WP o gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP”. *Strategiczne rozwijanie wojsk (sił zbrojnych) – zespół przedsięwzięć podnoszących gotowość obronną państwa, obejmujących: operacyjne rozwijanie wojsk; osłonę granic; uruchomienie programu mobilizacji gospodarki i wykorzystanie zasobów narodowych (sojuszniczych); osiągnięcie gotowości do działania przez całe siły zbrojne*¹⁰. Interpretacja definicji wskazuje na trzy jej główne elementy (rys. 1), które ze względu na czas niezbędny do ich realizacji celowo jest postrzegać w następującej kolejności:

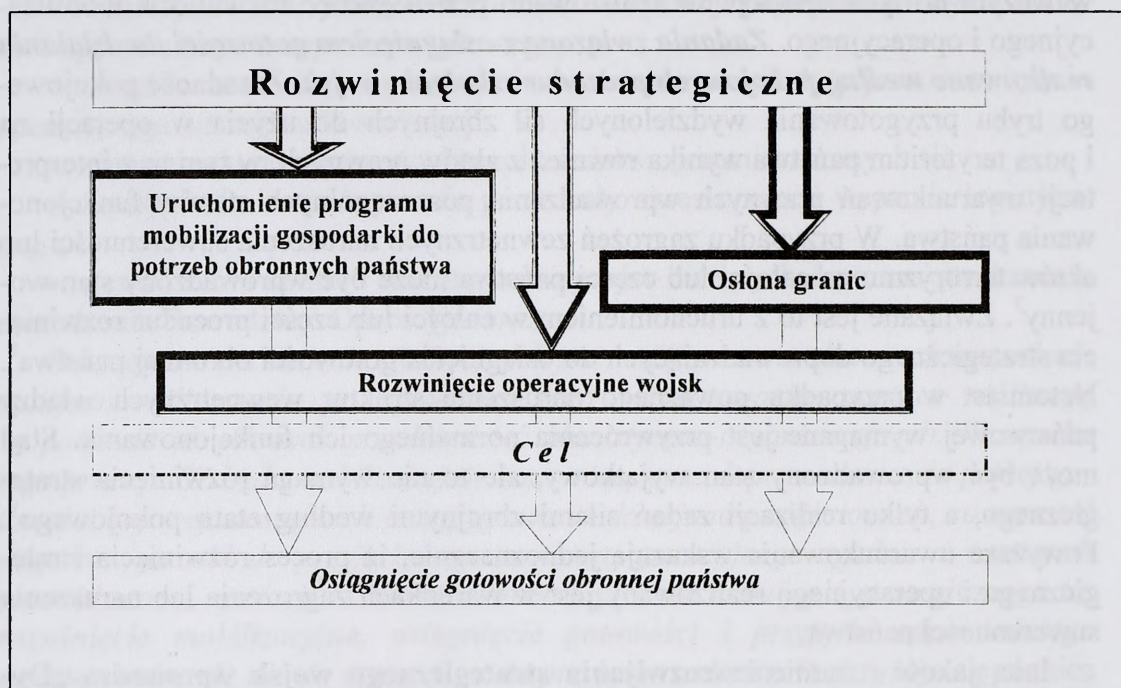
- **uruchomienie programu mobilizacji gospodarki,**
- **osłonę granic,**
- **rozwijanie operacyjne wojsk.**

⁷ Por. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, art. 2.

⁸ Por. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa, art. 2; 4; 5.

⁹ Por. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym.

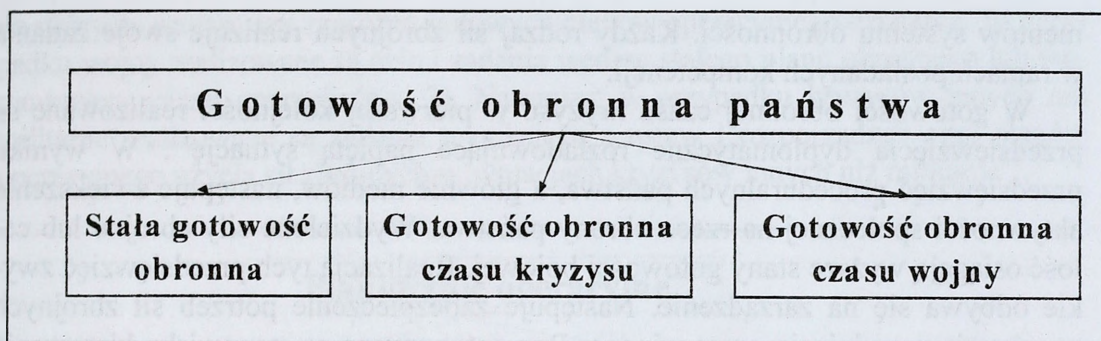
¹⁰ Dyrektywa Szefa SG WP o gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP, Warszawa 2005.

Rysunek 1. Elementy składowe rozwinięcia strategicznego

Analiza cytowanej definicji pozwala sformułować wniosek, iż końcowym etapem tego procesu jest osiągnięcie gotowości obronnej państwa. W rozumieniu tej definicji jednoznacznie określone są bloki zadaniowe. Wyodrębniono rozwinięcie operacyjne, którego przedmiotem jest część zadań dotychczas definiowanych w rozwijaniu strategicznym. Wskazuje się na osłonę granic jako jeden z elementów osłony państwa oraz wyodrębnia się uruchomienie procesu mobilizacji gospodarki. Takie rozumienie rozwinięcia strategicznego wskazuje na inne niż dotychczas rozumienie tego procesu. Dotychczas rozwijanie strategiczne oznaczało osiągnięcie gotowości do działania sił zbrojnych, współcześnie problem jest definiowany szerzej, a osiągnięcie gotowości przez siły zbrojne jest jednym z jego elementów. Rozwinięcie strategiczne można rozumieć jako proces stwarzający warunki do osiągnięcia zdolności obronnych przez państwo.

Rozwinięcie strategiczne to zespół przedsięwzięć prawnych, organizacyjnych i wykonawczych polegający na przejściu państwa i jego instytucji z pokojowego na wojenny system funkcjonowania. Interpretacja pojęcia „rozwijanie strategiczne” wskazuje, że istotą jest osiągnięcie gotowości obronnej przez państwo (rys. 2).

Źródło: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r.

Rysunek 2. Stany gotowości obronnej państwa

Gotowość obronna państwa to stan stabilności elementów systemu obronnego państwa do utrzymania bezpieczeństwa narodowego oraz skutecznego działania w zaistniałych sytuacjach nadzwyczajnych i możliwości przeciwstawienia się wszelkim zagrożeniom kryzysowym oraz wojennym¹¹. Wprowadzony stan gotowości obronnej państwa uruchamia procedurę, w której siły zbrojne realizują szereg specyficznych zadań.

W stanie stałej gotowości obronnej realizowane są przedsięwzięcia polityki bezpieczeństwa państwa¹². Odbywa się systematyczna ochrona naczelných organów kierowania państwem. W podsystemie kierowania obronnością państwa utrzymywana jest gotowość do rozwinięcia narodowego systemu zarządzania kryzysowego. Poprzez instytucje rządowe odbywa się ciągłe monitorowanie symptomów zagrożenia państwa. Do głównych zadań sił zbrojnych w tym okresie należy przygotowanie się do odparcia ewentualnych zagrożeń. Wyraża się to w permanentnym szkoleniu pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych oraz dowództw i sztabów na wszystkich poziomów dowodzenia. Narodowy system obronności utrzymywany jest na poziomie zapewniającym sprawne przejście do wyższych stanów. Utrzymywanie narodowego systemu polega również na: przygotowywaniu infrastruktury kraju dla potrzeb obronnych; tworzeniu i utrzymywaniu rezerw państwowych; utrzymywaniu możliwości do zaspokojenia potrzeb bytowych ludności w okresie zagrożenia i wojny. By sprostać tym zadaniom w sposób zorganizowany, tworzy się plany ewakuacji i rozśrodkowania ludności w różnych scenariuszach zagrożeń. Planowane jest przejście gospodarki i systemu kierowania państwem z procedur pokojowych na kryzysowe lub wojenne. Przygotowywane są plany militaryzacji gospodarki, co wiąże się z priorytetem w produkcji dla potrzeb obronnych. W stałej gotowości obronnej odbywa się szkolenie i zgrywanie ele-

¹¹ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa..., op. cit., s. 44.

¹² Por. Z. Piątek, *Procedury i przedsięwzięcia systemu reagowania kryzysowego*, AON 2005, s. 68.

mentów systemu obronności. Każdy rodzaj sił zbrojnych realizuje swoje zadania w ramach posiadanych kompetencji.

W gotowości obronnej czasu kryzysu w pierwszej kolejności realizowane są przedsięwzięcia dyplomatyczne rozładowujące napiętą sytuację¹³. W wyniku przedsięwzięć proceduralnych państwa, a głównie mediów, następuje zwiększenie aktywności społecznej na rzecz obrony państwa. Wydzielone siły zbrojne lub całość osiągają wyższe stany gotowości bojowej. Realizacja tych przedsięwzięć zwykle odbywa się na zarządzenie. Następuje zabezpieczenie potrzeb sił zbrojnych w zakresie rozwinięcia operacyjnego. Przygotowywane są stanowiska kierowania obronnością państwa oraz dowodzenia siłami zbrojnymi. W zależności od charakteru kryzysu następuje częściowe rozwijanie sił oraz realizowanie zamierzeń związanych z militaryzacją i obroną cywilną. W tym okresie następuje intensyfikacja zadań obronnych również w innych resortach, głównie w MSWiA.

W sytuacjach bezpośrednich zagrożeń suwerenności państwa ogłoszony jest *stan pełnej gotowości obronnej czasu wojny*¹⁴. W okresie tym następuje rozwinięcie sił zbrojnych i osiągnięcie przez nie gotowości do działania. Następuje przedstawienie gospodarki narodowej na zabezpieczenie potrzeb obronnych oraz uruchomienie Programu Mobilizacji Gospodarki. Organy kierowania państwem i siłami zbrojnymi znajdują się na stanowiskach kierowania. Następuje rozwinięcie elementów obrony cywilnej oraz realizacja zadań wynikających z wydanych aktów prawnych. Taka interpretacja stanu pełnej gotowości obronnej jest mało zasadna. Wynika to z czasu niezbędnego do przestawienia gospodarki na wojenny system funkcjonowania. Państwo nie może być w permanentnym stanie wojny, stąd pewne przedsięwzięcia, w tym głównie gospodarcze i związane z kierowaniem obronnością, powinny być podejmowane wcześniej w stosunku do prawnego stanu gotowości obronnej czasu wojny. Wskazuje to, że przedsięwzięcia zmierzające do osiągnięcia gotowości obronnej państwa powinny być realizowane z odpowiednim wyprzedzeniem do ocenianej eskalacji zdarzeń w konflikt. Jeżeli bowiem nastąpi zbyt późne uruchomienie procedur rozwinięcia strategicznego, to istnieje zagrożenie, co do realności osiągnięcia gotowości obronnej przez państwo.

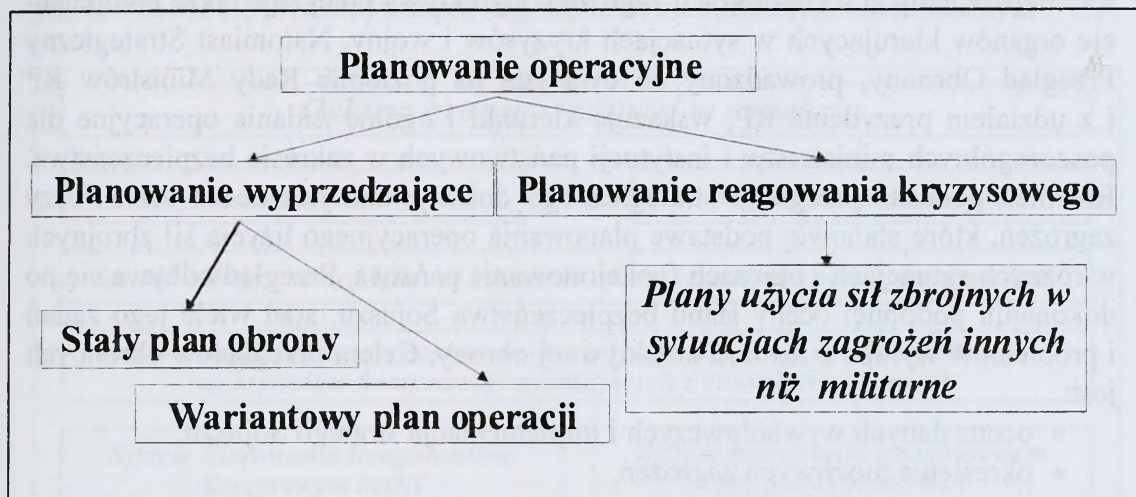
Rozwinięcie systemu obronności postrzegane jest jako (...) *element osłony strategicznej państwa, realizowanej w sytuacjach zagrożenia militarnego, polegający na: przejściu od pokojowego do wojennego systemu kierowania państwem; strategicznym rozwinięciu sił zbrojnych; militaryzacji gospodarki narodowej i administracji państwowej oraz innych dziedzin funkcjonowania państwa w czasie wojny*¹⁵. Powyższe definiowanie problemu wskazuje, iż rozwinięcie systemu obronności państwa następuje tylko w okresie wojny. Współcześnie nie należy postrzegać rozwinięcia systemu obronności państwa tylko w sytuacjach kryzysów militarnych. Przywiązanie procedur działania państwa i jego organów w sytuacjach szczególnych zagrożeń tylko do okresu wojny wymaga posiadania przez państwo

¹³ Por. ibidem, s. 69.

¹⁴ Por. op. cit., s. 68.

¹⁵ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, op. cit., s. 122.

do różnych scenariuszy zagrożeń gotowych planów operacyjnego działania. W przypadku wojny realizowane są cele i zadania według stałego planu obronnego lub wariantowego planu operacji (rys. 3). Natomiast w przypadku kryzysów innych niż militarne realizowane są zadania wynikające z ustaw i rozporządzeń oraz planów operacyjnego użycia sił zbrojnych w sytuacjach kryzysów innych niż militarne¹⁶.

Rysunek 3. Elementy składowe planowania operacyjnego

W aspekcie powyższych założeń należy postawić pytanie: jakie zadania i zasady działania należy uwzględnić w planowaniu użycia wojsk lądowych w ramach planowania wyprzedzającego i reagowania kryzysowego? Podstawą planowania operacyjnego użycia sił zbrojnych jest Polityczno-Strategiczna Dyrektywa Obronna, Strategiczny Przegląd Obrony, wytyczne Rady Ministrów do planowania obronnego w cyklu sześcioletnim, wytyczne ministra ON do planowania obronnego w resorcie, rozkaz szefa Sztabu Generalnego WP¹⁷. Dokumentem ramowym określającym charakter i zakres planowania w aspekcie uwarunkowań politycznych jest Polityczno-Strategiczna Dyrektywa Obronna (PSDO), w której określone są

¹⁶ W ramach planowania operacyjnego użycia wojsk lądowych w reagowaniu kryzysowym uwzględnia się:

- „Plan udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych”,
- „Plan udziału SZ RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych”,
- „Plan udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem”,
- „Plan udziału SZ RP w akcji odśnieżania”,
- „Plan udziału SZ RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych”,
- „Plan udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych”,
- „Plan udziału SZ RP w likwidacji skutków awarii technicznych z TŚP i wypadków radiacyjnych”,
- „Plan działań przeciwepidemicznych”.

¹⁷ Por. *Zasady planowania operacyjnego w Siłach Zbrojnych RP*, DD/3.5, SG WP, Warszawa 2003.

uwarunkowania obronne RP. W PSDO prognozowane są scenariusze zagrożeń w okresie kryzysu i wojny, które stanowią kanwę planowania operacyjnego. Dyrektywa precyzuje myśl przewodnią obrony bezpieczeństwa państwa. Zawiera misje i zadania militarne oraz pozamilitarne dla systemu obronności państwa. Są to zadania ogólne, a raczej funkcje, jakie poszczególne elementy systemu obronności spełniają w danych scenariuszach zagrożeń. Dyrektywa precyzuje także kompetencje organów kierujących w sytuacjach kryzysów i wojny. Natomiast Strategiczny Przegląd Obrony, prowadzony co dwa lata na poziomie Rady Ministrów RP i z udziałem prezydenta RP, wskazuje kierunki i ogólne zadania operacyjne dla poszczególnych ministerstw i instytucji państwowych w zakresie bezpieczeństwa. Również podczas przeglądu strategicznego dokonywana jest ocena scenariuszy zagrożeń, które stanowią podstawę planowania operacyjnego użycia sił zbrojnych w różnych sytuacjach i okresach funkcjonowania państwa. Przegląd odbywa się po dokonaniu podobnej oceny stanu bezpieczeństwa Sojuszu, stąd wiele jego zadań i problemów wynika z założeń kolektywnej obrony. Celem przeglądów obronnych jest:

- ocena danych wywiadowczych i implementacja strategii Sojuszu,
- określenie możliwych zagrożeń,
- wytypowanie scenariuszy zagrożeń,
- ocena zdolności obronnych na podstawie scenariuszy zagrożeń wynikających z PSDO,
- podjęcie decyzji w sprawie opracowania planów operacyjnego użycia sił zbrojnych¹⁸.

Analiza wydanych dokumentów planistycznych i zawarte w nich wytyczne stanowią podstawę do planowania operacyjnego użycia sił zbrojnych.

Planowanie operacyjne jest procesem ukierunkowanym na przygotowanie i zorganizowanie określonych zamierzeń przez SZ RP w przypadku powstania sytuacji kryzysowej, groźby wybuchu konfliktu zbrojnego lub nagłej agresji poprzez użycie standardowej procedury działania. Istotą jest opracowanie wielu wariantów działania według przewidywanych scenariuszy zagrożeń¹⁹. Umiejętność przewidywania i budowania scenariuszy jest przejawem myślenia operacyjnego, gdyż w wyniku wniosków na podstawie niepełnych przesłanek powstają scenariusze zagrożeń, do których należy opracować przeciwdziałanie. Wynikiem takiego postrzegania problemu jest zdefiniowanie poziomu bezpieczeństwa w danej sytuacji i opracowania adekwatnych koncepcji przeciwdziałania. Stąd pojawia się pojęcie i zakres zadań w ramach rozwinięcia strategicznego.

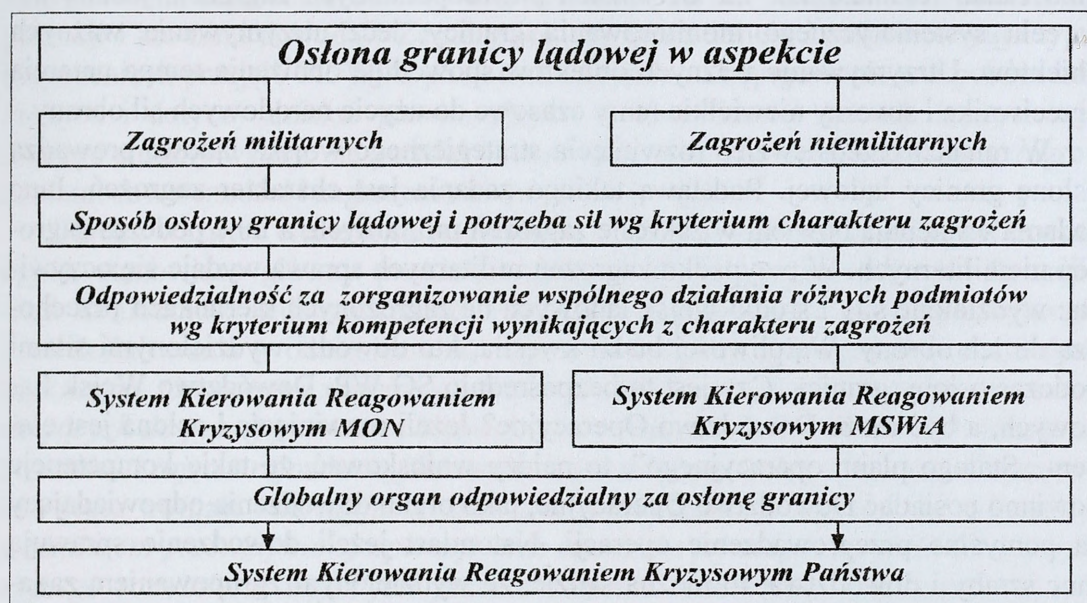
Z punktu wojskowego w rozwinięciu strategicznym znajdują się dwa główne zadania dla sił zbrojnych. Pierwsze to osłona wydzielonymi siłami granicy lądowej, morskiej i powietrznej państwa (rys. 4).

Oznacza to, że w systemie dyżurów bojowych powinno się znajdować więcej sił i środków gotowych do natychmiastowego użycia. Współcześnie osłona strate-

¹⁸ Por. *Zasady planowania operacyjnego w Siłach Zbrojnych RP*, op. cit.

¹⁹ Por. *ibidem*.

giczna granic państwa w wymiarze wojskowym nie zapewni zatrzymania agresji w strefie nadgranicznej, może tylko na wybranych kierunkach spowalniać działania przeciwnika lub je dozorować (monitorować). W takim rozumieniu zadań osłony siły zbrojne, a w nich wojska lądowe mogą przeciwstawić się tradycyjnym zagrożeniom terytorialnym. Natomiast nie mogą poprzez tradycyjne działanie na kierunkach przeciwstawić się przewidywanym zagrożeniom niemilitarnym lub militarnym.

Rysunek 4. Uwarunkowania podziału kompetencji w zakresie osłony granicy państwowej

Użycie wojsk lądowych w strefie nadgranicznej²⁰ poprzez ich częściowe rozwinięcie wspiera Straż Graniczną w monitorowaniu granicy lądowej. Wydzielone siły wojsk lądowych wypełniają swoje zadania głównie w sytuacji zagrożeń wynikających z kryzysów poza granicami państwa. Takie działanie jest wystarczające, jeżeli skutki sytuacji kryzysowej nie są skierowane w sposób zamierzony w bezpieczeństwo państwa. Oznacza to, że w wyniku sytuacji kryzysowej poza granicami państwa jej negatywne skutki mogą oddziaływać na bezpieczeństwo krajów sąsiednich. Dzieje się tak, chociaż sytuacja kryzysowa nie dotyczy własnego państwa, lecz sytuacji wewnętrznej w państwie sąsiednim.

Natomiast w sytuacjach bezpośrednich zagrożeń terytorialnych wymagane jest wzmocnienie sił osłony. Dotychczas zadaniem osłony strategicznej granic było wzmocnienie Straży Granicznej, by nie dopuścić do zakłócenia procesu rozwijania mobilizacyjnego sił zbrojnych. Zakładano, że przeciwnik będzie dążył do zaskoczenia i wykona uderzenia zgrupowaniami lądowymi. Współcześnie taki scena-

²⁰ Strefa nadgraniczna obejmuje obszar przyległej gminy do granicy państwowej, a jeżeli jej głębokość jest mniejsza niż 15 km, wówczas w strefę nadgraniczną włącza się obszar bezpośrednio przyległej gminy z gminami przyległymi. Por. Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie granicy państwowej.

riusz, zwłaszcza w Europie, jest mało prawdopodobny. Jednak w konfliktach między państwami nie należy jednoznacznie takiego scenariusza odrzucać. Osłona strategiczna granic niewielkimi siłami ma rację bytu w zagrożeniach uderzeniami zgrupowań rozpoznawczych oraz grup dywersyjno-rozpoznawczych. Natomiast nie jest wystarczająca w sytuacji uderzeń głównego zgrupowania lądowego przeciwnika. Stąd myśląc o osłonie granicy lądowej, należy siły przeznaczone do takich zadań rozmieszczać na kierunkach prawdopodobnych zagrożeń, jednak nie w celu systematycznego monitorowania granicy, lecz utrzymywania ważnych obiektów. Utrzymywanie ważnych obiektów spowoduje obniżenie tempa natarcia przeciwnika i stworzy niewielkie ramy czasowe do użycia narodowych sił obrony.

W ramach przedsięwzięć rozwinięcia strategicznego wojska lądowe prowadzą osłonę granicy lądowej. Podstawą takiego zadania jest charakter zagrożeń. Inne zadania występują bowiem w zakresie zagrożeń militarnych, a inne podczas zagrożeń niemilitarnych. W przypadku zagrożeń militarnych sprawa wydaje się oczywista: wydzielone siły i środki wojsk lądowych na zagrożonych kierunkach przechodzą do ich obrony. Wątpliwości budzi kwestia, kto dowodzi wydzielonymi siłami podczas osłony granicy. Czy jest to bezpośrednio SG WP, Dowództwo Wojsk Lądowych, a być może Dowództwo Operacyjne? Jeżeli rozwinięcie i osłona jest etapem „Stałego planu operacyjnego”, to należy wnioskować, że takie kompetencje powinno posiadać Dowództwo Operacyjne, jako organ dowodzenia odpowiadający za pomyślne przeprowadzenie operacji. Natomiast jeżeli dowodzenie sprawują inne sztaby i dowództwa, to można sądzić, że wydzielonym zgrupowaniem zadaniowym na bazie batalionu może dowodzić dowódca brygady, z której siły zostały wydzielone. Należy jednak uświadomić sobie, iż w tym samym czasie ponosi on odpowiedzialność za przejście jednostki z etatu pokojowego na wojenny oraz przegrupowuje się w rejon rozwinięcia operacyjnego lub w celu poprawy położenia. Skala i rozpiętość zadań może budzić wątpliwości, zwłaszcza w sytuacji wybuchu konfliktu. Dotychczas nadal przyjmuje się, że za osłonę granicy odpowiada Sztab Generalny. Jest to zasadne w sferze planowania i podziału zadań oraz kompetencji w okresie pokoju i kryzysu niemilitarnego. Natomiast w sytuacji kryzysu polityczno-militarnego i realnego zagrożenia suwerenności zadanie to powinno się powierzyć narodowemu Dowództwu Operacyjnemu, które dowodzi obroną w przypadku naruszenia suwerenności terytorialnej w początkowym etapie konfliktu. Natomiast w sytuacji obrony kolektywnej Sojuszu zadanie dowodzenia operacją przejmuje sojusznicze dowództwo operacyjne. Stąd też pojawia się pytanie: jakie funkcje spełnia w takim układzie narodowe dowództwo operacyjne? Czy oznacza to, że narodowe dowództwo operacyjne w systemie osłony granic spełnia funkcje dowódcze tylko w konflikcie narodowym i sytuacjach reagowania kryzysowego, a w ramach obrony kolektywnej dowodzenie przejmuje dowództwo sojusznicze? Rozwiązanie tych kwestii związane jest nie tylko z proceduralnym postrzeganiem problemu, ale także wymogiem merytorycznego przygotowania się do działania w określonym układzie.

Zgoła inny będzie charakter zadań związanych z osłoną granicy, ale o podobnej skali niepewności, w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych. Może dojść m.in. do konieczności wzmocnienia Straży Granicznej wojskami operacyjnymi, np. podczas masowego niekontrolowanego przemieszczania się ludności cywilnej z państw ościennych. Przyczyną takiego stanu rzeczy mogą być niepokoje społeczne, naruszanie praw człowieka i obywatela, klęski żywiołowe oraz inne, trudne obecnie do zdefiniowania zagrożenia. Jak używać wydzielonych sił? Jaki jest ich zakres kompetencji i kto nimi dowodzi? Zasadne jest, by kompetencje i zadania w tego typu zagrożeniach przejęło MSWiA, ponieważ działanie następuje w okresie pokoju lub kryzysu i dotyczy działań prewencyjnych w niemilitarnej sytuacji kryzysowej. Dlatego słuszny wydaje się podział kompetencji osłony granicy związany z zagrożeniami suwerenności i zagrożeniami innymi niż wojenne.

Bardzo ważnym elementem rozwinięcia strategicznego jest rozwinięcie operacyjne, stanowiące główny przedmiot zainteresowania uczestników konferencji. Stąd konieczność jednoznacznego sytuowania zadań rozwinięcia operacyjnego i ich definiowania w odniesieniu do współcześnie postrzeganego rozwinięcia strategicznego. *Operacyjne rozwinięcie wojsk to określony system zabiegów doprowadzających do pełnej gotowości bojowej sztaby i wojska, ich przesunięcia (przegrupowania) i zajęcia rejonów wyjściowych, zapewniających dogodny warunki przyjęcia przez związki operacyjne (taktyczne) odpowiedniego ugrupowania zgodnie z zamiarem przewidywanej operacji oraz skuteczne jej rozpoczęcie. Celem operacyjnego rozwinięcia wojsk jest przeciwdziałanie zaskoczeniu i uchylenie się od uderzeń zwłaszcza środkami jądrowymi i lotnictwa nieprzyjaciela oraz zapewnienie najbardziej dogodnych warunków do odparcia agresji i prowadzenia przyszłych operacji*²¹. Takie postrzeganie rozwinięcia operacyjnego wynikało z założeń konfliktu globalnego. W okresie po II wojnie światowej zakładano, że przeciwnik w pierwszej kolejności wykona uderzenia raketowe i lotnicze na jednostki w miejscach stałej dyslokacji. Stąd jednym z podstawowych zadań było przeciwdziałanie zaskoczeniu i uchylenie się od uderzeń, by zapewnić sobie w kolejnym etapie konfliktu przewagę sił. Jest to wynikiem powszechnie stosowanej strategii zniszczenia, skierowanej na siły zbrojne i infrastrukturę strony przeciwnej. W tak rozumianym rozwinięciu operacyjnym zawiera się:

- *osiągnięcie gotowości do działania,*
- *uniknięcie uderzeń wykonanych bronią masowego rażenia,*
- *przegrupowanie rozwiniętych jednostek w rejonu wyjściowe lub rejonu odpowiedzialności zakończone przyjęciem ugrupowania do operacji.*

Powyższe przedsięwzięcia były podporządkowane przyszłej operacji oraz postrzegane w aspekcie zagrożeń globalnych i użycia broni jądrowej. Stąd zakładano, że rozwinięcie operacyjne powinno się odbywać w sposób skryty, poza dotychczasowym miejscem stałego pobytu. Cel rozwinięcia operacyjnego postrzegano w kategoriach sprawności działania, jako optymalne wykorzystanie możliwości

²¹ *Leksykon wiedzy wojskowej*, op. cit., s. 281.

bojowych. Celem operacyjnego rozwinięcia jest (...) *zapewnienie warunków sprawnego i dogodnego operacyjnego użycia sił lub (...) przyjęcie przez wojska ugrupowania operacyjnego, które umożliwi efektywne wykorzystanie potencjału bojowego w początkowej fazie operacji*²². Celem rozwinięcia operacyjnego było osiągnięcie gotowości do działania przez określone siły.

Współcześnie rozwijanie operacyjne wojsk (sił zbrojnych) to (...) *część strategicznego rozwijania wojsk realizowanego w ramach podnoszenia gotowości obronnej państwa obejmująca: mobilizacyjne rozwijanie wojsk; rozwijanie systemów: dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia; przegrupowanie (przemieszczenie) wojsk i przewozy środków logistycznych; zorganizowanie odpowiednich zgrupowań operacyjnych; osiąganie gotowości do działań bojowych wydzielonych komponentów sił zbrojnych*²³. W skład rozwinięcia operacyjnego zaliczano:

- *rozwinięcie mobilizacyjne,*
- *rozwijanie systemów dowodzenia,*
- *rozwijanie systemów wsparcia i zabezpieczenia,*
- *przegrupowanie wojsk,*
- *przewozy środków materiałowych niezbędnych do prowadzenia działań.*

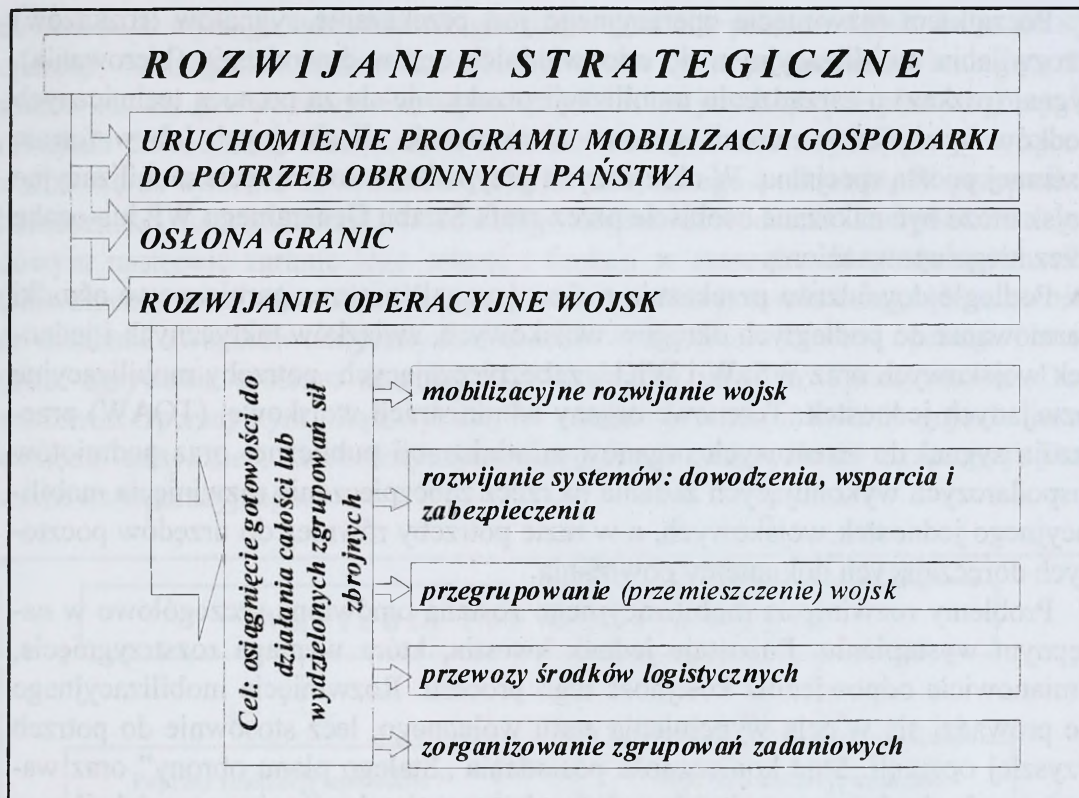
Niniejsze założenia wskazują, że w rozwinięciu strategicznym sytuowane jest rozwinięcie operacyjne wraz z jego elementami (rys. 5).

Celem tak postrzeganego rozwinięcia operacyjnego jest osiągnięcie gotowości do działania całości lub wydzielonych zgrupowań zadaniowych sił zbrojnych. Można postawić tezę, że istota celów w definiowanych procesach rozwinięcia operacyjnego sprowadza się do osiągnięcia gotowości do działania. Współcześnie rodzaje sił zbrojnych rozwijają swoje wybrane elementy lub całość według założeń planu operacyjnego. Gotowość nie jest definiowana przyjęciem ugrupowania do operacji, ale do podjęcia kolejnego zadania. Dowodzenie w przyszłych operacjach wydzielonymi siłami będzie sprawowało Dowództwo Operacyjne, stąd rozwinięcie zakończone jest osiągnięciem gotowości do podjęcia działania według ich dyrektyw.

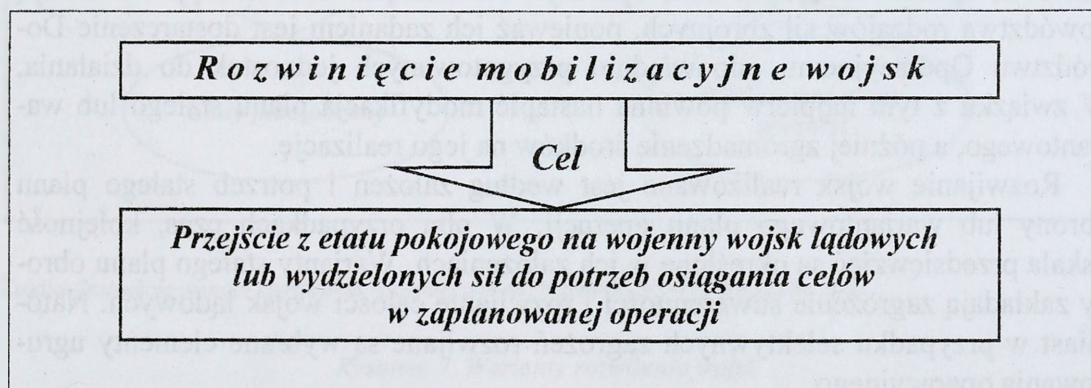
Powyższe założenia wskazują, że dotychczas postrzegany rozdzielnie proces rozwinięcia mobilizacyjnego jest integralną częścią rozwinięcia operacyjnego. Przejście z etatu pokojowego na wojenny dotyczy wydzielonych sił dla potrzeb przyszłej operacji (rys. 6). Proces rozwinięcia mobilizacyjnego realizowany jest na potrzeby przyszłej operacji. Rozwinięcie mobilizacyjne sił zbrojnych jest integralną częścią rozwinięcia operacyjnego wojsk i kieruje nim szef Sztabu Generalnego WP przez dowódców RSZ kolejnych szczebli dowodzenia.

²² S. Sadowski, *Koncepcja rozwinięcia sił zbrojnych do połączonej operacji obronnej. Studium*, AON, Warszawa 2000, s. 34–35.

²³ *Dyrektywa Szefa SG WP o gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP*, Warszawa 2005.

Rysunek 5. Sytuowanie rozwinięcia operacyjnego

Rysunek 6. Cel rozwinięcia mobilizacyjnego

Zasadniczą rolę odgrywa Zespół Kierowania Rozwinięciem Sił Zbrojnych RP (ZKR SZ), który wspólnie ze Sztabem Kryzysowym MON ustala:

- sposoby rozwijania mobilizacyjnego wojsk,
- zmiany w planie mobilizacyjnym wynikające z zaistniałej sytuacji,
- kolejność oraz terminy rozpoczęcia i zakończenia rozwinięcia operacyjnego jednostek wojskowych.

Początkiem rozwinięcia operacyjnego jest przekazanie sygnałów (rozkazów) o rozwijaniu mobilizacyjnym do odpowiednich ogniw dowodzenia (kierowania). Sygnał (rozkaz) o zarządzeniu mobilizacji przekazuje się za pomocą technicznych środków łączności w ramach systemu alarmowania sił zbrojnych lub w formie pisemnej pocztą specjalną. W określonych przypadkach rozwinięcie mobilizacyjne wojsk może być nakazane osobiście przez szefa Sztabu Generalnego WP lub osobę przez niego upoważnioną.

Podległe dowództwa przekazują rozkaz (sygnał) poprzez garnizonowe ośrodki alarmowania do podległych okręgów wojskowych, związków taktycznych i jednostek wojskowych oraz WSzW i WKU, zabezpieczających potrzeby mobilizacyjne rozwijanych jednostek. Terenowe organy administracji wojskowej (TOAW) przekazują sygnał do terenowych organów administracji publicznej oraz podmiotów gospodarczych wykonujących zadania na rzecz zabezpieczenia rozwinięcia mobilizacyjnego jednostek wojskowych, a w razie potrzeby również do urzędów pocztowych doręczających dokumenty powołania.

Problemy rozwinięcia mobilizacyjnego zostaną omówione szczegółowo w następnym wystąpieniu. Pozostaje jednak kwestia, która wymaga rozstrzygnięcia, a mianowicie odpowiednia kolejność tego procesu. Rozwinięcia mobilizacyjnego nie prowadzi się w celu wypełnienia etatu wojennego, lecz stosownie do potrzeb przyszłej operacji. Stąd konieczność posiadania „Stałego planu obrony” oraz wariantowych planów operacyjnych, w których wstępnie określa się potencjał sił oraz czas osiągnięcia przez nie gotowości do podjęcia zadań (rys. 7).

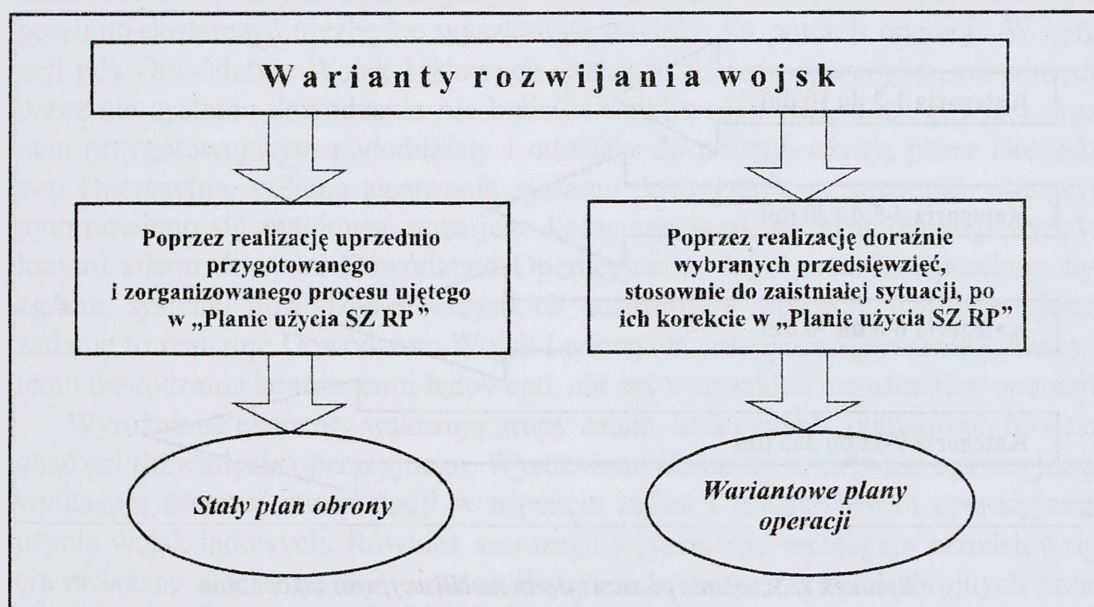
Podstawą rozwijania mobilizacyjnego wojsk jest zatem charakter skala zagrożeń oraz sposób osiągania celu operacji. Rozwinięcie mobilizacyjne realizują dowództwa rodzajów sił zbrojnych, ponieważ ich zadaniem jest dostarczenie Dowództwu Operacyjnemu odpowiednio przygotowanych jednostek do działania. W związku z tym najpierw powinna nastąpić modyfikacja planu stałego lub wariantowego, a później zgromadzenie środków na jego realizację.

Rozwijanie wojsk realizowane jest według założeń i potrzeb stałego planu obrony lub wariantowego planu operacji. W obu przypadkach czas, kolejność i skala przedsięwzięć są określone w ich założeniach. Warianty stałego planu obrony zakładają zagrożenie suwerenności i rozwijanie całości wojsk lądowych. Natomiast w przypadku selektywnych zagrożeń rozwijane są wybrane elementy ugrupowania operacyjnego.

Istotą planowania operacyjnego jest opracowanie planów i koncepcji postępowania w różnych wariantach zagrożeń. Dlatego w zależności od charakteru sytuacji kryzysowej lub kryzysu wykorzystuje się plan lub koncepcję działania. Skraca to czas reakcji, a przede wszystkim ukierunkowuje wykonawców na grupy zadań istotnych w danej sytuacji.

Podobnie jak w poprzednich definicjach, tak też w tej obowiązującej znajduje się rozwijanie systemów dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia. System dowodzenia jest integralnym składnikiem osiągnięcia gotowości do działania. Niezależnie od tego, w jakiej sytuacji następuje przygotowanie wojsk lądowych, system

dowodzenia wymaga odtworzenia go stosowanie do potrzeb działania w danej operacji. Rozwijanie systemu dowodzenia to nie tylko uzupełnienie brakujących stanowisk, ale przede wszystkim sprawdzenie funkcjonalności w poszczególnych relacjach dowodzenia. Rozwinięcie systemów dowodzenia wojsk lądowych sprowadza się do systemu dowodzenia związku taktycznego i oddziału. W przypadku konieczności funkcjonowania oddzielnego organu dowodzenia komponentem lądowym następuje zgranie jego relacji i funkcji w stosunku do posiadanych sił. Odtworzenie relacji dowodzenia poprzez ich zgranie pozwala osiągnąć gotowość do działania związków taktycznych i oddziałów, a nie całości sił w operacji. Natomiast zgrywanie systemu dowodzenia w operacji powinno spoczywać na Dowództwie Operacyjnym. Stąd wynika, że zasadne jest zdefiniowanie pojęcia „rozwinięcie taktyczne”, które dotyczyłoby części sił oddanych do dyspozycji Dowództwa Operacyjnego.

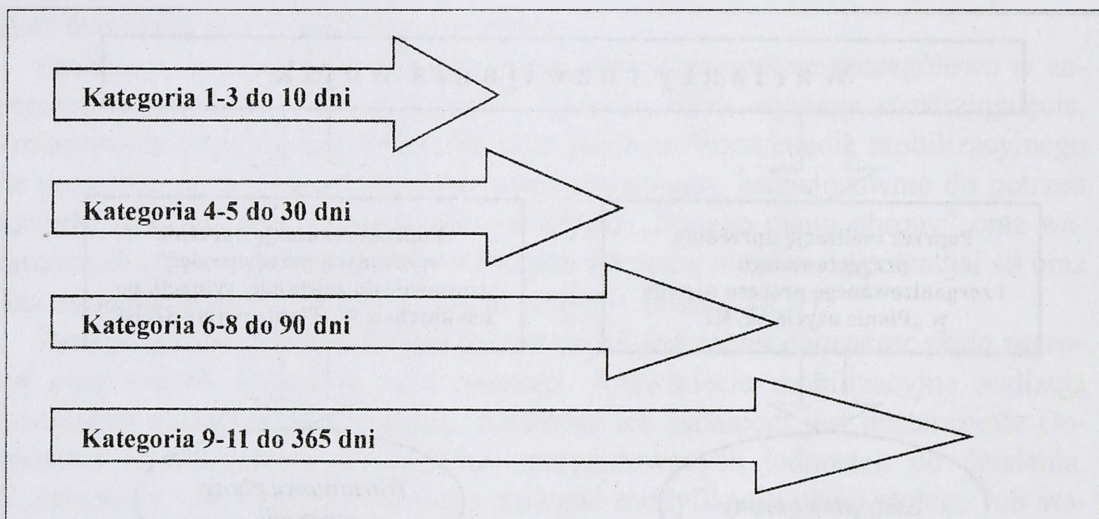

Źródło: Instrukcja zespołu kierowania rozwinięciem sił zbrojnych, SGWP, Warszawa 2002.

Rysunek 7. Warianty rozwijania wojsk

Osiągnięcie gotowości do działania systemu wsparcia i zabezpieczenia dotyczy tylko sfery danego rodzaju sił zbrojnych. Realizowane jest to przedsięwzięcie na poziomie dowodzenia dywizji lub samodzielnego oddziału i pododdziału. Dlatego również w tym przypadku następuje rozwinięcie taktyczne. Zadaniem dowództw rodzajów sił zbrojnych jest zabezpieczenie własnych wojsk w trakcie operacji. Zbyt skomplikowana wydaje się relacja dowodzenia dotycząca zaopatrywania wojsk. Dowództwo Operacyjne przekazuje zapotrzebowanie do Sztabu Generalnego. Następnie Sztab Generalny przekazuje je do danego rodzaju sił zbrojnych, które realizują zadanie bezpośrednio na korzyść dowództwa operacyjnego.

Osiągnięcie gotowości do działania jest realizowane w miejscach stałej dyslokacji, a zgranie funkcjonowania poszczególnych ich elementów odbywa się podczas ćwiczeń wojskowych. W przypadku konieczności osiągnięcia gotowości do działania poza miejscem stałego pobytu następuje przegrupowanie sił i środków w rejon rozwinięcia operacyjnego. W przypadku tradycyjnych zagrożeń terytorialnych rejony rozwinięcia operacyjnego powinny się znajdować na kierunkach przewidywanych zagrożeń. Natomiast w sytuacji stopniowego wykonywania zadań rozwinięcia strategicznego uzasadniona jest realizacja tych przedsięwzięć w ośrodkach poligonowych. Osiągnięcie gotowości przez pododdział, oddział lub związek taktyczny oznacza ich zdolność do realizacji zadań bojowych. Proces zgrywania uzależniony jest od kategorii utrzymywanej gotowości bojowej w okresie pokoju. Zakres szkolenia jednostek po rozwinięciu mobilizacyjnym dla każdej kategorii jest inny (rys. 8). Ogólnie przyjmuje się czas szkolenia odpowiednio do kategorii.

Rysunek 8. Szkolenie po rozwinięciu mobilizacyjnym zakończone osiągnięciem gotowości do działania

Szkolenie dowództw i pododdziałów po rozwinięciu mobilizacyjnym realizowane jest etapami. Treść etapów jest dostosowana do kategorii danej jednostki i związanego z tym czasem szkolenia. W przypadku jednostek kategorii 1–3 powołani żołnierze są szkoleni w zakresie swoich specjalności i zgrywani w podstawowych komórkach organizacyjnych. Natomiast kategoria jednostek 4–5 wymaga zgrywania dowództw i pododdziałów ze względu na liczbę powołanych żołnierzy. Jednostki kategorii 6–8 pewien etap szkolenia realizują w warunkach poligonowych, gdzie zgrywane są pododdziały w wykonywaniu podstawowych zadań bojowych zgodnie z przeznaczeniem. Jednostki powyżej kategorii 8 wymagają przeprowadzenia ćwiczenia taktycznej grupy bojowej, podczas którego zgrywane są systemy działania zgodnie z operacyjnym przeznaczeniem.

Powyższe uwarunkowania wskazują, iż w zależności od kategorii jednostki zakres przedsięwzięć rozwinięcia operacyjnego jest różny. Ich treścią są przedsięwzięcia związane z osiągnięciem gotowości do działania.

Wraz z osiąganiem gotowości do działania wojsk operacyjnych rozwijane są systemy wsparcia i zabezpieczenia poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, które w okresie pokoju funkcjonują na zasadach pokojowych. Jest to niezwykle ważne przedsięwzięcie w aspekcie stworzenia warunków do funkcjonowania rozwijanych sił do potrzeb operacji. W odróżnieniu od wojsk operacyjnych, przekazywanych do dyspozycji Dowództwa Operacyjnego jednostki wsparcia i zabezpieczenia mogą pozostawać w podporządkowaniu dowództwa rodzaju sił zbrojnych. Ich zadaniem jest stworzenie warunków materiałowych do pomyślnego wykonania zadania przez wojska walczące.

Rozwinięcie systemu dowodzenia dla potrzeb przyszłej operacji powinno być zadaniem Dowództwa Operacyjnego, natomiast Dowództwo Wojsk Lądowych powinno dostarczyć niezbędne wyszkolone moduły dla potrzeb operacji. W sytuacji gdy Dowództwo Wojsk Lądowych spełniało funkcje operacyjne, rozwinięcie przez nie systemu dowodzenia nie budziło wątpliwości. Natomiast gdy jest organem przygotowującym pododdziały i oddziały do potrzeb użycia przez Dowództwo Operacyjne, zadanie zgrywania systemu dowodzenia na poziomie operacyjnym powinno się znajdować poza jego kompetencjami. Jeżeli w operacji wydzielonymi siłami dowodzi Dowództwo Operacyjne, to jego zadaniem powinno być zgranie systemu dowodzenia wszystkich uczestników operacji. Natomiast jeżeli zadanie to realizuje Dowództwo Wojsk Lądowych, następuje zgrywanie tylko systemu dowodzenia komponentu lądowego, nie zaś wszystkich uczestników operacji.

Wyróżnione elementy wskazują grupy zadań, które należy realizować, by osiągnąć cel rozwinięcia operacyjnego. Wyróżnione elementy rozwijania operacyjnego wymagają szerszej interpretacji w aspekcie zadań i uwarunkowań operacyjnego użycia wojsk lądowych. Również szerszego wyjaśnienia wymagają przedsięwzięcia związane z osłoną granic oraz realizacją zadań na korzyść sił zbrojnych przez inne resorty.

W aspekcie analizowanych założeń zasadna jest teza, iż rozwinięcie operacyjne wojsk lądowych obejmuje:

- **uzupełnienie do etatu wojennego lub utworzenie nowo formowanych jednostek wojskowych i dowództw pod względem osobowym i materiałowym,**
- **przeszkolenie i zgranie w ramach rozwijanych struktur wojennych stanów osobowych do wykonywania zadań bojowych,**
- **stworzenie i zgranie zgrupowań zadaniowych i dowództw do przyszłych zadań na poziomie taktycznym,**
- **przyjęcie ugrupowania w rejonach rozwinięcia operacyjnego lub odpowiedzialności do realizacji przewidywanych zadań,**
- **przejście z pokojowego systemu dowodzenia i funkcjonowania na system wojenny.**

Na proces rozwinięcia operacyjnego wpływa wiele czynników, do których należy zaliczyć:

- charakter zagrożeń,
- rozwój sytuacji kryzysowej lub wojennej w aspekcie czasu (powolny lub dynamiczny),
- charakter przewidywanych zadań,
- skład osobowy i stopień zaopatrzenia materiałowego rozwijanych jednostek i dowództw,
- poziom wykształcenia rozwijanych jednostek i dowództw,
- stopień przygotowania rejonu oraz infrastruktury do potrzeb rozwinięcia operacyjnego wojsk,
- właściwości fizyczno-geograficzne rejonu rozwijania wojsk,
- organizacja procesu rozwijania operacyjnego wojsk.

Za główny czynnik należy uznać charakter zagrożeń determinujących proces rozwijania sił oraz kategorię jednostki. Charakter zagrożeń wskazuje na rodzaj sytuacji. Może to być zagrożenie związane z naruszeniem suwerenności przez inne państwo lub podmiot niepaństwowy. Współcześnie w mniejszym zakresie występują zagrożenia suwerenności, natomiast nasilają się zagrożenia w zakresie bezpieczeństwa obywateli, organów państwowych oraz sprawności funkcjonowania państwa. Zagrożenia te wynikają z sytuacji kryzysowych kreowanych przez inne państwa, podmioty niepaństwowe, obywateli własnego państwa lub z innych sytuacji niezależnych lub współzależnych od wyszczególnionych. Obecnie jednoznacznie można zdefiniować zagrożenia kreowane przez inne państwo, natomiast pozostała grupa czynników jest trudno przewidywalna, zwykle ze względu na brak jednoznacznych oznak ich rozwoju w czasie. Mogą wystąpić gwałtownie i po ich eksplozji siła negatywnego oddziaływania zwykle słabnie ze względu na brak dalekośężnych celów. Jednak bez względu na to skutki ich wystąpienia wpływają negatywnie na poziom bezpieczeństwa państwa.

Ważne znaczenie w aspekcie rozwijania sił do przeciwdziałania ma ich gotowość utrzymywana w okresie akceptowanych zagrożeń oraz przygotowane procedury działania w różnych uwarunkowaniach ich rozwoju. Związane jest to z utrzymywaniem przez jednostki wojskowe określonej kategorii gotowości.

Wiele przedsięwzięć związanych z procesem rozwinięcia operacyjnego musi być zorganizowanych jeszcze przed jego zainicjowaniem. Organizacja rozwinięcia operacyjnego obejmuje:

- **planowanie wyprzedzające (stały plan operacyjny, wariantowe plany operacyjne),**
- **przygotowanie terytorium państwa do potrzeb rozwinięcia operacyjnego sił zbrojnych,**
- **przygotowanie rejonu rozwinięcia operacyjnego,**
- **osłonę rozwinięcia operacyjnego,**
- **przedsięwzięcia rozwinięcia operacyjnego,**
- **przegrupowanie wojsk do rejonu rozwinięcia operacyjnego,**
- **zabezpieczenie materiałowe rozwinięcia operacyjnego.**

Niezwykle istotne jest przygotowanie terytorium państwa pod względem operacyjnym, co wiąże się z właściwym sytuowaniem składów środków bojowych i logistycznych oraz utrzymywania w sprawności dla potrzeb rozwijania operacyjnego systemu komunikacji lądowej i telekomunikacji. W przypadku rozwijania wydzielonych jednostek wojskowych i osiągania przez nie gotowości poza miejscem stałej dyslokacji konieczne jest przygotowanie tych rejonów pod względem logistycznym. Zwykle rejonami rozwinięcia operacyjnego są ośrodki szkolenia poligonowego, które posiadają infrastrukturę socjalną i szkoleniową dla wojsk. W takich ośrodkach jest organizowane kompleksowe zgrywanie pododdziałów i oddziałów wymagających odtworzenia podstawowych funkcji bojowych ze względu na liczbę i rodzaj powoływanych specjalności. Natomiast w jednostkach wojskowych, które powoływały niewielką liczbę żołnierzy w podstawowych specjalnościach, wymagane jest tylko zgranie systemu dowodzenia. W ramach przedsięwzięć osłony rozwinięcia operacyjnego mogą być realizowane zadania osłony granicy oraz maskowania procesu rozwijania operacyjnego. Rejony rozwinięcia operacyjnego powinny być wtedy sytuowane na poligonach. Nie wzbudzałoby to szerszego zainteresowania, ponieważ mogłoby to być postrzegane jako zamierzone szkolenie w okresie pokoju. Natomiast gdy celem politycznym rozwijania strategicznego sił jest demonstrowanie gotowości obronnej, wówczas nie należy tego przedsięwzięcia maskować pod względem taktycznym i operacyjnym.

Problemy osłony rozwinięcia operacyjnego wymagają intensyfikacji zadań Żandarmerii Wojskowej, Wojskowych Służb Informacyjnych oraz nawiązania współpracy z Policją. W okresie przemieszczania sił do rejonów rozwinięcia operacyjnego ważna jest organizacja przegrupowania oraz rozwinięcie systemu kierowania ruchem wojsk. Ze względu na czas trwania i koszt na terytorium państwa celowo jest organizować przemieszczanie sił na własnych środkach transportu. Związane jest to z nagromadzeniem odpowiedniej ilości zapasów bieżących, z których wojska korzystają, pozostawiając w stanie nienaruszonym zapasy bojowe odtworzone podczas rozwijania mobilizacyjnego.

Sprawne rozwijanie rodzajów sił zbrojnych zapewnia Narodowy System Pogotowia Kryzysowego. Jego zadania obejmują:

- *zapewnienie czujności, przygotowanie i gotowość potencjału wojskowo-cywilnego do działań w czasie narastania napięć oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu odstraszania;*
- *utworzenie elastycznego systemu reagowania w czasie sytuacji kryzysowych, począwszy od lokalnych o niskiej intensywności do konfrontacji zbrojnej;*
- *wspieranie planowego i uporządkowanego przejścia potencjału wojskowo-cywilnego ze stanu pokojowego, poprzez kryzys, aż do działań wojennych oraz transformacji powrotnej do stanu pokojowego;*
- *zapewnienie odpowiednich środków przeciwdziałających zaskoczeniu i płynne przejście do zadań związanych z kolektywną obroną²⁴.*

²⁴ Por. Dyrektywa Szefa SG WP o gotowości bojowej..., op. cit.

Narodowy System Pogotowia Kryzysowego obejmuje²⁵:

- operacje zapobiegania,
- środki reagowania kryzysowego,
- przeciwdziałanie zaskoczeniu,
- przeciwdziałanie agresji,
- stopnie alarmowe.

Powyższe wskazuje, iż jest to procedura i środki służące do przeciwdziałania i likwidacji sytuacji kryzysowych. Dotyczy to nie tylko kryzysów polityczno-militarnych, ale również kryzysów społecznych i wynikających z negatywnych skutków działania sił natury.

Proces rozwinięcia strategicznego poprzez militaryzację gospodarki i osłonę granic stwarza warunki do operacyjnego rozwinięcia sił. Można postawić tezę, iż zakończenie procesu rozwijania operacyjnego całości lub wydzielonych sił stanowi podstawę do osiągnięcia gotowości obronnej państwa w danej sytuacji polityczno-militarnej.

²⁵ Por. ibidem.

plk dr inż. Zbigniew Piątek

Planowanie mobilizacyjne jako element planowania operacyjnego

W zgodnej ocenie ekspertów cywilnych i wojskowych po 1990 r. nastąpiły korzystne zmiany w położeniu geostrategicznym Rzeczypospolitej Polskiej. Z państwa-członka Układu Warszawskiego staliśmy się państwem, które w pełnym zakresie mogło o sobie stanowić. Nasze otoczenie również ulegało zmianie. W Sojuszu Północnoatlantyckim zastąpiono w 1992 roku typowo militarny System Alarmowy NATO (NATO Alert System – NAS) Systemem Pogotowia NATO (NATO Precautionary System – NPS)²⁶ o charakterze militarno-cywilnym.

Wstępując do Paktu Północnoatlantyckiego w 1999 r., jednocześnie zdecydowaliśmy się na uczestnictwo w NPS-ie, którego odpowiednikiem w naszym kraju był Narodowy System Pogotowia Obronnego. Uruchomienie tego systemu spotykało się z niezrozumieniem i dużymi oporami. Ustalenia dla sił zbrojnych zawarte w „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO”, zostały ujęte w dwóch załącznikach, normujących funkcjonowanie tego systemu w SZ RP. Zastąpiły one dotychczasowy załącznik nr 3 „Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w procesie osiągania WSGB”. Załączniki te zostały wprowadzone rozkazem szefa SG WP. Na mocy tego rozkazu wprowadzono także stosowną nowelizację zapisów w „Instrukcji o gotowości bojowej wojsk”²⁷. W nowych załącznikach zawarto tylko zasadnicze przedsięwzięcia i procedury, które w całości lub w części dotyczą wszystkich jednostek wojskowych²⁸. Stąd też wynikała konieczność uszczegółowienia zapisów stosownie do potrzeb i specyfiki funkcjonowania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz rodzajów wojsk i służb. W dowództwach odpowiednich szczebli organizacyjnych niezbędne było również dokonanie analizy poszczególnych zapisów i uściślenie

²⁶ System Pogotowia NATO został zatwierdzony przez Komitet Wojskowy NATO decyzją z 25 maja 1992 r. i wprowadzony w życie przez Komitet Planowania Obronnego (Defence Planning Committee – DPC) 3 grudnia 1992 r.

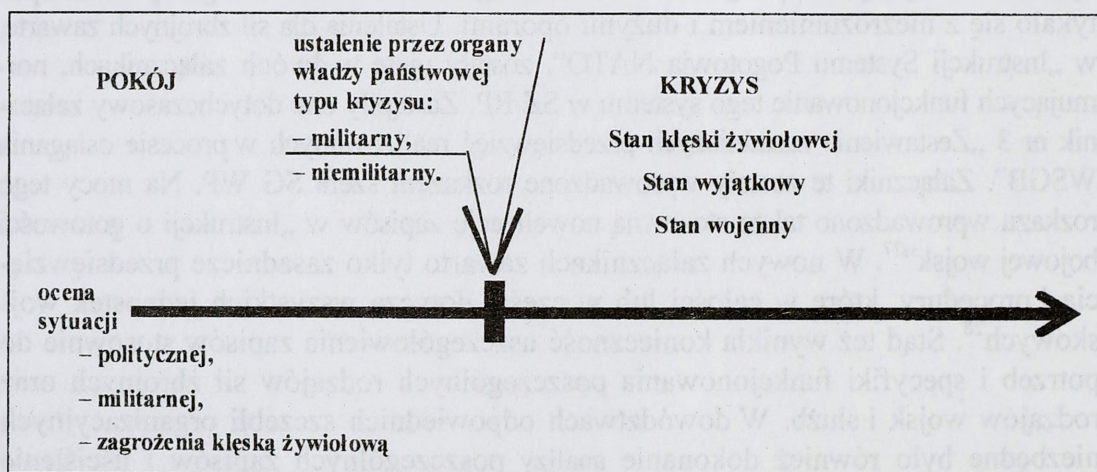
²⁷ Zmiany wprowadzono Rozkazem Szefa SG WP nr Pf 2/Sztab z dnia 4 stycznia 2001 roku w sprawie zmian w „Instrukcji o gotowości bojowej wojsk” wynikających z wdrożenia do systemu gotowości bojowej SZ RP procedur Systemu Pogotowia NATO.

²⁸ Z perspektywy czasu można ocenić, że było to niewłaściwe. Doszło do pomieszenia ograniczeń czasu „P”, zawartych dotychczas w załączniku nr 3, z sygnałami Systemu Pogotowia NATO. Błędnym rozwiązaniem było również przesłanie sygnałów zawartych w załączniku do jednostek wojskowych.

właściwej im problematyki przez wydanie dokumentów rozkazodawczych. Na podstawie tych dokumentów oraz rozkazów właściwych przełożonych w jednostkach wojskowych znowelizowano dokumentację planistyczną w zakresie gotowości bojowej, opracowując harmonogramy szczegółowych przedsięwzięć odpowiednio do szczebla organizacyjnego i rodzaju wykonywanych zadań.

Uwzględnienie w systemie gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP, na wszystkich szczeblach dowodzenia, procedur, przedsięwzięć i środków Systemu Pogotowia NATO pozwala na ich szybsze i efektywniejsze użycie w razie wystąpienia jakiegokolwiek zagrożenia. Umożliwia to także wykorzystanie tylko niezbędnych sił i środków – adekwatnie do powstałego zagrożenia, w odpowiednim miejscu i czasie. Jednocześnie z wdrażaniem nowych dokumentów instrukcyjnych prowadzono prace nad przygotowaniem planu operacyjnego użycia sił zbrojnych, będącego częścią planu operacyjnego NATO, oraz nierozzerwalnie z nim związanego planu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

Rozwinięcie sił zbrojnych, poprzedzające wybuch wojny, zajmuje jedno z podstawowych miejsc w planowaniu operacyjnym. Należy pamiętać, że decyzję o użyciu sił zbrojnych zawsze podejmują władze cywilne, po przeprowadzonej ocenie sytuacji, w której strona wojskowa ma jedynie głos doradczy (rys. 1). Ocena sytuacji obejmuje analizę zagrożeń we wszystkich sferach działalności państwa. Oceny tej dokonują organy władzy państwowej oraz specjalnie w tym celu powołane instytucje.

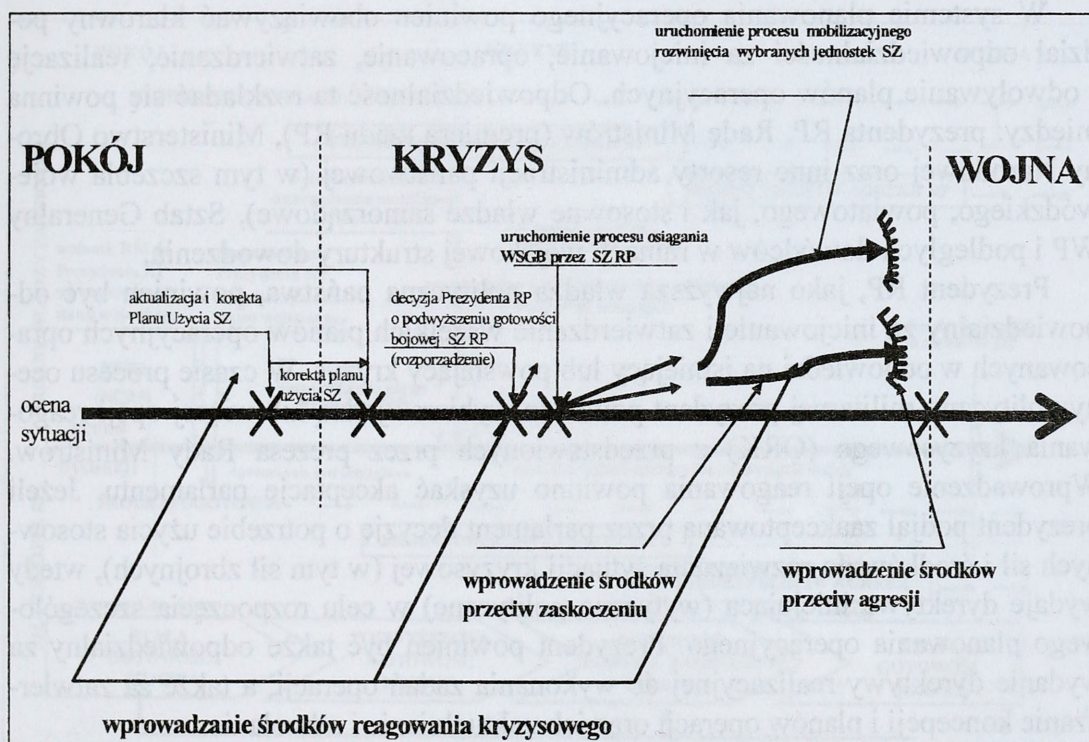

Rysunek 1. Działanie organów władzy państwowej w sytuacji kryzysowej

Właściwie opracowane koncepcje i plany rozwinięcia oraz zapewnienie dogodnych warunków do ich realizacji, wyrażające się przede wszystkim posiadaniem sprawnego i niezawodnego systemu mobilizacyjnego, decydują o możliwości uchwycenia inicjatywy, a w rezultacie o uzyskaniu powodzenia w początkowym okresie konfliktu zbrojnego. Strona, która z opóźnieniem wprowadzi w życie plany rozwinięcia sił zbrojnych lub nie zapewni sobie dogodnych warunków do ich reali-

zacji, zmuszona będzie działać pasywnie i prawdopodobnie przegra bitwę graniczną, kampanię lub wojnę, pomimo posiadania dostatecznych sił i środków do stawienia agresorowi długiego i skutecznego oporu.

Odpowiednio wczesne rozwinięcie sił zbrojnych we współczesnych warunkach jest bardzo złożone (rys. 2). Działalność wojska jest ściśle zespolona z gospodarką kraju i uzależniona od jej możliwości oraz świadczeń realizowanych przez podmioty gospodarcze i obywateli. W tych warunkach podjęcie decyzji o rozwijaniu wojsk, nawet w razie stwierdzenia przygotowań militarnych przeciwnika, wymaga rozważenia ze względu na wynikające z tego skutki polityczne, społeczne, a przede wszystkim ekonomiczne.

Rysunek 2. Rozwinięcie sił zbrojnych

Istotnym czynnikiem w przygotowaniu i realizowaniu planu rozwinięcia sił zbrojnych będzie kształtująca się i prognozowana sytuacja polityczna. Właściwa jej ocena wskaże przeciwnika, jego siłę i główny teatr działań. Pozwoli również ustalić zamiary strony przeciwnej oraz prawdopodobny sposób działania, a to z kolei – czas i sposób rozwijania wojsk własnych. Błędna ocena możliwości działania przeciwnika może doprowadzić do sytuacji, w której jego uderzenie będziemy zmuszeni odierać niewłaściwie rozwiniętymi siłami.

Należy dążyć, aby ewentualne zakłócenia tych podstawowych funkcji były jak najkrótsze i jak najrzadsze, dawały się opanować, geograficznie odizolować i w możliwie minimalnym stopniu były szkodliwe dla państwa lub określonej spo-

łeczności. Wydaje się, że tak powinien być rozumiany cel planowania i zarządzania kryzysowego.

Składowymi częściami nowoczesnego systemu zarządzania powinny być bazy danych, zestawy wykorzystywanych detektorów oraz procedury postępowania (kryzysowe procedury operacyjne) do stosowania w sytuacjach kryzysowych przez wszystkich użytkowników systemu.

Celem powyższych procesów powinno być uzyskiwanie oczekiwanych efektów w postaci przygotowanych planów reagowania i wytycznych, które byłyby wykorzystywane dla potrzeb podejmowania optymalnych i terminowych decyzji, a następnie prowadzenia efektywnych działań.

W systemie planowania operacyjnego powinien obowiązywać klarowny podział odpowiedzialności za inicjowanie, opracowanie, zatwierdzanie, realizację i odwoływanie planów operacyjnych. Odpowiedzialność ta rozkładać się powinna między: prezydenta RP, Radę Ministrów (premiera rządu RP), Ministerstwo Obrony Narodowej oraz inne resorty administracji państwowej (w tym szczebla wojewódzkiego, powiatowego, jak i stosowne władze samorządowe), Sztab Generalny WP i podległych dowódców w ramach wojskowej struktury dowodzenia.

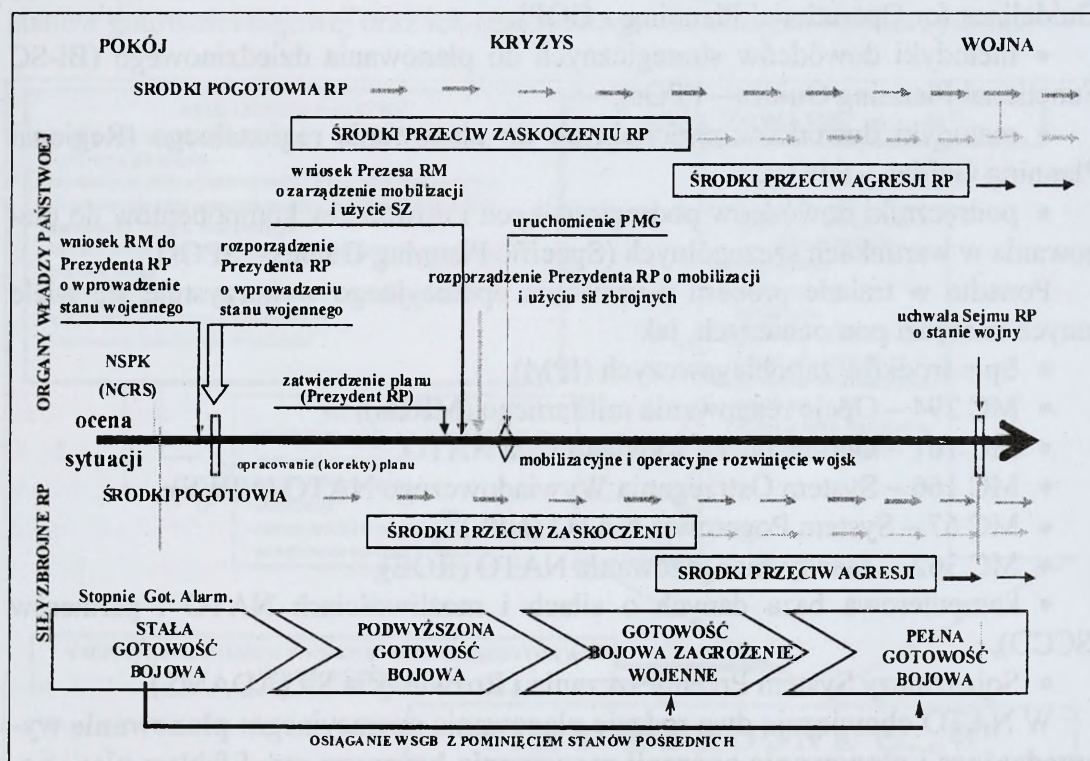
Prezydent RP, jako najwyższa władza polityczna państwa, powinien być odpowiedzialny za inicjowanie i zatwierdzanie wszelkich planów operacyjnych opracowanych w odpowiedzi na istniejący lub powstający kryzys. W czasie procesu oceny polityczno-militarnej prezydent powinien wybierać jedną lub więcej opcji reagowania kryzysowego (ORK) z przedstawionych przez prezesa Rady Ministrów. Wprowadzenie opcji reagowania powinno uzyskać akceptację parlamentu. Jeżeli prezydent podjął zaakceptowaną przez parlament decyzję o potrzebie użycia stosownych sił i środków do rozwiązania sytuacji kryzysowej (w tym sił zbrojnych), wtedy wydaje dyrektywę inicjującą (wytyczne polityczne) w celu rozpoczęcia szczegółowego planowania operacyjnego. Prezydent powinien być także odpowiedzialny za wydanie dyrektywy realizacyjnej do wykonania zadań operacji, a także za zatwierdzanie koncepcji i planów operacji oraz ich uaktualnianie i odwołanie.

Rada Ministrów RP (RM) w czasie procesu oceny polityczno-militarnej wspomaga prezydenta w rozważaniach dotyczących rozpoczęcia opracowywania stosownego planu operacyjnego oraz uzgadnia z nim ewentualny zestaw opcji reagowania kryzysowego. Odpowiada za przetransponowanie wytycznych politycznych na strategiczno-wojskowe polecenia dla SG WP i dowódców RSZ, w ramach prowadzonych przeglądów wymagań obronnych. Ponadto powinna być odpowiedzialna za wydanie dyrektywy aktywującej siły i środki do wykonania zadań operacji oraz opiniowanie (przyjęcie) koncepcji lub planu operacji przed przesłaniem ich prezydentowi do zatwierdzenia.

Ministerstwo Obrony Narodowej i pozostałe resorty szczebla centralnego, po otrzymaniu polecenia od prezesa RM, są odpowiedzialne za pomoc w dalszym rozpatrywaniu i udoskonalaniu potencjalnych opcji reagowania kryzysowego podczas procesu oceny polityczno-militarnej w ramach wydawanych w cyklu dwuletnim wytycznych resortowych (rys. 3).

Jeżeli prezydent zdecydował o potrzebie wprowadzenia ORK, Ministerstwo Obrony Narodowej odpowiada za opracowanie planów operacyjnych szczebla strategicznego oraz – jeżeli zachodzi taka potrzeba – koordynuje opracowanie koniecznych planów wspierających inne resorty. MON jest także odpowiedzialne za aktywację sił, po otrzymaniu takiego polecenia od prezydenta RP oraz podniesienie gotowości bojowej sił zbrojnych

Sztab Generalny WP oraz podlegli dowódcy są odpowiedzialni, po otrzymaniu stosownych zadań, za opracowanie właściwego planu operacji i – jeżeli zachodzi taka potrzeba – koniecznych planów wspierających.

Rysunek 3. Sposoby podnoszenia gotowości bojowej sił zbrojnych

Potrzeba ujednoczenia procesu planistycznego wynika z różnorodności stosowanych procedur narodowych. Dotyczy różnych sytuacji, gdzie mogą być zaangażowane zarówno międzynarodowe siły Sojuszu, jak i siły narodowe. Istota planowania operacyjnego polega na przełożeniu celów politycznych, strategicznych i operacyjnych na zadania i czynności wykonawcze.

Planowanie operacyjne w NATO odnosi się do trzech zasadniczych obszarów:

- kolektywnej obrony (w ramach art. 5 Traktatu waszyngtońskiego),
- przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, w tym planowania operacji wsparcia, utrzymania i przywrócenia pokoju, zapobiegania konfliktom oraz rozprzestrzenianiu się broni masowej zagłady,
- zapewnienia innych interesów związanych z bezpieczeństwem Sojuszu.

O znaczeniu kolektywnej obrony i rozwijaniu własnych możliwości obronnych traktuje „Koncepcja strategiczna Sojuszu” przyjęta na szczycie w Waszyngtonie 24 kwietnia 1999 r. oraz „Dyrektywa Komitetu Wojskowego MC 400/2 w sprawie wojskowej implementacji Koncepcji strategicznej Sojuszu”.

W procesie planowania operacyjnego podstawowe znaczenie ma dokument Komitetu Wojskowego serii MC 133. Opisuje on m.in. rodzaje planowania operacyjnego, rodzaje planów, dokumenty planistyczne i proces planowania operacyjnego.

Na podstawie tego dokumentu opracowano dokumenty szczegółowe szczebla strategicznego, operacyjnego i taktycznego NATO, w tym:

- wytyczne dowódców strategicznych do planowania operacyjnego (Bi-SC Guidelines for Operational Planning – GOP),
- metodyki dowódców strategicznych do planowania dziedzinowego (Bi-SC Functional Planning Guides – FPGs),
- metodyki dowódców regionalnych do planowania regionalnego (Regional Planning Guides – RPGs),
- podręczniki dowódców podregionalnych i dowódców komponentów do planowania w warunkach szczególnych (Specific Planning Guides – SPGs).

Ponadto w trakcie procesu planowania operacyjnego wykorzystuje się wiele innych narzędzi pomocniczych, jak:

- Spis środków zapobiegawczych (IPM),
- MC 294 – Opcje reagowania militarnego (MROs),
- MC 161 – Ogólna ocena wywiadowcza NATO,
- MC 166 – System Ostrzegania Wywiadowczego NATO (NIWS);,
- MC 67 – System Pogotowia NATO (NPS)²⁹,
- MC 362 – Zasady zaangażowania NATO (ROE),
- komputerowa baza danych o siłach i możliwościach NATO i partnerów (SCCD),
- Sojuszniczy System Przemieszczania i Rozwinięcia Sił (ADAMS).

W NATO obowiązują dwa rodzaje planowania operacyjnego: **planowanie wyprzedzające** i **planowanie operacji reagowania kryzysowego**. Efektem planowania wyprzedzającego jest plan wariantowy (Contingency Plan – COP) lub stały plan obrony (Standing Defence Plan – SDP), a efektem planowania operacji reagowania kryzysowego – plan operacji (Operation Plan – OPLAN).

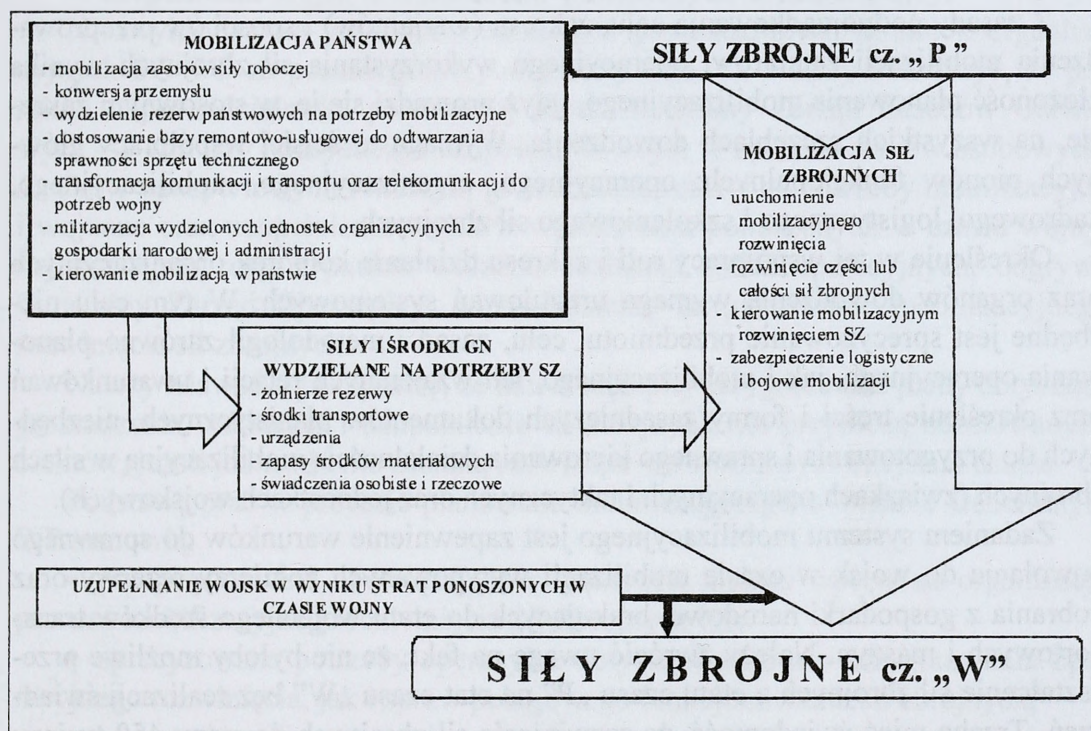
Plany wariantowe opracowuje się na podstawie sytuacji planistycznych (PS) zawartych w Przeglądzie Wymagań Obronnych (Bi-SC Defence Requirements Review – DRR). COP przygotowuje się najczęściej na długo przed podjęciem jakichkolwiek działań wojskowych. Podstawą jego opracowania jest ocena zagrożeń i przyjęty scenariusz rozwoju wydarzeń. SDP jest planem możliwym do realizacji w każdej chwili i odnosi się do zadań wykonywanych w systemie ciągłym, np. zadań rozpoznania czy obrony powietrznej. Natomiast OPLAN jest to plan wyko-

²⁹ Od 1 października 2005 r. obowiązuje System Reagowania Kryzysowego NATO (NCRS).

nawczy, tworzony w warunkach narastającego kryzysu, może też być rozwinięciem wcześniej opracowanego COP.

Przechodząc z planowania operacyjnego do planowania mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, należy zdefiniować system, który za to odpowiada, oraz określić źródła informacji niezbędnych w procesie planowania.

Pojęcie „mobilizacja” określa proces przejścia struktur (w tym sił zbrojnych) i gospodarki państwa z organizacji i stanów pokojowych na wojenne z równoczesnym wprowadzeniem uprzednio przygotowanych zmian w prawnym uregulowaniu zasad i sposobów ich funkcjonowania. W siłach zbrojnych mobilizacja (rys. 4) jest podstawowym elementem procesu osiągania przez wojska wyższych stanów gotowości bojowej oraz ich operacyjnego rozwinięcia i wykorzystania.

Rysunek 4. Mobilizacja państwa i sił zbrojnych

Jej znaczenie wzrasta wraz ze zwiększaniem się różnicy między strukturą organizacyjną i stanem liczbowym sił zbrojnych czasu pokojowego a wojennego. Wielkość sił zbrojnych w okresie pokoju (wyrażona liczbą jednostek wojskowych i żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową oraz stopniem wyposażenia jednostek wojskowych w środki transportowe, maszyny i niektóre środki materiałowe) w stosunku do ich stanu czasu wojny jest znacznie zróżnicowana. Podyktowane jest to względami politycznymi, społecznymi i ekonomicznymi, którymi kierują się państwa w przygotowaniach obronnych. Przyjęte warianty, sposoby i czas (terminy) mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk są podstawowymi składnikami systemu

mobilizacyjnego sił zbrojnych³⁰. Jest on uporządkowanym wewnątrznie układem elementów oraz zespołem zasad i norm regulujących jego funkcjonowanie w czasie pokoju, mobilizacji i wojny.

Na system mobilizacyjny składają się skoordynowane przedsięwzięcia planistyczne, organizacyjne i zadania realizowane przez organy wojskowe i administracyjne oraz podmioty gospodarcze na podstawie obowiązujących przepisów i przy wykorzystaniu wydzielonych sił i środków, które służą w czasie pokoju przygotowaniu, a w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny przeprowadzeniu, zgodnego z zakładanymi celami politycznymi i operacyjnymi, mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Dlatego planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest ściśle podporządkowane przewidywanemu ich wykorzystaniu w konflikcie zbrojnym, czyli planom operacyjnym.

Z zasady podporządkowania celu, zakresu (wariantów) i sposobów przeprowadzenia mobilizacji zamiarowi operacyjnego wykorzystania sił zbrojnych wynika złożoność planowania mobilizacyjnego, gdyż prowadzi się je, w stosownym zakresie, na wszystkich szczeblach dowodzenia. Wymaga to ściślej współpracy głównych pionów funkcjonalnych: operacyjnego, organizacyjnego, mobilizacyjnego, kadrowego, logistycznego i szkoleniowego sił zbrojnych.

Określenie w tej współpracy roli i zakresu działania komórek organizacyjnych oraz organów dowodzenia wymaga uregulowań systemowych. W tym celu niezbędne jest sprecyzowanie przedmiotu, celu, zasad i metodologii zarówno planowania operacyjnego, jak i mobilizacyjnego, ich wzajemnych relacji i uwarunkowań oraz określenie treści i formy zasadniczych dokumentów planistycznych, niezbędnych do przygotowania i sprawnego kierowania działalnością mobilizacyjną w siłach zbrojnych (związках operacyjnych i taktycznych oraz jednostkach wojskowych).

Zadaniem systemu mobilizacyjnego jest zapewnienie warunków do sprawnego powołania do wojsk w czasie mobilizacji wytypowanych żołnierzy rezerwy oraz pobrania z gospodarki narodowej brakujących do etatu wojennego środków transportowych i maszyn. Należy zwrócić uwagę na fakt, że nie byłoby możliwe przekształcenie sił zbrojnych z etatu czasu „P” na etat czasu „W” bez realizacji świadczeń. Trzeba mieć świadomość, że rozwinięcie sił zbrojnych do stanu 450 tysięcy oznacza, że dwie trzecie stanu osobowego będą stanowić rezerwiści, których poziom wyszkolenia będzie różnicowany. Równie duży udział w przejściu na etat wojenny będą miały świadczenia rzeczowe, w szczególności środki transportowe i maszyny pobierane z gospodarki. Wyróżnia się trzy rodzaje świadczeń realizo-

³⁰ Często spotykane jest również sformułowanie „system mobilizacyjno-uzupełnieniowy”. Powstał on w wyniku reorganizacji struktur Sztabu Generalnego, kiedy to został rozwiązany Zarząd Mobilizacji i Uzupelnień. Kompetencje w zakresie planowania mobilizacyjnego i uzupełnień wojennych uzyskał Generalny Zarząd Operacyjny – P3 (GZO – P3), natomiast uzupełnianie sił zbrojnych rezerwami stanem osobowym i środkami transportowymi przejął Generalny Zarząd Zasobów Osobowych – P1 (GZZO – P1). W 2003 r. problematyka związana z systemem uzupełniania wojsk w wyniku ponoszonych strat została przekazana z GZO – P3 do GZZO – P1. Właśnie ze względu na rozdzielenie kompetencji, moim zdaniem zupełnie niepotrzebnie, próbuje się zmienić nazwę „system mobilizacyjny” na „system mobilizacyjno-uzupełnieniowy”.

wanych na korzyść sił zbrojnych: **świadczenia osobiste, rzeczowe i szczególne** (rys. 5). Działalność mobilizacyjna prowadzona zarówno w czasie pokoju, jak i w toku procesu mobilizacyjnego powinna zmierzać do wykonania tego zadania w sposób zorganizowany i bezkolizyjny.

System mobilizacyjny sił zbrojnych opiera się na czterech głównych założeniach (rys. 6), wynikających z możliwości przekształcenia sił zbrojnych ze struktur pokojowych w struktury wojenne i obejmuje (rys. 7):

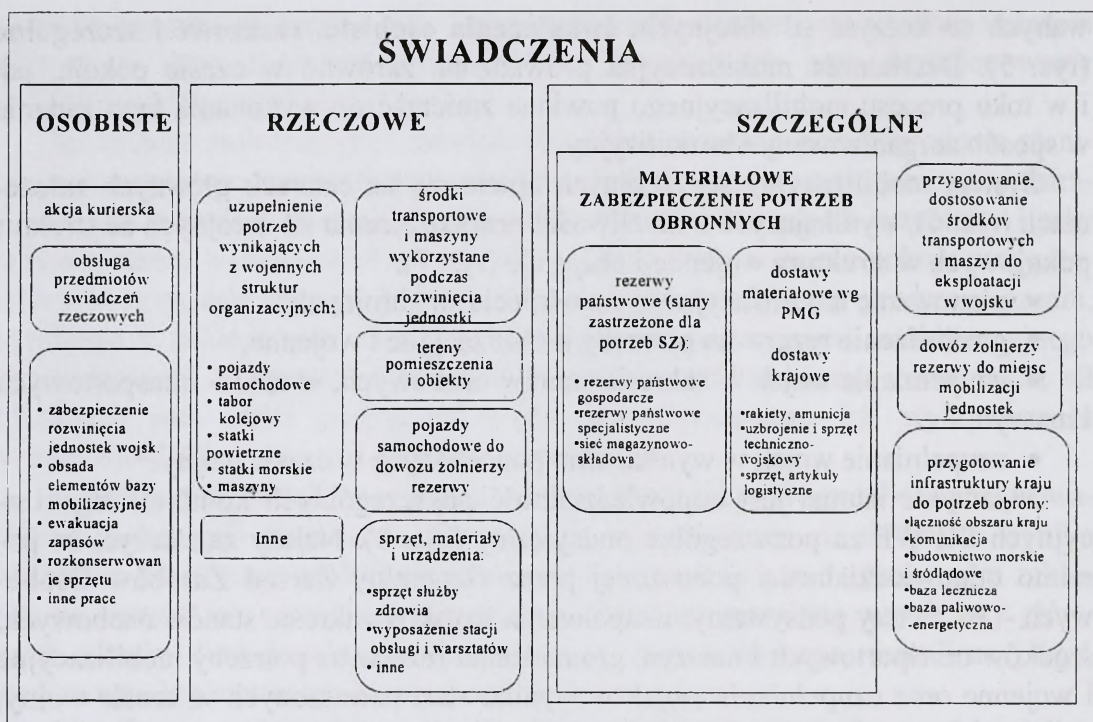
- planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
- gromadzenie rezerw na potrzeby mobilizacyjne i wojenne,
- uzupełnianie wojsk w zakresie stanów osobowych, środków transportowych i maszyn,
- uzupełnianie wojsk w wyniku strat ponoszonych w czasie wojny.

Niezwykle istotna jest odpowiedzialność poszczególnych komórek organizacyjnych SG WP za poszczególne podsystemy (rys. 8). Należy zaznaczyć, że pomimo odpowiedzialności ponoszonej przez Generalny Zarząd Zasobów Osobowych – P1 za trzy podsystemy: uzupełniania wojsk w zakresie stanów osobowych, środków transportowych i maszyn, gromadzenia rezerw na potrzeby mobilizacyjne i wojenne oraz uzupełniania wojsk w wyniku strat ponoszonych w czasie wojny, najistotniejszą rolę, z punktu widzenia realizacji zadań operacyjnych, odgrywa Generalny Zarząd Operacyjny, odpowiedzialny za planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Należy zdawać sobie sprawę, że nawet najlepiej przygotowane plany dotyczące gromadzenia, szkolenia i uzupełniania sił zbrojnych nie przyniosą oczekiwanych efektów, jeżeli jednostki nie zostaną rozwinięte we właściwym miejscu i czasie.

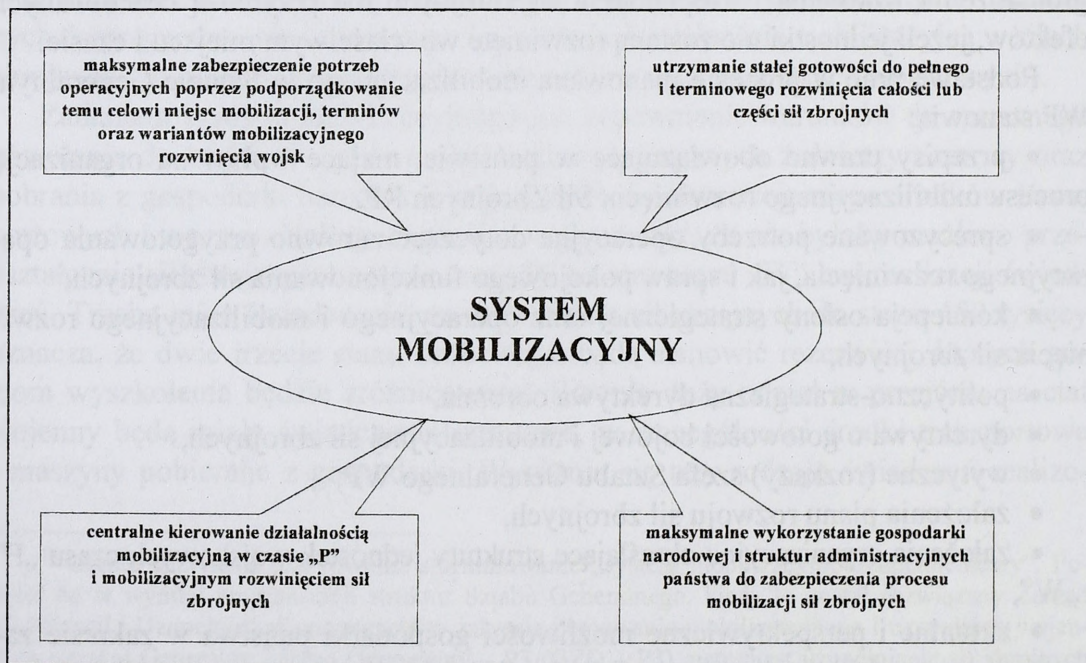
Podstawę prac w procesie planowania mobilizacyjnego w Sztapie Generalnym WP stanowią:

- przepisy prawne obowiązujące w państwie, mające wpływ na organizację procesu mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP,
- sprecyzowane potrzeby operacyjne dotyczące zarówno przygotowania operacyjnego rozwinięcia, jak i spraw pokojowego funkcjonowania sił zbrojnych,
- koncepcja osłony strategicznej oraz operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
- polityczno-strategiczna dyrektywa obronna,
- dyrektywa o gotowości bojowej i mobilizacyjnej sił zbrojnych,
- wytyczne (rozkazy) szefa Sztabu Generalnego WP,
- założenia planu rozwoju sił zbrojnych,
- założenia organizacyjne określające struktury jednostek wojskowych czasu „P” i „W”,
- aktualne i perspektywiczne możliwości gospodarki państwa w zakresie zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
- warunki materiałowo-techniczne sił zbrojnych,
- przewidywane skutki oddziaływania przeciwnika na przebieg procesu mobilizacji jednostek wojskowych.

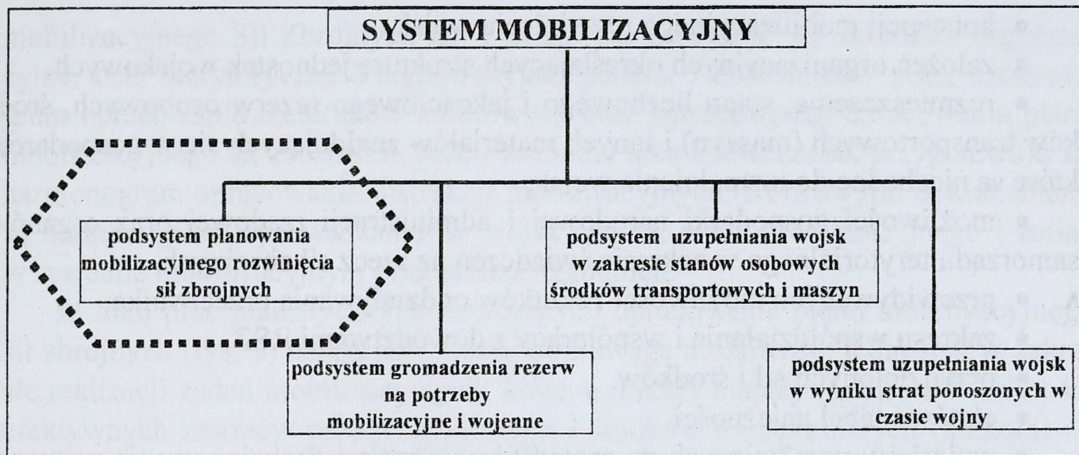

Źródło: Poradnik planowania i realizacji świadczeń gospodarki narodowej w procesie zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP, Szt. Gen. 157/2004.

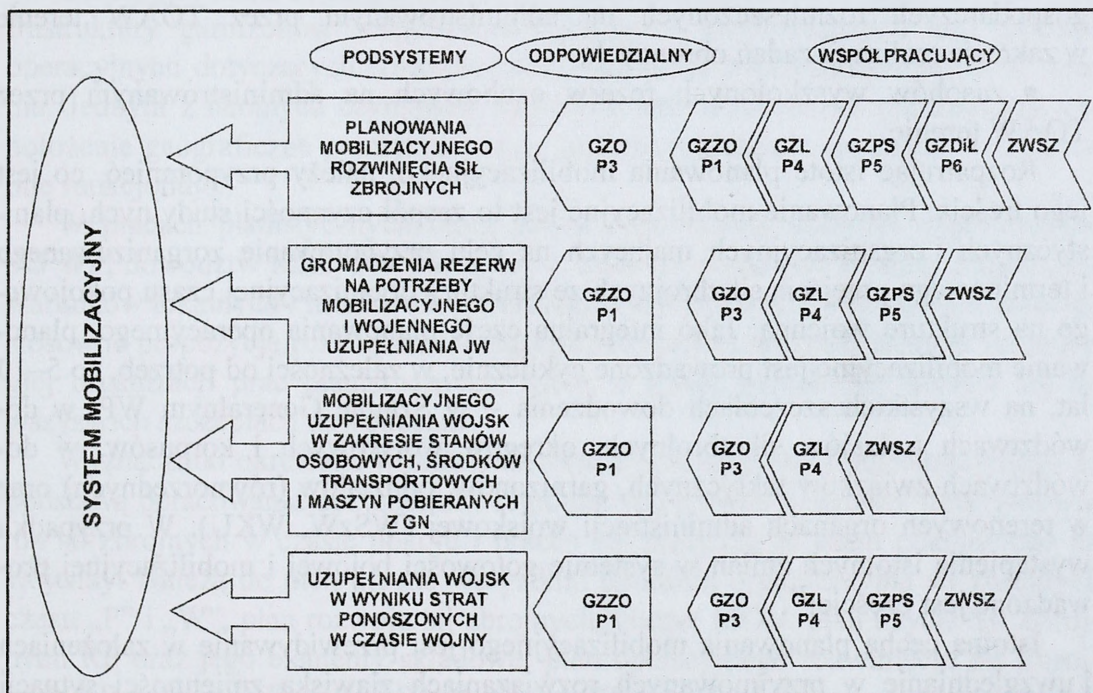
Rysunek 5. Świadczenia na rzecz obrony

Rysunek 6. Założenia systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych

Rysunek 7. Usytuowanie podsystemu planowania mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych w systemie mobilizacyjnym

Rysunek 8. Odpowiedzialność komórek organizacyjnych Sztabu Generalnego za podsystemy składające się na system mobilizacyjny

Na niższych szczeblach organizacyjnych planowanie mobilizacyjne odbywa się na podstawie

- przepisów prawnych obowiązujących w państwie,
- wyciągów z zestawień zadań mobilizacyjnych,
- dyrektywy o gotowości bojowej i mobilizacyjnej sił zbrojnych,
- rozkazów przełożonych w sprawie planowania mobilizacyjnego,
- instrukcji mobilizacyjnych,

- koncepcji mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk,
- założeń organizacyjnych określających strukturę jednostek wojskowych,
- rozmieszczenia, stanu liczbowego i jakościowego rezerw osobowych, środków transportowych (maszyn) i innych materiałów znajdujących się w gospodarce, które są niezbędne do uzupełnienia wojsk,
- możliwości gospodarki narodowej i administracji rządowej oraz organów samorządu terytorialnego w zakresie świadczeń na rzecz sił zbrojnych,
- przewidywanych możliwości i skutków oddziaływania przeciwnika,
- zakresu współdziałania i współpracy z dowództwami RSZ,
- przydzielonych sił i środków,
- etatów i tabel należności,
- wniosków wynikających ze specyfiki położenia i funkcjonowania w czasie pokoju jednostek wojskowych i możliwości poszczególnych garnizonów w zakresie zabezpieczenia właściwych warunków mobilizacji,
- możliwości terenowych organów administracji publicznej oraz podmiotów gospodarczych rozmieszczonych na administrowanym przez TOAW terenie w zakresie realizacji zadań obronnych,
- zasobów wyszkolonych rezerw osobowych na administrowanym przez TOAW terenie.

Rozpatrując istotę planowania mobilizacyjnego, należy przypomnieć, co jest jego treścią. Planowanie mobilizacyjne jest to zespół czynności studyjnych, planistycznych i organizacyjnych mających na celu przygotowanie zorganizowanego i terminowego przejścia sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na strukturę wojenną. Jako integralna część planowania operacyjnego, planowanie mobilizacyjne jest prowadzone cyklicznie, w zależności od potrzeb, co 5–10 lat, na wszystkich szczeblach dowodzenia – w Sztapie Generalnym WP, w dowództwach rodzajów sił zbrojnych, okręgów wojskowych i korpusów, w dowództwach związków taktycznych, garnizonów, oddziałów (równorzędnych) oraz w terenowych organach administracji wojskowej (WSzW, WKU). W przypadku wystąpienia istotnych zmian w systemie gotowości bojowej i mobilizacyjnej prowadzone jest częściej³¹.

Istotną cechą planowania mobilizacyjnego jest przewidywanie w założeniach i uwzględnianie w przyjmowanych rozwiązaniach zjawiska zmienności sytuacji polityczno-militarnej, prawdopodobnego zakresu oddziaływania przeciwnika, potrzeb operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, możliwości wszechstronnego zabezpieczenia mobilizacji sił zbrojnych (w tym zaspokojenia ich potrzeb mobilizacyjnych) przez struktury i gospodarkę państwa oraz sprawności organizacyjnej, możliwości logistycznych i uwarunkowań czasowo-przestrzennych.

Organizacja mobilizacyjnych prac planistycznych w Sztapie Generalnym WP odbywa się na podstawie „Planu opracowania i wprowadzenia do wojsk Planu

³¹ Taka przesłanka, moim zdaniem, są zmiany wprowadzone *Dyrektywą Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego o gotowości bojowej i mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP*, z 21 lutego 2005 r. sygn., Sz. Gen. wew. 3/7/2005.

mobilizacyjnego Sił Zbrojnych RP”, w którym precyzuje się założenia organizacyjne, cele merytoryczne i organizacyjne, podział i uczestników prac, harmonogram opracowania materiałów źródłowych oraz harmonogram opracowania planu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Jeżeli zachodzi taka konieczność, przygotowuje się harmonogram opracowania instrukcji mobilizacyjnych. Końcowymi dokumentami są harmonogram wprowadzania do wojsk ustaleń planu mobilizacyjnego i zmian w systemie mobilizacyjnym oraz arkusz uzgodnień.

W toku prac planistycznych dotyczących opracowania planu mobilizacyjnego sił zbrojnych (rys. 9) ustala się i bierze pod uwagę możliwości jednostek w zakresie realizacji zadań mobilizacyjnych, które wynikają między innymi z liczebności efektywnych zasobów rezerw osobowych i środków transportowych (maszyn) na terenach, w którym dyslokowane są jednostki wojskowe mobilizujące oraz stopnia ukończenia jednostek mobilizujących w stosunku do etatów wojennych (posiadanych sił i środków do realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych).

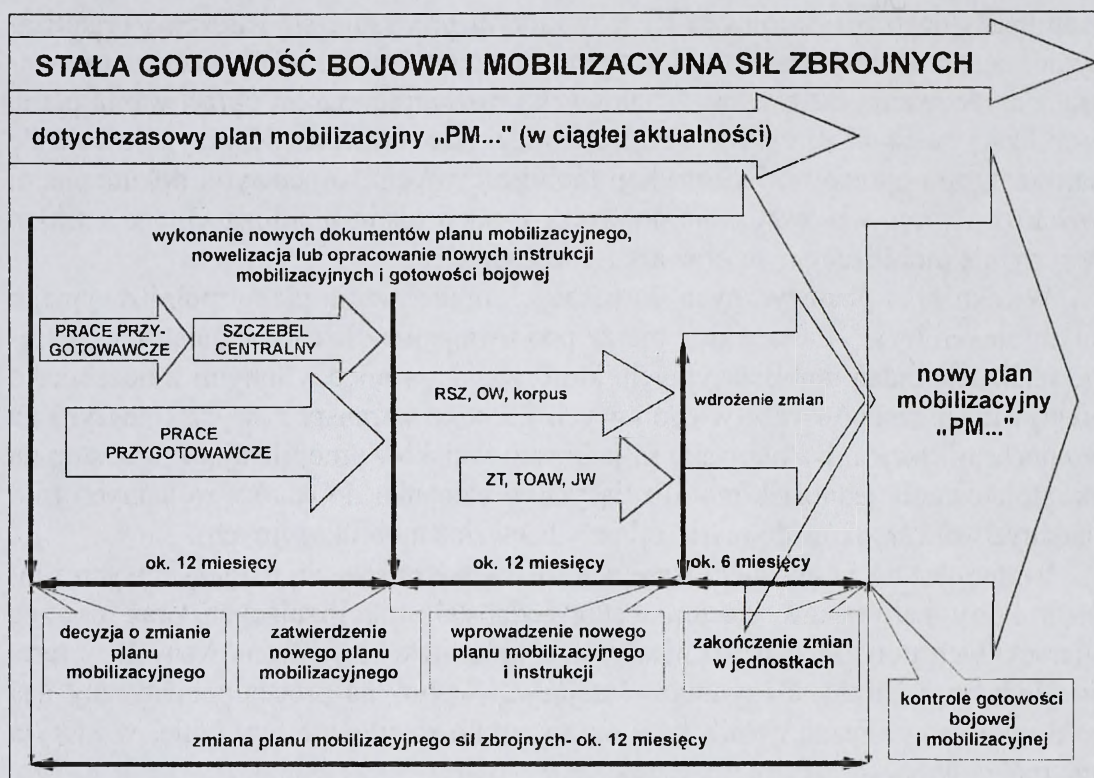
Istotne jest także uwzględnienie warunków koszarowych, magazynowych i infrastruktury garnizonów stacjonowania jednostek mobilizujących oraz potrzeb operacyjnych dotyczących rozmieszczenia jednostek nowo formowanych w terenie. Jednym z istotnych czynników mających wpływ na proces planistyczny jest położenie geograficzne garnizonów oraz szeroko rozumiane otoczenie, w którym one funkcjonują.

W pracach planistycznych biorą udział odpowiednie komórki organizacyjne SG WP, dowództw RSZ, OW i korpusów, które na podstawie bliższej znajomości warunków lokalnych i możliwości poszczególnych jednostek wojskowych składają stosowne propozycje rozwiązań szczegółowych. Jest to zarazem element równoległej organizacji prac planistycznych, którą w miarę możliwości stosuje się na wszystkich szczeblach dowodzenia

Wyznaczniki określone w toku planowania operacyjnego i mobilizacyjnego są podstawą opracowania dokumentów regulujących główne dziedziny funkcjonowania sił zbrojnych w czasie pokoju i proces ich przejścia ze stanu pokojowego na wojenny. Należą do nich przede wszystkim struktura organizacyjna sił zbrojnych czasu „P” i „W”, plan rozwoju sił zbrojnych, budżet MON, plan użycia Sił Zbrojnych RP oraz jego elementy składowe: plan operacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP, plan mobilizacyjny Sił Zbrojnych RP, plan logistycznego zabezpieczenia oraz zasady organizacji i funkcjonowania wojennego systemu dowodzenia.

Efektom opracowania i wdrożenia nowych (znowelizowanych) planów operacyjnych i mobilizacyjnych jest dokonanie bardziej lub mniej zasadniczych zmian w systemie gotowości bojowej i mobilizacyjnej sił zbrojnych.

Wysoka jakość i przydatność nowych rozwiązań planistycznych i organizacyjnych wynika z ich kompleksowego i racjonalnego dostosowania do bieżących warunków, potrzeb i możliwości odnoszących się zarówno do sił zbrojnych, jak i sfery prawnej, administracyjnej i gospodarczej państwa.

Rys. 9. Proces opracowania planu mobilizacyjnego sił zbrojnych

Do zasadniczych uwarunkowań operacyjnych wymuszających rozwiązania systemowe w planowaniu mobilizacyjnym należą:

- różnica między strukturami organizacyjno-funkcjonalnymi i liczebnością (zarówno jednostek wojskowych, jak i żołnierzy oraz środków transportowych) sił zbrojnych czasu „P” i „W”,
- założenia operacyjnego wykorzystania sił zbrojnych,
- warianty i sposoby operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, w tym wojennego systemu dowodzenia,
- terminy i miejsca osiągnięcia przez poszczególne jednostki wojskowe gotowości do podjęcia działań.

Ze ścisłego podporządkowania celowi, zadaniom, obowiązującym zasadom oraz możliwościom czasoprzestrzennym operacyjnego rozwinięcia i użycia sił zbrojnych wpływają podstawowe wyznaczniki planowania mobilizacyjnego, a mianowicie:

- zakres i charakter przekształceń dokonywanych w strukturze organizacyjno-funkcjonalnej Sił Zbrojnych RP (zmiany liczebności, organizacji i podległości jednostek wojskowych czasu „P” w stosunku do „W”),
- zmieniający się stosownie do kształtujących się warunków oraz potrzeb funkcjonowania i potrzeb operacyjnych zróżnicowany stopień ukończenia

poszczególnych jednostek wojskowych istniejących w pokojowej strukturze sił zbrojnych,

- czas i miejsce oraz terminy mobilizacji (uzupełnienia, sformowania od nowa) poszczególnych jednostek wojskowych (ZT),
- stopień obciążenia wybranych jednostek wojskowych zadaniami mobilizacyjnymi;
- zakres zadań sił zbrojnych związany z gromadzeniem rezerw osobowych,
- ilość i rozmieszczenie zapasów mobilizacyjnych.

Rozwiązania przyjmowane w planowaniu mobilizacyjnym powinny w pełni odpowiadać rozwiązaniom przyjętym w planowaniu operacyjnym. Dotyczy to zwłaszcza:

- wariantów i sposobów mobilizacyjnego oraz operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
- kolejności mobilizacyjnego rozwinięcia oraz osiągnięcia przez jednostki gotowości do wykonywania zadań bojowych,
- terminów mobilizacji oraz terminów osiągnięcia przez jednostki gotowości do podjęcia działań,
- miejsc mobilizacji oraz osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej jednostek wojskowych,
- organizacji kierowania mobilizacją oraz osiągnięciem wyższych stanów gotowości bojowej i operacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych;
- wszechstronnego zabezpieczenia mobilizacji oraz osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
- przeciwdziałania zakłóceniom i minimalizowania ich skutków.

Przyjęte w wyniku planowania mobilizacyjnego rozwiązania powinny zapewnić wymaganą elastyczność planu mobilizacyjnego oraz cechować się taką uniwersalnością, która zapewniałaby ich przydatność w różnych sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa, bez potrzeby wprowadzania zasadniczych zmian do zakładanych wariantów i sposobów mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Prace planistyczne związane z opracowaniem planu użycia sił zbrojnych, w tym planu operacyjnego i mobilizacyjnego, powinny być podzielone na cztery fazy.

W fazie przygotowawczej zbiera i opracowuje się materiały niezbędne do prowadzenia planowania (doświadczenia, propozycje rozwiązań teoretycznych, potrzeby, warunki, wnioski), a także określa cele, zakres i terminy oraz sposoby realizacji zasadniczych przedsięwzięć planistycznych na wszystkich szczeblach dowodzenia (kierowania) sił zbrojnych. Na tej podstawie właściwi szefowie pionów funkcjonalnych Sztabu Generalnego WP wydają stosowne wytyczne do organizacji planowania, a w poszczególnych komórkach organizacyjnych SG WP i dowództwach RSZ, OW i korpusów opracowuje się dokumenty organizacyjne regulujące jego przebieg.

Następuje po niej *faza wstępna*, w której wypracowuje się podstawowe wyznaczniki planowania dotyczące również innych ważnych dziedzin funkcjonowania sił zbrojnych.

Jako trzecią wyróżniamy *fazę zasadniczą*, w której wypełnia się treścią ustaloną w fazie wstępnej ramy planowania operacyjnego i mobilizacyjnego.

Ostatnia jest *faza korekcyjna*, w której dokonuje się niezbędnych poprawek, będących wynikiem doświadczeń zebranych w toku wdrażania planów.

Powiązanie planowania operacyjnego i mobilizacyjnego jest więc bardzo ścisłe, a ich przebieg powinien być zazwyczaj równoległy. Wdrażanie do praktycznej działalności wojsk (wprowadzanie ustaleń) opracowanego w Sztabie Generalnym WP planu mobilizacyjnego może przebiegać w następującej kolejności:

- wydanie zamiaru (wytycznych) do przygotowania i organizacji prac planistycznych na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych,
- przeprowadzenie szkolenia instruktazowo-pokazowego dla kierowniczej kadry dowództw RSZ oraz Sztabu Generalnego WP,
- przekazanie odpowiednich dokumentów planistycznych dowództwom RSZ oraz komórkom organizacyjnym Sztabu Generalnego WP,
- przeprowadzenie analogicznego szkolenia w podległych ogniwach dowodzenia,
- przygotowanie i przekazanie przez dowództwa RSZ odpowiednich rozkazów i dokumentów planistycznych podległym wojskom,
- opracowanie dokumentów planu mobilizacyjnego wojsk (dotyczących gotowości mobilizacyjnej) w dowództwach RSZ, OW i korpusów oraz związkach taktycznych, jednostkach wojskowych i TOAW – na zasadach pracy równoległej – w tym czasie organizuje się nadzór prac planistycznych i realizacji zadań przez przełożonych w podległych ogniwach dowodzenia (kierowania),
- składanie przełożonym meldunków o trudnościach, wniosków i propozycji dotyczących udoskonalenia niektórych szczegółowych rozwiązań planistycznych i wdrożeniowych,
- analizowanie przez dowództwa postępu prowadzonych prac oraz udzielanie pomocy podległym ogniwom dowodzenia i dokonywanie niezbędnych korekt,
- realizacja na wszystkich szczeblach dowodzenia i kierowania zadań planistycznych, organizacyjnych i materiałowo-technicznych wynikających z planu mobilizacyjnego sił zbrojnych,
- złożenie meldunków przez poszczególne ogniwa dowodzenia o wdrożeniu ustaleń planu mobilizacyjnego,
- kontrola wykonania zadań.

Należy oczekiwać, że zmiany w systemie gotowości bojowej i mobilizacyjnej, wynikające z wprowadzenia „Dyrektywy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego o gotowości bojowej i mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP”³² z 21 lutego 2005 r. rozpoczną nowy cykl planistyczny związany z opracowaniem planu mobilizacyj-

³² Sygn. Szt. Gen. wew. 13/7/2005.

nego sił zbrojnych. Dyrektywa jest podstawowym dokumentem regulującym problematykę utrzymywania stałej gotowości bojowej i mobilizacyjnej oraz osiągania wyższych stanów gotowości bojowej SZ RP. Określa założenia organizacji i funkcjonowania systemu gotowości bojowej i mobilizacyjnej, kompetencje w zakresie wprowadzania w siłach zbrojnych wyższych stanów gotowości bojowej oraz zasadnicze przedsięwzięcia realizowane w poszczególnych stanach gotowości.

Zmiany wynikające z aktualnie wprowadzonego dokumentu znajdują odzwierciedlenie w strukturze sił zbrojnych, programowaniu rozwoju SZ RP, realizacji celów SZ RP (zarówno ogólnych, jak i wynikających z tabeli sił), systemie szkolenia bojowego zasadach utrzymywania zapasów i środków zaopatrzenia, kwestionariuszu planowania obronnego DPQ, kierunkach modernizacji technicznej, systemie utrzymywania gotowości bojowej i mobilizacyjnej oraz planowaniu operacyjnym czasu „W”, które jest bezpośrednio powiązane z planowaniem mobilizacyjnym.

Należy zauważyć zmiany w definiowaniu pojęć strategicznego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, które pojawiły się w dyrektywie. **Strategiczne rozwijanie wojsk** (sił zbrojnych) zostało określone jako zespół przedsięwzięć podnoszących gotowość obronną państwa, obejmujących: operacyjne rozwijanie wojsk, osłonę granic, **uruchomienie programu mobilizacji gospodarki i wykorzystania zasobów narodowych** (sojuszniczych) oraz osiągnięcie gotowości do działań przez całe siły zbrojne. Natomiast **operacyjne rozwijanie wojsk** (sił zbrojnych) jako część strategicznego rozwijania wojsk realizowanego ramach podnoszenia gotowości obronnej państwa obejmują: osłonę obiektów szczególnie ważnych dla obronności, **mobilizacyjne rozwijanie wojsk**, rozwijanie systemów dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia, przegrupowanie (przemieszczenie) wojsk i przewozy środków logistycznych, zorganizowanie odpowiednich zgrupowań operacyjnych oraz osiągnięcie gotowości do działań bojowych wydzielonych komponentów sił zbrojnych. Widoczna jest zasadnicza różnica, ponieważ mobilizacyjne rozwinięcie wojsk znajduje się na szczeblu operacyjnym, powiązane z operacyjnym rozwinięciem, natomiast na poziomie strategicznym następuje zabezpieczenie tego procesu przez gospodarkę. Kolejną dużą zmianą jest powiązanie zestawów mobilizacyjnego rozwinięcia ze stanami gotowości bojowej.

Niewątpliwie największym zagrożeniem w procesie planowania mobilizacyjnego będzie zapis, mówiący o nadaniu wszystkim jednostkom wojskowym kategorii gotowości bojowej³³. Pogodzenie wymagań planu operacyjnego użycia sił zbrojnych z ukończeniem jednostek w poszczególnych kategoriach gotowości bojowej jest możliwe, o ile nie bierze się pod uwagę trzeciego warunku, jakim jest ograniczenie stanu sił zbrojnych czasu „P” do 150 tysięcy żołnierzy. Analizując art. 3 pkt 5 „Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej”³⁴, który określa, że *przez jednostkę wojskową rozumie się*

³³ Taki zapis znajdował się również w *Dyrektywie Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego o gotowości bojowej i mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP*, sygn. Szt. Gen. wew. 13/2/2003 i nie został zrealizowany.

³⁴ DzU z 2004 r., nr 241, poz. 2416.

jednostkę organizacyjną Sił Zbrojnych, funkcjonującą na podstawie nadanego przez Ministra Obrony Narodowej etatu określającego jej strukturę wewnętrzną, liczbę, rodzaje i rangę wszystkich stanowisk służbowych występujących w tej jednostce, jak również liczbę i rodzaje uzbrojenia, środków transportu i innego wyposażenia należnego jednostce, oraz posługującą się pieczęcią urzędową z godłem Rzeczypospolitej Polskiej i nazwą (numerem) jednostki w kontekście nadawania kategorii wszystkim jednostkom wojskowym, należy mieć świadomość, że zajdzie potrzeba nadania tej kategorii każdej wojskowej komendzie uzupełnień, parafii rzymskokatolickiej itp.

Wskazówek do planowania operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych powinien dostarczyć prowadzony Strategiczny Przegląd Obrony. Właśnie z niego powinien wynikać kształt i wielkości sił zbrojnych czasu „W” w zależności od prognozowanych zagrożeń (własnych i sojusznika) i potrzeb (zapewnienia wsparcia władzom cywilnym i społeczeństwu w sytuacjach kryzysowych). Dopiero po określeniu struktur wojennych sił zbrojnych możliwe jest określenie ich wielkości i kształtu w okresie pokoju, z uwzględnieniem możliwości ich przekształcenia w określonym czasie w struktury wojenne, zdolne przeciwstawić się zagrożeniom.

plk dypl. Piotr Bucior

Wybrane problemy rozwinięcia sił zbrojnych

Strategiczne i operacyjne rozwinięcie sił zbrojnych (SZ) jest różnie definiowane w dokumentach normatywnych, słownikach i pracach studyjnych. Niemniej jednak, pomimo pewnych różnic w definiowaniu tych pojęć, rozwinięcie operacyjne jest postrzegane jako część strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych. Strategiczne rozwinięcie wojsk (sił zbrojnych) to zespół przedsięwzięć podnoszących gotowość obronną państwa, który obejmuje:

- operacyjne rozwijanie wojsk,
- osłonę granic,
- uruchomienie programu mobilizacji gospodarki i wykorzystania zasobów narodowych (sojusznicznych),
- osiągnięcie gotowości do działań przez całe siły zbrojne.

Osłona granicy państwa będzie realizowana poprzez aktywowanie wydzielonych sił do wsparcia Straży Granicznej oraz zintensyfikowanie działalności systemów obrony powietrznej, rozpoznania i walki elektronicznej. Ważnym przedsięwzięciem w czasie strategicznego rozwijania wojsk, które będzie miało istotny wpływ na gotowość obronną państwa, a tym samym gotowość do działania całych sił zbrojnych, jest mobilizacja gospodarki i wykorzystanie zasobów narodowych do obrony kraju. Ostatnim przedsięwzięciem realizowanym w ramach strategicznego rozwijania wojsk będzie osiągnięcie gotowości do działań przez całe SZ i gotowość całego państwa do prowadzenia obrony.

Strategiczne rozwijanie sił zbrojnych dotychczas obejmowało cztery grupy zadań (zał. 1):

- kierowanie strategicznym rozwinięciem,
- przejście sił zbrojnych ze stanu „P” na „W”,
- operacyjne rozwinięcie wojsk,
- strategiczno-operacyjne przewozy i przerzuty, głównie w stosunku do systemu wsparcia logistycznego i HNS.

Dlatego też strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych można zdefiniować jako wielowarstwowy proces, odbywający się w określonym przedziale czasowo-przestrzennym, ściśle powiązany z innymi przedsięwzięciami realizowanymi w ramach systemu gotowości obronnej państwa. Musi być on zatem ściśle podporządkowany zamiarowi prowadzenia operacji oraz dostosowany do specyfiki nie

tylko określonych systemów bojowych sił zbrojnych czy rodzajów wojsk ale, w obecnej rzeczywistości, nawet poszczególnych jednostek.

Realizacja celów strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych wymaga wykonania następujących przedsięwzięć:

- przygotowania sił zbrojnych do prowadzenia działań poprzez zapewnienie im niezbędnych zdolności operacyjnych wymaganych do wykonania przewidywanych zadań,
- stosownego do zagrożenia podziału sił na poszczególnych kierunkach działań,
- tworzenia zgrupowań wojsk zgodnie z przyjętym zamiarem prowadzenia operacji,
- realizacji militarnych i pozamilitarnych przedsięwzięć, świadczących o determinacji obronnej państwa, mających na celu zniechęcenie potencjalnego przeciwnika do przeprowadzenia agresji.

Do najważniejszych zadań strategicznego rozwijania sił zbrojnych należy:

- osłona granic państwa wydzielonymi siłami (z lądu, morza i powietrza),
- formowanie zgrupowań lub systemów bojowych – głównie z sił gotowych w czasie „P”, przede wszystkim systemu OP, systemu rozpoznania i WRE, systemu dowodzenia (kierowania), a także wojsk i sił niezbędnych do wykonania zadań pierwszej kolejności, takich jak: wzmocnienie Straży Granicznej w osłonie i uszczelnieniu granic państwa, osłona zagrożonych kierunków oraz mobilizacyjne rozwinięcie wojsk.

Strategiczne rozwinięcie SZ odbywa się wówczas, gdy wystąpi militarne zagrożenie bezpieczeństwa państwa bądź groźba wybuchu wojny. Jest ściśle powiązane z rozwijaniem innych elementów systemu obronnego państwa.

Zakres, rozmach oraz skala rozwinięcia SZ (ich części w ograniczonym obszarze kraju lub całych sił zbrojnych – na terytorium państwa) będą zależą przede wszystkim od charakteru zagrożenia militarnego, a zwłaszcza skali i rodzaju konfliktu zbrojnego. Wpływać na nie będą również: stopień ukompletowania wojsk i sił, ich gotowość i zdolności operacyjne oraz dyslokacja na obszarze kraju w czasie pokoju, a także potrzeby uzupełnienia (lub zmobilizowania) określonych sił dla potrzeb wojennych.

Operacyjne rozwinięcie wojsk (sił zbrojnych) to część strategicznego rozwinięcia wojsk realizowanego w ramach podnoszenia gotowości obronnej państwa (zał. 2), która obejmuje:

- osłonę obiektów szczególnie ważnych dla obronności,
- mobilizacyjne rozwijanie wojsk,
- rozwijanie systemów: dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia,
- przegrupowanie (przemieszczenie) wojsk i przewozy środków logistycznych,
- zorganizowanie zgrupowań operacyjnych,
- osiągnięcie gotowości do działań bojowych wydzielonych komponentów sił zbrojnych.

Cele operacyjnego rozwinięcia wojsk to:

- przeciwdziałanie zaskoczeniu,
- uchylenie się od uderzeń środków precyzyjnego rażenia i lotnictwa przeciwnika,
- zapewnienie dogodnych warunków przyjęcia przez związki taktyczne, oddziały i pododdziały sił zbrojnych odpowiedniego ugrupowania, zgodnie z zamiarem prowadzenia planowanych operacji.

W ramach operacyjnego rozwinięcia wojsk realizuje się (zał. 3):

- osłonę strategiczną,
- przegrupowanie wojsk w rejon operacji,
- formowanie zgrupowań,
- odtwarzanie gotowości bojowej,
- osiągnięcie gotowości do działania,
- organizowanie wojennego systemu dowodzenia zgrupowaniami wojsk.

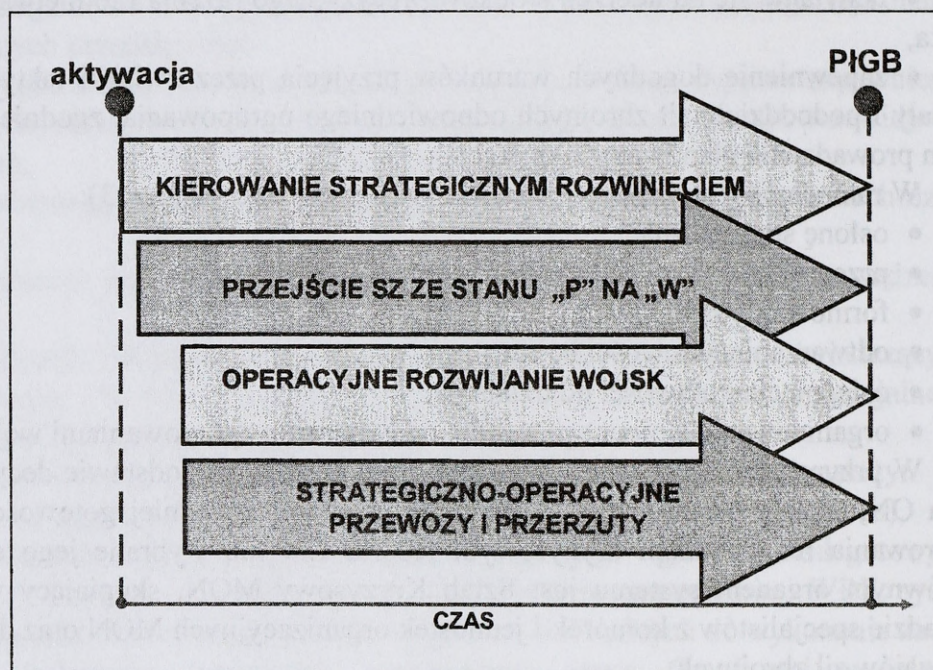
W przypadku zagrożenia lub po jego wystąpieniu, na podstawie decyzji ministra ON, zostaje aktywowany i utrzymywany w odpowiedniej gotowości system kierowania reagowaniem kryzysowym resortu ON lub wybrane jego elementy. Głównym organem systemu jest Sztab Kryzysowy MON, skupiający w swoim składzie specjalistów z komórek i jednostek organizacyjnych MON oraz dowództw rodzajów sił zbrojnych.

Szef Sztabu Generalnego WP, do czasu wyznaczenia przez prezydenta naczelnego dowódcy SZ, kieruje kompleksowym planowaniem mobilizacyjnego i strategiczno-operacyjnego rozwinięcia oraz użycia Sił Zbrojnych RP. Odpowiada on również za organizację i przygotowanie do działań elementów wojennego systemu dowodzenia.

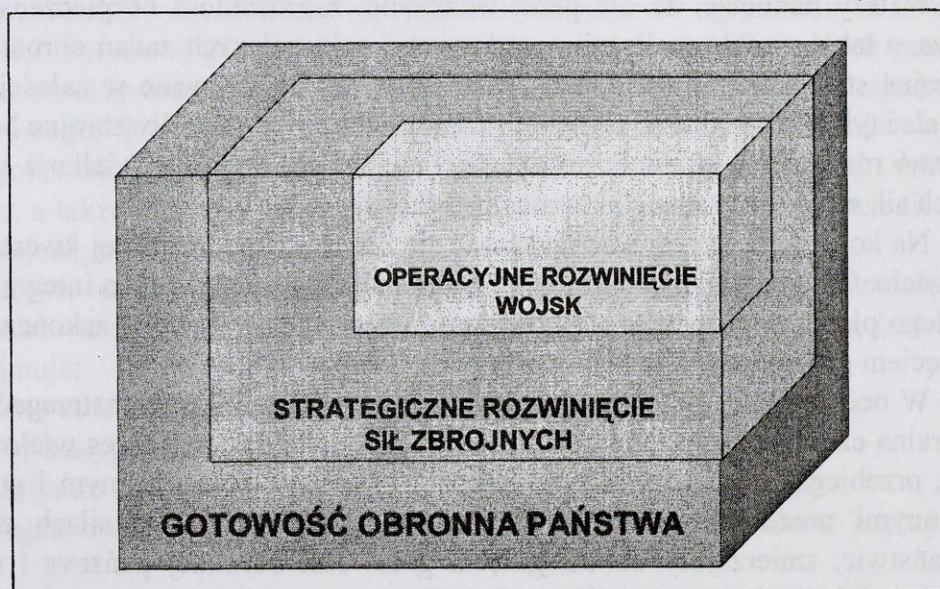
Należy pamiętać, że dla przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa państwa, a także w celu realizacji narodowych i sojuszniczych zadań obronnych, siły zbrojne stosownie do skali zagrożenia mogą być angażowane w całości lub wydzielać tylko niezbędne siły i środki. Dlatego też o tym, czy siły zbrojne będą realizować rozwinięcie strategiczne czy operacyjne, nie decyduje wielkość wydzielanych sił, ale zakres zadań, jakie muszą wykonać (zał. 4).

Na koniec chciałbym ustosunkować się do często podnoszonej kwestii, a mianowicie: Czy rozwinięcie operacyjne nadal należy postrzegać jako integralną część stałego planu operacyjnego, czy jest to odrębne przedsięwzięcie, zakończone osiągnięciem gotowości do działania przez siły zbrojne?

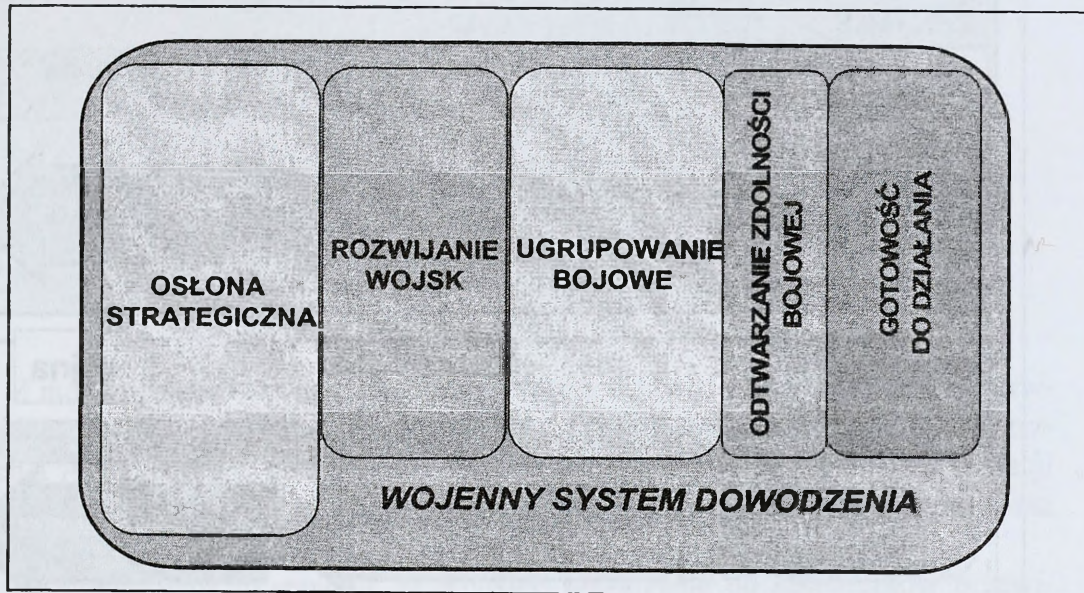
W ocenie GZO – P3, rozwinięcie operacyjne nadal należy postrzegać jako integralną część stałego planu operacyjnego, ponieważ jest to proces wielowarstwowy, przebiegający w określonym przedziale czasowo-przestrzennym i powiązany z innymi przedsięwzięciami realizowanymi jednocześnie w siłach zbrojnych i państwie, zmierzający do osiągnięcia gotowości obronnej państwa i realizacji ustaleń stałego planu operacyjnego (zał. 5).

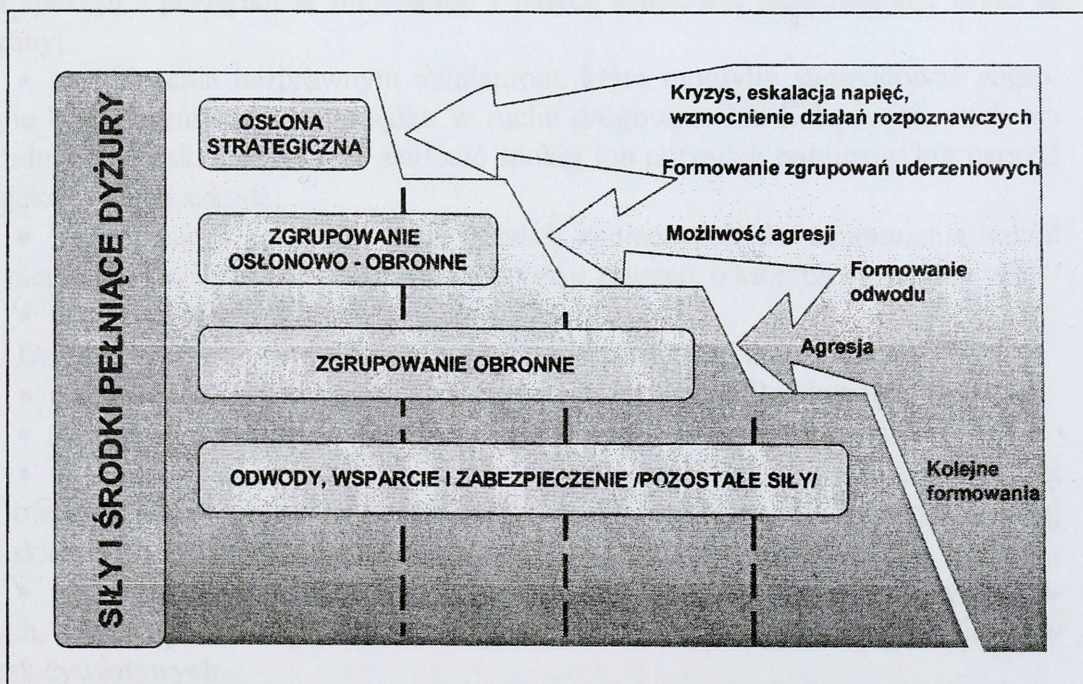
Strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych

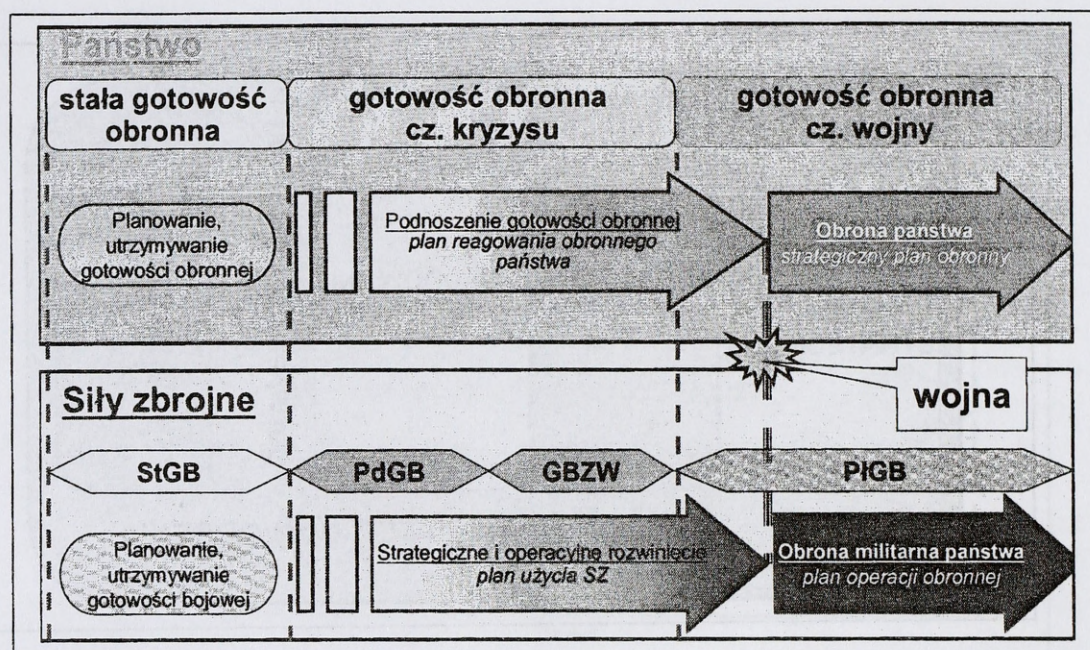
Strategiczne i operacyjne rozwinięcie w systemie obronnym państwa

Przedsięwzięcia operacyjnego rozwinięcia wojsk

Rozwijanie SZ RP stosownie do zagrożeń

Udział SZ w systemie reagowania obronnego państwa

plk rez. dr inż. Bernard Wiśniewski

Zadania obronne urzędu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Z mocy postanowień rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji³⁵ minister ten kieruje następującymi działaniami administracji rządowej: administracja publiczna, sprawy wewnętrzne, wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne.

Rozporządzenie to stanowi, iż minister, niezależnie od obowiązków przewidzianych w tym zakresie dla innych właściwych organów i podmiotów, podejmuje działania niezbędne dla:

- usunięcia zagrożeń, które mogą zakłócić funkcjonowanie urzędów naczelnych, centralnych i terenowych organów administracji rządowej, w tym zapewnienia spokoju i porządku w budynkach i innych obiektach zajmowanych przez te organy;
- zapobieżenia bezprawnym działaniom, które mogłyby spowodować zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku w ruchu drogowym lub kolejowym, ruch ten utrudnić albo zakłócić, a także zakłócić spokój lub porządek publiczny lub narazić kogokolwiek na szkodę;
- inicjowania i koordynowania działań koniecznych do naprawienia szkód w mieniu Skarbu Państwa powstałych w wyniku zdarzeń, o których mowa powyżej;
- usuwania skutków klęsk żywiołowych.

Do zadań ministra spraw wewnętrznych i administracji należy także:

- realizacja Oświęcimskiego Strategicznego Programu Rządowego;
- zagospodarowanie mienia przejętego od wojsk Federacji Rosyjskiej;
- współpraca północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej oraz regionów Rzeczypospolitej Polskiej z regionem Sankt Petersburga;
- realizacja uprawnień i obowiązków wynikających z umów międzynarodowych, udzielonych dotacji, umów oraz porozumień dotyczących usuwania skutków klęsk żywiołowych.

³⁵ DzU nr 134, poz. 1436.

Organami podległymi lub nadzorowanymi przez ministra są: komendant główny Policji, komendant główny Straży Granicznej, komendant główny Państwowej Straży Pożarnej, szef Obrony Cywilnej Kraju, prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, prezes Wyższego Urzędu Górniczego oraz dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Natomiast jednostkami organizacyjnymi podległymi lub nadzorowanymi przez ministra spraw wewnętrznych i administracji³⁶ są: Biuro Ochrony Rządu, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Wyższa Szkoła Policji, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Instytut Technicznych Wyrobów Włókienniczych „Moratex” w Łodzi, Władza Wdrażająca Program Współpracy Przygranicznej Phare, Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Centrum Personalizacji Dokumentów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Zarząd Zasobów Mieszkaniowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

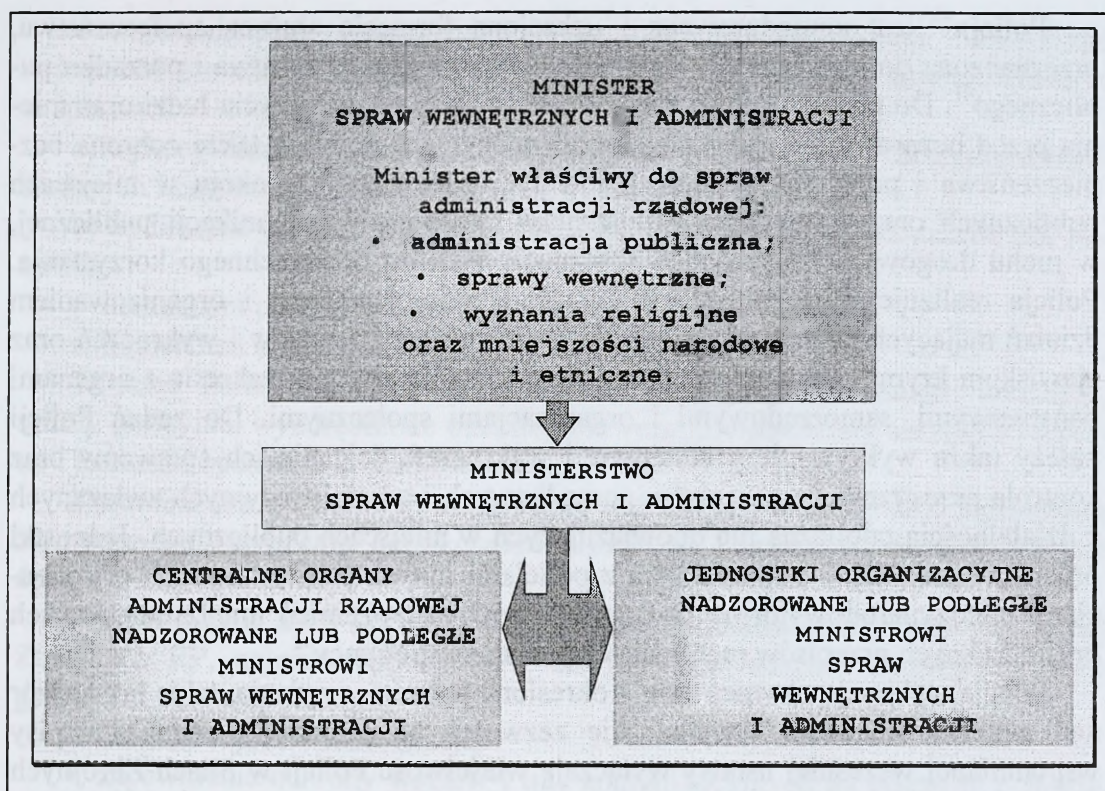
Można uznać, że strukturę podmiotową resortu³⁷ stanowią, obok ministra spraw wewnętrznych i administracji, ministerstwo jako urząd obsługujący Ministra w zakresie posiadanych właściwości oraz wykonujący określone prawem zadania centralne organy (organy) administracji rządowej, a także jednostki organizacyjne nadzorowane lub podległe ministrowi (ideę postrzegania struktury podmiotowej resortu przedstawia rys. 1).

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji³⁸ stanowi, iż w skład ministerstwa wchodzi następujące komórki organizacyjne: Gabinet Polityczny Ministra, Sekretariat Ministra, Biuro Dyrektora Generalnego, Departament Administracji Publicznej, Departament Rejestrów Państwowych, Departament Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego, Departament Zezwoleń i Koncesji, Departament Zdrowia, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Departament Prawny, Departament Finansów, Departament Współpracy Międzynarodowej, Departament Kontroli, Biuro Ochrony Informacji Niejawnych i Spraw Obronnych, Biuro Administracyjno-Gospodarcze, Biuro do spraw Usuwania Skutków Klęsk Żywiotowych oraz Samodzielny Wydział Audytu Wewnętrznego.

³⁶ *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 11 marca 2002 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji* (MP nr 14, poz. 234).

³⁷ *Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 781 – definiuje to pojęcie jako „dział administracji państwowej kierowany przez ministra”. Na potrzeby niniejszego opracowania pojęcie „resortu” zostało rozszerzone podmiotowo, co podyktowane było powszechnym pojmowaniem tego pojęcia.

³⁸ MP nr 16, poz. 272 z późn. zm.

Rysunek 1. Powszechnie postrzegana idea podmiotowa resortu spraw wewnętrznych i administracji (oprac. własne)

Strukturę ministerstwa określa regulamin organizacyjny wprowadzony w życie zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 maja 2004 r. Przywoływany regulamin określa między innymi zakres zadań i tryb pracy komórek organizacyjnych ministerstwa. Stanowi on, że komórki te realizują, każda w zakresie swojego działania, zadania powierzone ministrowi oraz inne, niż określone w regulaminie, na podstawie decyzji ministra. Do zadań, o których mowa, należy w szczególności, opracowanie projektów dokumentów pozostających we właściwości ministra, w tym aktów normatywnych i innych dokumentów rządowych, aktów administracyjnych oraz umów.

Trzon resortu spraw wewnętrznych i administracji stanowią jednolite umundurowane formacje niewchodzące w skład Sił Zbrojnych RP, nadzorowane lub podległe ministrowi spraw wewnętrznych i administracji, prowadzące działalność we wszystkich warunkach funkcjonowania państwa³⁹ oraz inne, zasadnicze z punktu widzenia zadań obronnych, jednostki organizacyjne, których charakterystykę przedstawiono poniżej.

³⁹ Szerzej na temat formacji resortu spraw wewnętrznych i administracji oraz pozostałych instytucji klasyfikowanych jako ogniwa ochronne systemu obronnego w oprac. B. Wiśniewski, J. Prońko, *Ogniwa ochrony państwa*, AON, Warszawa 2003.

Policja⁴⁰ jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu, przeznaczoną do jego ochrony oraz utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego⁴¹. Do podstawowych zadań Policji należy ochrona życia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, a także ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania. Policja realizuje również zadania związane z inicjowaniem i organizowaniem działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym, a także współdziałaniem w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi. Do zadań Policji należy także wykrywanie przestępstw i wykroczeń, ściganie ich sprawców oraz kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych. Jednostki organizacyjne Policji współdziałają z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów regulujących kwestie współpracy⁴².

Policja wykonuje również inne – określone prawem – zadania, takie jak nadzór nad strażami miejskimi i wydawanie zezwoleń na posiadanie broni. Przepisy wspomnianej wcześniej ustawy wyłączają właściwość Policji w Siłach Zbrojnych RP oraz w odniesieniu do żołnierzy, ponieważ zadania właściwe dla Policji w odniesieniu do żołnierzy i Sił Zbrojnych wykonuje zgodnie z § 16 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej – Żandarmeria Wojskowa, jako wojskowy organ porządkowy.

Na czele Policji stoi komendant główny podległy ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, powoływany (odwoływany) przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra spraw wewnętrznych i administracji.

Komendant główny Policji jest centralnym organem administracji rządowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Natomiast organami administracji rządowej na obszarze województwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego są:

⁴⁰ Zob. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (DzU z 2002 r. nr 7, poz. 58 z późniejszymi zmianami).

⁴¹ J. Czapska, J. Wójcikiewicz wyjaśniają pojęcia określające zadania Policji w cytowanej ustawie następująco: „(...) spełnianie zadań w zakresie bezpieczeństwa powszechnego to wymóg eliminacji zagrożeń w zakresie funkcjonowania władz publicznych i innych struktur życia publicznego, a także zdrowia i mienia obywateli. Spełnianie zadań w zakresie bezpieczeństwa obywateli to wymóg eliminacji zamachów na życie, zdrowie i mienie, zaś spełnianie zadań w zakresie porządku publicznego to wymóg eliminacji naruszania reguł dotyczących korzystania przez obywateli z miejsc publicznych”. *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Kantor Wydawniczy, Zakamycze 1999, s. 17.

⁴² Zob. B. Wiśniewski, *Ogólna charakterystyka zasadniczych sił resortu spraw wewnętrznych i administracji w świetle obowiązujących aktów prawnych*, Informator nr 2(4)/2000, Biuro Spraw Obronnych MSWiA, Warszawa, marzec 2000, s. 23.

• wojewoda przy pomocy komendanta wojewódzkiego Policji, działającego w jego imieniu albo komendant wojewódzki Policji działający w imieniu własnym w sprawach:

a) wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych i czynności z zakresu ścigania wykroczeń,

b) wydawania indywidualnych aktów administracyjnych, jeżeli ustawy tak stanowią;

• komendant powiatowy (miejski) Policji,

• komendant komisariatu Policji.

W skład Policji wchodzi także: Wyższa Szkoła Policji, ośrodki szkolenia, szkoły policyjne, wyodrębnione oddziały prewencji, pododdziały antyterrorystyczne i jednostki badawczo-rozwojowe.

Zadania i struktura Policji mają wpływ na wykorzystanie jej sił w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, do których należeć będzie⁴³:

• prowadzenie akcji kurierskiej na potrzeby mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP, najprawdopodobniej z chwilą wprowadzenia wyższych stanów gotowości obronnej państwa;

• ochrona rejonów mobilizacji;

• zapewnienie ochrony węzłów i tras komunikacyjnych na potrzeby przegrupowujących się wojsk własnych i sojusznicznych;

• udział w obronie przeciwdywersyjnej obszaru kraju;

• zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie ewakuacji ludności oraz na kierunkach niekontrolowanych zewnętrznych i wewnętrznych migracji ludności;

• zapewnienie łączności i obiegu poczty specjalnej na potrzeby naczelnych i terenowych organów władzy;

• udział w ochronie obiektów o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności.

Państwowa Straż Pożarna⁴⁴ jest zawodową, umundurowaną oraz wyposażoną w specjalistyczny sprzęt formacją, przeznaczoną do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. Do podstawowych zadań Państwowej Straży Pożarnej należy⁴⁵ rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń oraz organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych

⁴³ Por. *Prognozowanie kierunków systemu obronnego w aspekcie zmieniającej się zewnętrznej sytuacji* (Wybór opcji systemu obronnego RP w aspekcie uwarunkowań politycznych i prognozowanych zagrożeń, temat naukowy „OPCJA”. *Analiza stanu i kierunków zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej podsystemu pozamilitarnego systemu obronnego RP*), opr. zespołowe pod ogólnym kierownictwem płk. dr. hab. A. Włodarskiego, AON, Warszawa 1995, s. 20–23 oraz *Zadania Policji realizowane na rzecz Sił Zbrojnych w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny*, Biuro Prewencji Policji KGP, Warszawa 1995, s. 21.

⁴⁴ Zob. *Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej* (DzU z 2002 r., nr 147, poz. 1230 z późniejszymi zmianami).

⁴⁵ Zob. B. Wiśniewski, *Ogólna charakterystyka...*, op. cit., s. 21.

w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń⁴⁶. Do zadań PSP należy również nadzór nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych. Jednostki badawczo-rozwojowe funkcjonujące w ramach Państwowej Straży Pożarnej prowadzą prace naukowo-badawcze w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony ludności. Państwowa Straż Pożarna jest organizatorem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, mającego na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi, a także ratownictwo (techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne).

Obok zadań – typowych dla okresu pokoju – Państwowa Straż Pożarna będzie również wykonywać zadania na rzecz sił zbrojnych⁴⁷. Wspomniana wcześniej militarystyka nie pociąga za sobą zmian w podporządkowaniu poszczególnych jednostek ratowniczo-gaśniczych, powoduje jednak powstanie odwołów na wszystkich szczeblach organizacyjnych. *W skład struktur organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa, kryzysu i wojny zostają włączone zakładowe straże i służby pożarnicze oraz jednostki ochotnicze. Wspólnie z formacjami ratowniczymi obrony cywilnej tworzyć będą jeden zintegrowany system ratowniczy (...). W systemie tym wykorzystane zostaną wszystkie służby komunalnego ratownictwa energetycznego, gazowego i wodno-kanalizacyjnego*⁴⁸.

Struktura organizacyjna Państwowej Straży Pożarnej dostosowana jest do podziału administracyjnego Polski, a w jej skład wchodzi: Komenda Główna, komendy wojewódzkie, komendy powiatowe (miejskie).

Ponadto w strukturach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej znajdują się: Szkoła Główna Służby Pożarniczej, szkoły oraz ośrodki szkolenia, jednostki badawczo-rozwojowe i Centralne Muzeum Pożarnictwa.

W skład komend powiatowych (miejskich) Państwowej Straży Pożarnej wchodzi jednostki ratowniczo-gaśnicze.

Na terenie województwa zadania i kompetencje Państwowej Straży Pożarnej wykonują: wojewoda przy pomocy komendanta wojewódzkiego PSP, jako kierownika straży wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie, oraz komendant powiatowy (miejski) PSP.

Państwowa Straż Pożarna w czasie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny zapewnia ochronę przeciwpożarową obiektów o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa (w tym obronności).

Straż Graniczna⁴⁹ jest jednolitą umundurowaną i uzbrojoną formacją przeznaczoną do ochrony granicy państwowej na lądzie i na morzu oraz kontroli ruchu granicznego, będącą częścią administracji państwowej typu specjalnego. Do zasadniczych zadań Straży Granicznej należy ochrona granicy państwowej, organizowa-

⁴⁶ Ponadto Państwowa Straż Pożarna wykonuje pomocnicze specjalistyczne czynności ratownicze w czasie klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń przez inne służby ratownicze.

⁴⁷ Szerzej: *Prognozowanie kierunków systemu obronnego...*, op. cit., s. 24–25.

⁴⁸ Zob. *Prognozowanie kierunków systemu obronnego...*, op. cit., s. 26.

⁴⁹ Zob. *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej* (DzU z 2002 r., nr 171 poz. 1399).

nie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego oraz wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej, w tym wiz. Ponadto Straż Graniczna ma za zadanie rozpoznawać i wykrywać przestępstwa i wykroczenia oraz ścigać ich sprawców, w zakresie określonym ustawą o ochronie granicy państwowej oraz innymi ustawami. Jest także zobowiązana do działań prewencyjnych, mających zapobiegać powstawaniu przestępstw i wykroczeń. Straż Graniczna zapewnia również porządek publiczny w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego, a w zakresie swojej właściwości także w strefie nadgranicznej. Ponadto zadania tej formacji obejmują osadzanie i utrzymywanie znaków granicznych na lądzie oraz sporządzanie (aktualizacja), a także przechowywanie granicznej dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej oraz ochronę nienaruszalności znaków i urządzeń służących do ochrony granicy państwowej.

Do zadań powierzonych tej formacji należy również wykonywanie postanowień umów międzynarodowych o stosunkach prawnych na granicy państwowej oraz gromadzenie i przetwarzanie informacji z zakresu ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego oraz udostępnianie ich właściwym organom państwowym. Straż Graniczna sprawuje także nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przestrzeganiem przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach, ochrania granicę państwową w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej poprzez prowadzenie obserwacji statków powietrznych i obiektów latających, które pokonują granicę państwową na małych wysokościach, oraz informuje o tych przelotach właściwe jednostki sił powietrznych.

W myśl przepisów prawa Straż Graniczna ma również obowiązek zapobiegania: transportowaniu bez zezwolenia przez granicę państwową odpadów, szkodliwych substancji chemicznych oraz materiałów jądrowych i promieniotwórczych, zanieczyszczaniu wód granicznych oraz przemieszczaniu bez zezwolenia przez granicę państwową środków odurzających i substancji psychotropowych oraz broni, amunicji i materiałów wybuchowych⁵⁰.

Na czele Straży Granicznej stoi podległy ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów na wniosek tego ministra – komendant główny, który jest centralnym organem administracji państwowej w sprawach ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego.

W skład Straży Granicznej wchodzi oddziały Straży Granicznej⁵¹, strażnice oraz graniczne placówki kontrolne i pododdziały odwodowe⁵². W okresie wojny Straż Graniczna realizować będzie zadania okresu pokojowego, poszerzone o te,

⁵⁰ Szerzej: J. Prońko, B. Wiśniewski, *Wytyczne i zalecenia organizacji międzynarodowych w zakresie przeciwdziałania katastrofom w kontekście zadań Straży Granicznej*, Biuletyn Centrum Szkolenia Straży Granicznej Nr 27, Kętrzyn 2004.

⁵¹ Zasadniczą i samodzielnią jednostką organizacyjną Straży Granicznej przeznaczoną do ochrony granicy państwowej na obszarze jednego–dwóch województw przygranicznych jest oddział Straży Granicznej o zróżnicowanym, dostosowanym do potrzeb stanie etatowym.

⁵² Szczeblem pośrednim struktury organizacyjnej w Morskim Oddziale Straży Granicznej są dywizjony.

które są niezbędne do wykonania w ramach współdziałania z Siłami Zbrojnymi RP. *Straż Graniczna współdziałać będzie z Siłami Zbrojnymi „(...) w strefie nadgranicznej, utrzymując stałą łączność z jednostkami wojsk obrony terytorialnej. Jej zadania polegać będą na wykonywaniu niszczeń obiektów, powodujących opóźnienie lub krótkotrwale zahamowanie tempa działania wojsk przeciwnika oraz utrzymaniu obiektów możliwych do wykorzystania przez wojska operacyjne”⁵³.*

Straż Graniczna w zakresie posiadanych kompetencji ściśle współpracuje ze swymi odpowiednikami w państwach członkowskich Unii Europejskiej⁵⁴ oraz innymi, w państwach graniczących z Polską, a nie będącymi państwami UE.

Biuro Ochrony Rządu (BOR) jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją o charakterze policyjnym, podległą ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych⁵⁵. Na czele Biura Ochrony Rządu stoi szef BOR, podległy ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Do głównych zadań Biura Ochrony Rządu należy ochrona określonych obiektów oraz osób ważnych ze względu na dobro i interes państwa, a także prowadzenie rozpoznania pirotechniczno-radiologicznego obiektów Sejmu i Senatu.

Osobami, o których mowa powyżej, są: prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (w tym byli prezydenci na mocy ustawy z dnia 30 maja 1996 roku o uposażeniu byłego prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁶), marszałkowie Sejmu i Senatu, prezes i wiceprezes (wiceprezesa) Rady Ministrów, ministrowie właściwi do spraw wewnętrznych oraz spraw zagranicznych, inne osoby, których ochrona podyktowana jest dobrem państwa, a także osoby wchodzące w skład delegacji państw obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Natomiast obiektami ochranianymi przez Biuro Ochrony Rządu są objekty służące: prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, prezesowi Rady Ministrów, ministrom właściwym do spraw wewnętrznych oraz spraw zagranicznych, polskim przedstawicielstwom dyplomatycznym i urzędom konsularnym (przedstawicielstwom przy organizacjach międzynarodowych) poza granicami RP.

Biuro Ochrony Rządu odpowiada również za ochronę określonych obiektów i urzędów o szczególnym znaczeniu, których funkcjonowanie także zabezpiecza. Zadania ochronne realizowane przez BOR obejmują planowanie i koordynowanie zabezpieczenia osób, obiektów, urzędów oraz rozpoznawanie i zapobieganie powstawaniu potencjalnych zagrożeń, a także bezpośrednią ochronę fizyczną. W celu realizacji określonych ustawowo zadań Biuro Ochrony Rządu posiada strukturę organizacyjną, odzwierciedlającą trzy sfery jego funkcjonowania, skupioną w pionach: ochrony, zabezpieczenia logistycznego oraz szkolenia.

⁵³ Zob. *Prognozowanie kierunków systemu obronnego...*, wyd. cyt., s. 17.

⁵⁴ Szerzej: B. Bocianowski, B. Wiśniewski, *Ochrona granic Rzeczypospolitej Polskiej w perspektywie przyjęcia do Unii Europejskiej*, „Myśl Wojskowa”, wrzesień–październik 2003.

⁵⁵ Zob. *Ustawa z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu* (DzU nr 27 z dnia 30 marca 2001 r.).

⁵⁶ Zob. DzU nr 75 z 1998 r. oraz DzU nr 160 z 1998 r.

Biuro Ochrony Rządu realizuje ściśle określony zakres zadań o charakterze policyjnym, związany z zapewnieniem bezpieczeństwa najwyższym organom władzy i określonym osobom (obiektom) we wszystkich stanach funkcjonowania państwa, a struktura organizacyjna tej formacji ściśle odpowiada wykonywanym zadaniom.

Centralnym organem administracji rządowej, nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej, jest **prezes Wyższego Urzędu Górniczego**⁵⁷. Prezes Wyższego Urzędu Górniczego, między innymi, pełni funkcję organu wyższego stopnia w stosunku do dyrektorów okręgowych urzędów górniczych oraz specjalistycznych urzędów górniczych. Do zadań prezesa należy również powoływanie specjalnych komisji do kompleksowego opiniowania stanu rozpoznawania i zwalczania zagrożeń naturalnych i technicznych w zakładach górniczych oraz zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego, związanego z ruchem zakładu górniczego. W skład Wyższego Urzędu Górniczego (urzędu) wchodzi departamenty (biura) do spraw: prawa, integracji europejskiej, górnictwa, energomechanicznych, ochrony środowiska, gospodarki złożem, warunków pracy, kadr i szkolenia. Integralną częścią urzędu jest Archiwum Dokumentacji Mierniczo-Geologicznej.

Minister właściwy do spraw wewnętrznych nadzoruje także działalność **prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców**⁵⁸, który jest organem właściwym w sprawach: koordynacji działań organów administracji publicznej w sprawach repatriacji i cudzoziemców, wydawania decyzji i postanowień w wyżej wymienionym zakresie oraz azylu, prowadzenia ośrodków oraz zapewnienia świadczeń dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy oraz prowadzenia współpracy międzynarodowej w zakresie zjawisk migracyjnych. W skład UdSRiC wchodzi departamenty (biura, zespoły) zajmujące się między innymi problematyką: repatriacji i obywatelstwa, integracji europejskiej i współpracy międzynarodowej, postępowań uchodźczych i azylowych, legalizacji pobytu oraz organizacji ośrodków dla cudzoziemców.

Centralnym organem administracji państwowej funkcjonującym w resorcie, a właściwym w sprawach obrony cywilnej jest również **szef Obrony Cywilnej Kraju** podległy ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

Centrum Personalizacji Dokumentów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji⁵⁹ (CPD) jest jednostką organizacyjną nadzorowaną przez ministra, której zasadniczym celem działania jest personalizacja dokumentów osobistych.

⁵⁷ Zob. *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne* (DzU z 1996 r., nr 27 poz. 96 z późn. zm.) oraz *zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie nadania statutu Wyższemu Urzędowi Górniczemu* (MP z dnia 5.04.02 nr 13, poz. 224).

⁵⁸ Zob. *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach* (DzU nr 128, poz. 1175 wraz z późn. zm.).

⁵⁹ Zob. *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach* (DzU nr 128, poz. 1175 z późn. zm.) oraz *rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 czerwca 2001 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców* (Dz. U nr 67, poz. 686), a także *zarządzenie nr 1 Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców z dnia 5 grudnia 2001 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców* (Dz. Urz. MSWiA z 18.01.2002 r. nr 1, poz. 2).

Państwowa Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji⁶⁰ jest państwową jednostką budżetową podległą ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych. W jej skład wchodzi między innymi Główny Inspektor Sanitarny (powoływany i odwoływany przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych) oraz państwowi inspektorzy sanitarni powołani na obszar poszczególnych województw. Inspekcja realizuje zadania wynikające z ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Do zakresu jej działania należy realizacja zadań właściwych dla Państwowej Inspekcji Sanitarnej między innymi na terenach: ministerstwa oraz jednostek organizacyjnych nadzorowanych lub podległych ministrowi, a także zakładów opieki zdrowotnej tworzonych przez Ministra.

Instytut Technicznych Wyrobów Włókienniczych „Moratex”⁶¹ w Łodzi jest jednostką badawczo-rozwojową nadzorowaną przez ministra. Przedmiotem działania instytutu jest prowadzenie prac naukowo-badawczych, doświadczalnych i wdrożeniowych w zakresie technicznych wyrobów włókienniczych, związanych z ochroną zdrowia i życia.

Resort spraw wewnętrznych i administracji pełni ważną rolę w systemie obronnym państwa. Wynika to przede wszystkim z usytuowania w strukturze państwa, zakresu działania, założeń polityki obronnej Rzeczypospolitej Polskiej oraz potencjału resortu w czasie pokoju oraz sił i środków planowanych do wykorzystania w czasie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny. O pozycji resortu decyduje w zasadniczy sposób zakres zadań określony dla Ministra w źródłach powszechnie obowiązującego prawa, głównie w zakresie dotyczącym jego roli w systemie kierowania obronnością.

Zmieniający się z dnia na dzień stan prawny w dziedzinie obronności państwa, skłania do zaprezentowania rozważań w warunkach „niezbędnego minimum legislacyjnego”. Pozwoli to na ogólne zaprezentowanie zakresu odpowiedzialności ministra. W zaprezentowanych poniżej rozważaniach odniesiono się wyłącznie do tych przepisów prawa, które dotyczą wprost ministra spraw wewnętrznych i administracji i uznawane są za decydujące o najważniejszych obszarach zadaniowych.

Fundamentalne znaczenie dla ministra spraw wewnętrznych i administracji, w aspekcie zadań obronnych, ma ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, która stanowi, że do obowiązków ministra należy umacnianie obronności RP oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony (art. 2). Ustawa ta powierza jednocze-

⁶⁰ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 2002 r. w sprawie organizacji oraz zasad i trybu wykonywania zadań przez Państwową Inspekcję Sanitarną Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (DzU nr 192, poz. 1614) oraz Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 września 2000 r. w sprawie powołania jednostki budżetowej – Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (DzUrz. MSWiA nr. 4 poz. 28 z późn. zm.).

⁶¹ Zob. Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 maja 1999 r. w sprawie nadania statutu Instytutowi Technicznych Wyrobów Włókienniczych MORATEX w Łodzi (DzUrz. MSWiA nr 3, poz. 34 z późn. zm.).

śnie ministrowi obowiązek organizowania wykonywania zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony przez podległe ministerstwu, podporządkowane i nadzorowane jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorców, dla których jest organem założycielskim (art. 18 ust. 3). Postanowieniami tejże ustawy minister zobowiązany jest jednocześnie do uwzględniania w toku wykonywania zadań w zakresie obronności postulatów dotyczących potrzeb sił zbrojnych oraz obrony cywilnej (art. 19). Cytowany akt prawny nakłada również obowiązek określania, w drodze rozporządzenia wydawanego przez ministra spraw wewnętrznych i administracji (jako ministra właściwego do spraw wewnętrznych), w porozumieniu z ministrem obrony narodowej, trybu przeprowadzania rejestracji przedpoborowych, sposobu ich wzywania do rejestracji oraz zasad prowadzenia ewidencji przedpoborowych (art. 31 ust. 7). Z mocy tejże ustawy, jako minister właściwy do spraw administracji publicznej, określa w drodze rozporządzenia, wspólnie z ministrem obrony narodowej, czas trwania i termin ogłoszenia poboru na terytorium kraju (art. 35 ust. 1). Ponadto minister spraw wewnętrznych i administracji zgodnie z postanowieniami ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej realizuje zadania związane z:

- sprawowaniem zwierzchniego nadzoru nad przeprowadzaniem poboru (art. 37 ust. 1);
- udzielaniem zgody na służbę w obcym wojsku lub obcej organizacji wojskowej obywatelom polskim, niebędącym żołnierzami w czynnej służbie wojskowej lub byłymi żołnierzami zawodowymi (art. 199d ust. 1 i 2).

Kolejnym aktem prawnym regulującym zadania obronne ministra spraw wewnętrznych i administracji jest ustawa z dnia 23 września 1999 r. o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium, która art. 7 ust. 2 nakłada na ministra obowiązek określenia w trybie rozporządzenia (wspólnie z Ministrem Obrony Narodowej) innych, niż wymagane przez prawo polskie, rodzajów dokumentów uprawniających żołnierzy wojsk obcych i ich personel cywilny do przekraczania granicy państwowej.

Ustawa z dnia 25 lipca 2001 r. o wykonywaniu Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów (art. 26) zobowiązuje ministra właściwego do spraw wewnętrznych do sprawowania kontroli realizacji postanowień konwencji w podległych i nadzorowanych organach i jednostkach organizacyjnych, a także określanie zadań tych organów i jednostek w tym zakresie. Ustawa ta nakłada także na ministra obowiązek zapewniania:

- przeprowadzania kontroli granicznej zespołów inspekcyjnych według zasad przyjętych dla personelu dyplomatycznego w wyznaczonych przejściach granicznych;
- bezpieczeństwa członkom zespołów inspekcyjnych w czasie pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz w czasie przemieszczania się;

- prowadzenia, we współpracy z ministrem właściwym do spraw zagranicznych i ministrem właściwym do spraw gospodarki, działalności związanej z przygotowaniem, przyjmowaniem i prowadzeniem inspekcji organizacji (do spraw Zakazu Broni Chemicznej) w podległych i nadzorowanych jednostkach organizacyjnych.

Kolejnym zadaniem realizowanym przez ministra jest ustalanie w drodze decyzji administracyjnej terenów zamkniętych, czego podstawą jest art. 4 ust. 2a ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne.

Z kolei postanowieniami ustawy z dnia z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (art. 58 ust. 1) minister zobowiązany jest do sporządzania, w zakresie swojej właściwości, programów zawierających zadania rządowe służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych wpływających na przestrzenne zagospodarowanie kraju – do celów publicznych⁶².

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie ogólnych zasad wykonywania zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony nakłada na ministra obowiązek tworzenia warunków organizacyjnych i technicznych planowania oraz realizacji zadań obronnych (§ 3 ust. 1 pkt 1), koordynowania planowania i realizacji zadań obronnych (§ 4 ust. 1 pkt 1), współdziałania w planowaniu i realizacji zadań obronnych (§ 5), a także zapewniania warunków przekazywania informacji i decyzji dotyczących planowania realizacji zadań obronnych (§ 6). Natomiast postanowieniami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie szkolenia obronnego minister spraw wewnętrznych i administracji zobowiązany jest do uczestniczenia w szkoleniu obronnym (§ 3 ust. 1 pkt 1 lit. „a”), organizowania szkolenia obronnego w kierowanych działach administracji rządowej (§ 5 pkt 2), a także koordynowania szkolenia obronnego realizowanego w kierowanych działach administracji rządowej oraz przez kierowników podległych lub nadzorowanych jednostek organizacyjnych (§ 10 pkt 2).

Szczególną rolę ministra spraw wewnętrznych i administracji w obszarze obronności podkreśla rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie kontroli wykonywania zadań obronnych, które stanowi, iż przedstawiciele ministra właściwego do spraw administracji publicznej uczestniczą każdorazowo we wszystkich kontrolach kompleksowych realizacji zadań obronnych (§ 10 ust. 5). Przywoływane rozporządzenie daje jednocześnie ministrowi prawo zarządzania przeprowadzania kontroli problemowych i doraźnych (§ 11 ust. 2) oraz planowania, organizowania i prowadzenia kontroli problemowych (§ 12 ust. 2). Natomiast postanowieniami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, minister właściwy do spraw wewnętrznych zobowiązany jest do przygotowania, w uzgodnieniu z ministrem obrony narodowej, głównych stanowisk kiero-

⁶² Zgodnie z art. 6 pkt 7 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami – DzU z 2000 r., nr 48, poz. 543 z późn. zm.) odnosi się to między innymi do budowy i utrzymania obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa.

wania (§ 11 ust. 2 pkt 2) oraz uczestniczenia w przygotowaniu systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym (§ 20) poprzez:

- opracowanie koncepcji przygotowania i utrzymania obiektów specjalnych;
- przygotowanie planu przemieszczania ustalonych organów państwa na zapasowe stanowiska kierowania;

Rozporządzenie, o którym mowa, nakłada na ministra właściwego do spraw wewnętrznych realizację w rejonie głównych stanowisk kierowania przedsięwzięć dotyczących:

- przygotowania stanowiska kierowania prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i prezesa Rady Ministrów, w zakresie uzgodnionym odpowiednio z szefem Biura Bezpieczeństwa Narodowego oraz z szefem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- przygotowania obiektów specjalnych stanowisk kierowania prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i prezesa Rady Ministrów;
- planowania i organizowania przemieszczenia prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i prezesa Rady Ministrów na zapasowe miejsce pracy;
- zapewnienia ochrony oraz obrony stanowisk kierowania prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i prezesa Rady Ministrów;
- zapewnienia bezpośredniej ochrony określonych osób;
- planowania i organizowania, w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw łączności, specjalnych systemów teleinformatycznych na potrzeby systemu kierowania oraz zapewnienia ich funkcjonowania;
- zapewnienia utrzymania obiektów specjalnych przeznaczonych dla prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, prezesa Rady Ministrów, ministrów oraz centralnych organów administracji rządowej w gotowości do wykorzystania, a także ich obsługi technicznej w razie wewnętrznego lub zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i w czasie wojny;
- zapewnienia ochrony oraz bezpieczeństwa, porządku publicznego i ochrony przeciwpożarowej;
- zapewnienia funkcjonowania systemu ostrzegania i alarmowania oraz prowadzenia akcji ratunkowo-ewakuacyjnych.

Ściśle związane z wyżej wymienionym jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 r. w sprawie przygotowania i wykorzystania systemów łączności na potrzeby obronne państwa, które stanowi, iż do zadań ministra właściwego do spraw wewnętrznych należy zaspokajanie według swojej właściwości – w ramach przygotowywania i wykorzystania obronnych systemów łączności – potrzeb dotyczących funkcjonowania obronnych systemów łączności, w szczególności na stanowiskach kierowania (§ 11 ust. 1). Rozporządzenie to jednocześnie określa kolejne zadanie ministra sprowadzające się do zapewnienia opracowywania (w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw łączności, ministrem Obrony Narodowej i szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego) wykazu organów administracji rządowej uprawnionych do preferencyjnej obsługi oraz przekazania tego wykazu przedsiębiorcom telekomunikacyjnym i operatorom pocztowym za pośrednic-

twem prezesa Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty (§ 11 ust. 1 pkt 3) – zadanie ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Postanowieniami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie warunków i trybu planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego minister ma zadanie sporządzanie – w uzgodnieniu z ministrem obrony narodowej – planów operacyjnych funkcjonowania dla kierowanych działów administracji rządowej (§ 5 ust. 1 pkt 2) oraz zatwierdzanie planów operacyjnych funkcjonowania podległych lub nadzorowanych centralnych organów administracji rządowej oraz kierowników jednostek organizacyjnych (§ 7 pkt 2)⁶³. Cytowane powyżej rozporządzenie określa kolejne zadania, których treścią jest sporządzanie:

- programów pozamilitarnych przygotowań obronnych dla kierowanych działów administracji rządowej (§ 9 ust. 1)⁶⁴;
- Narodowych Kwestionariuszy Pozamilitarnych Przygotowań Obronnych, zawierających stan przygotowań obronnych w kierowanych działach administracji rządowej, w tym podległych lub nadzorowanych centralnych organów administracji rządowej oraz jednostek organizacyjnych (§ 12 pkt 3).

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa minister spraw wewnętrznych i administracji zobowiązany jest do realizowania w stanach gotowości obronnej państwa czasu kryzysu oraz czasu wojny zadań przewidzianych w Planie Reagowania Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej (§ 6 ust. 1), koordynowania realizacji zadań związanych z podwyższaniem gotowości obronnej państwa, wykonywanych w kierowanych działach administracji rządowej oraz przez kierowników podległych i nadzorowanych jednostek organizacyjnych (§ 7) oraz tworzenia – w celu zapewnienia ciągłości przekazywania decyzji organów uprawnionych do uruchamiania realizacji zadań ujętych w Planie Reagowania Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej – systemu stałych dyżurów na potrzeby przekazywania tych decyzji kierownikom podległych i nadzorowanych jednostek organizacyjnych (§ 8 ust. 2 pkt 2).

Z mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony⁶⁵ w zakresie – odpowiednio – obiektów Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz

⁶³ Szerzej na temat planowania operacyjnego w resorcie spraw wewnętrznych i administracji w oprac. B. Wiśniewski, *Planowanie operacyjne*, [w:] *Resort spraw wewnętrznych i administracji w systemie obronnym państwa*, materiały z konferencji organizowanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w dniach 28–29.10.2004 r.

⁶⁴ Programy te podlegają uzgodnieniu z ministrem obrony narodowej.

⁶⁵ Szerzej na temat szczególnej ochrony obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa w oprac. L. Kaczorkiewicz, B. Wiśniewski, *Organizowanie szczególnej ochrony obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa*, [w:] *Resort spraw wewnętrznych i administracji w systemie obronnym...*, op. cit.

obiektów organów i jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej, do obowiązków ministra należy występowanie z wnioskiem o uznanie obiektu za szczególnie ważny dla bezpieczeństwa i obronności państwa (§ 4 ust. 2 pkt 2) oraz organizowanie szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 1). Minister zobowiązany jest także tym rozporządzeniem do ujmowania problematyki szczególnej ochrony obiektów w kwestionariuszach, przeglądach, programach i innych dokumentach dotyczących przygotowań obronnych Rzeczypospolitej Polskiej (§ 7 ust. 1 pkt 2) oraz opracowywania, uzgadniania i aktualizowania planów szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 3). Ponadto do zadań ministra w zakresie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony, należy:

- koordynowanie i nadzorowanie prac związanych z przygotowaniem szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 4);
- realizowanie zadań związanych z uzyskaniem limitów osobowych, środków finansowych oraz innych zasobów niezbędnych do prowadzenia szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 5);
- organizowanie szkolenia w zakresie problematyki szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 6);
- organizowanie współdziałania w zakresie dotyczącym szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 7);
- zapewnianie sprawności, ciągłości i terminowości prowadzenia szczególnej ochrony obiektów (§ 7 ust. 1 pkt 8).

Inne zadania ministra właściwego do spraw wewnętrznych w zakresie szczególnej ochrony obiektów, w tym obiektów pozaresortowych, organów i jednostek organizacyjnych sprowadzają się do precyzowania (po zasięgnięciu opinii ministra obrony narodowej) ogólnych wymagań przygotowania i prowadzenia szczególnej ochrony obiektów kategorii II (§ 7 ust. 3 pkt 1) oraz określania procedury opracowywania, uzgadniania i aktualizowania planów szczególnej ochrony obiektów kategorii II (§ 7 ust. 3 pkt 2). Minister w tym zakresie zobowiązany jest do:

- prowadzenia ewidencji obiektów kategorii II (§ 7 ust. 3 pkt 3);
- podejmowania decyzji w sprawie udziału Policji, Państwowej Straży Pożarnej i formacji obrony cywilnej w szczególnej ochronie obiektów oraz ustalanie zakresu i sposobu tego udziału, po zasięgnięciu opinii zainteresowanych organów (§ 7 ust. 3 pkt 4);
- organizowania i prowadzenia, wspólnie z ministrem obrony narodowej, specjalistycznego szkolenia dla osób organizujących wykonywanie zadań w zakresie szczególnej ochrony obiektów kategorii II (§ 7 ust. 3 pkt 5);
- opracowywania (po zasięgnięciu opinii zainteresowanych organów) harmonogramów wykonywania zadań w zakresie szczególnej ochrony obiektów kategorii II, a następnie przedkładanie ich do zatwierdzenia prezesowi Rady Ministrów (§ 9).

Kolejny rządowy akt prawny regulujący zadania ministra spraw wewnętrznych i administracji to rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 maja 2002 r. w sprawie militaryzacji jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na rzecz obronno-

ści lub bezpieczeństwa państwa, które zobowiązuje ministra do występowania z wnioskiem o objęcie jednostek organizacyjnych przygotowaniami do militaryzacji (§ 4 ust. 1). Rozporządzenie to upoważnia także ministra do sporządzania resortowych zestawień zadań w zakresie militaryzacji (§ 7 ust. 1) oraz określania zakresu przedsięwzięć związanych z przygotowaniami do militaryzacji oraz szczegółowych zasad i trybu ich wykonywania w kierowanych działach administracji rządowej, a także wyznaczania podległych i nadzorowanych organów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych przedsięwzięć (§ 10 pkt 1). Rozporządzenie, o którym mowa, zobowiązuje ministra również do:

- ustalania sposobu zabezpieczenia potrzeb sprzętowych i materiałowych jednostek przewidzianych do militaryzacji (§ 10 pkt 2);
- uzgadniania z ministrem obrony narodowej zmian dotyczących terminów osiągania gotowości do działania specjalnie tworzonych jednostek zmilitaryzowanych oraz informowanie właściwych organów o zmianach wynikających z aktualizacji resortowych zestawień zadań w zakresie militaryzacji (§ 10 pkt 3);
- zapewniania środków finansowych na realizację zadań związanych z przygotowaniem do objęcia militaryzacją ustalonych jednostek organizacyjnych (§ 10 pkt 4);
- nadawania, w uzgodnieniu z ministrem obrony narodowej, numerów identyfikacyjnych podległym jednostkom przewidzianym do militaryzacji, a specjalnie tworzonym jednostkom zmilitaryzowanym – także nazwy (§ 11 ust.1 pkt 1);
- przesyłanie do właściwych organów, w razie wprowadzenia zmian w resortowych zestawieniach zadań w zakresie militaryzacji, wyciągów z tego zestawienia (§ 11 ust. 1 pkt 2).

Zgodnie z postanowieniami wyżej wymienionego rozporządzenia minister spraw wewnętrznych i administracji ma obowiązek przedstawiania ministrowi obrony narodowej propozycji do rocznego planu szkolenia (§ 11 ust. 1 pkt 3), a także zarządzania – w stosunku do kierowników jednostek organizacyjnych podległych w sprawach przygotowania ich do militaryzacji – kontroli stanu przygotowania do objęcia militaryzacją tych jednostek organizacyjnych (§ 17 ust. 1 pkt 2). Jedną z ustaw regulujących kwestie wykonywania zadań obronnych jest ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej. Z mocy postanowień tejże ustawy minister właściwy do spraw wewnętrznych jest odpowiedzialny za wprowadzenie:

- w czasie stanu wojennego w drodze rozporządzenia (wspólnie z ministrem obrony narodowej) ograniczenia prawa do posiadania broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej albo zakazania noszenia, w zakresie dotyczącym żołnierzy zawodowych (art. 24 ust. 2 pkt 5);
- w trybie alternatywnym w drodze rozporządzenia (w porozumieniu właściwym do spraw zagranicznych oraz z ministrem obrony narodowej): zamknięcia lub ograniczenia ruchu osobowego i towarowego przez przejścia graniczne, szczegól-

nych zasad wydawania dokumentów uprawniających obywateli polskich do przekraczania granicy państwowej, szczególnych zasad wydawania dokumentów uprawniających cudzoziemców do przekraczania granicy państwowej oraz przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 28 ust. 2).

Organizacja działania resortu w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny charakteryzuje się niżej wymienionymi zasadami:

- scentralizowany jest kierunek działania i koordynacja;
- obowiązuje jednoosobowe kierownictwo i odpowiedzialność;
- podstawą działania są przygotowane plany (procedury postępowania), uwzględniające możliwe zagrożenia i sposoby działania.

Obowiązujące modele działania resortu opierają się na przepisach prawa regulujących funkcjonowanie w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, których dopełnieniem jest katalog procedur postępowania. Na podstawie zaprezentowanej powyżej analizy aktów prawnych dotyczących obronności można stwierdzić, że głównym obszarem realizacji zadań w systemie obronnym RP są dwa działy administracji rządowej, tj. administracja publiczna i sprawy wewnętrzne, a spośród nich – ostatni z wyżej wymienionych.

Realizując określone prawem zadania obronne, resort spraw wewnętrznych i administracji będzie między innymi przeciwdziałał zagrożeniom typowym dla wszystkich warunków funkcjonowania państwa (oraz minimalizował i likwidował ich skutki), jak i tym, które występują wyłącznie w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

Zagrożeniami typowymi dla wszystkich warunków funkcjonowania państwa, które dotyczyć będą resortu, są⁶⁶:

- zagrożenia wewnątrzpaństwowe o charakterze kryminalnym (pospolitym),
- zagrożenia przestępczością graniczną,
- zagrożenia zdarzeniami losowymi.

Natomiast zagrożeniami typowymi dla warunków zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny będą: terroryzm⁶⁷, dywersja⁶⁸ i sabotaż⁶⁹.

⁶⁶ Zob. *Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce – projekt założeń MSWiA*, Warszawa, marzec 2000 r., s. 45–89, 128–137.

⁶⁷ „Stosowanie terroru, zwłaszcza działalność niektórych ugrupowań ekstermistycznych, usiłujących za pomocą zabójstw politycznych, porwań zakładników, uprowadzeń samolotów i podobnych środków zwrócić uwagę opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła lub wymusić na rządach państw określone ustępstwa bądź świadczenia na swoją korzyść”. Zob. *Mały słownik języka polskiego*, op. cit., s. 939.

⁶⁸ „Działanie wojenne mające na celu odwrócenie uwagi nieprzyjaciela, odciążenie albo osłabienie jego sił (...); wroga działalność uprawiana wewnątrz państwa w celu osłabienia jego obronności, sił gospodarczych albo kulturalnych”. Zob. *ibidem*, s. 169.

⁶⁹ „Dezorganizowanie pracy przez umyślne uchylanie się od niej lub świadome wadliwe jej wykonanie przez uszkodzenie, niszczenie środków produkcji; ukryte, zamaskowane działanie mające na celu przeszkodzenie w realizacji jakiegoś planu”. Zob. *ibidem*, s. 827.

Zagrożenia, o których mowa (zarówno pokojowe, jak i wojenne⁷⁰) będą towarzyszyły wykonywaniu zadań realizowanych przez resort spraw wewnętrznych i administracji, które sprowadzają się w szczególności do:

- w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa:
 - a) przeciwdziałania operacjom terrorystycznym,
 - b) wzmocnienia kontroli ruchu granicznego i ochrony granicy państwowej,
 - c) wzmocnienia ochrony obiektów,
 - d) zapewnienia społeczeństwu bezpieczeństwa powszechnego,
 - e) wzmożenia działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego, przestrzegania porządku publicznego i poszanowania prawa,
 - f) zapewnienia bezpieczeństwa przedstawicielom władzy i administracji rządowej oraz obcych przedstawicielstw dyplomatycznych;
- w warunkach wojny:
 - a) zapewnienia sprawnego funkcjonowania struktur państwa,
 - b) udziału w rozwinięciu wojennego systemu kierowania państwem,
 - c) organizacji ochrony i obrony organów władzy i administracji,
 - d) realizacji przedsięwzięć wsparcia przez państwo gospodarza,
 - e) wzmożenia działań w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej,
 - f) wzmocnienia ochrony obiektów,
 - g) wzmożenia działań w zakresie utrzymania porządku publicznego,
 - h) udziału w obronie przeciwdywersyjnej i przeciwdesantowej terytorium kraju,
 - i) realizacji przedsięwzięć zapewniających warunki do ochrony życia i zdrowia ludności,
 - j) realizacji zadań w zakresie wsparcia i zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych,
 - k) podejmowania działań umożliwiających wejście i działanie w rejonach objętych konfliktem międzynarodowych organizacji humanitarnych.

Śpośród wyżej wymienionych zadań, z punktu widzenia przynależności Polski do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego, dodatkowych wyjaśnień wymagają zadania realizowane przez resort w ramach wsparcia przez państwo gospodarza (– Host Nations Support HNS)⁷¹. Do zadań tych należą:

- umożliwienie organom wojskowym dostępu do rejestru pojazdów oraz kierowców,
- ułatwienie przekraczania granicy państwowej przez wojska sojusznicze,
- realizacja działań ratowniczych na trasach przemieszczania wojsk,

⁷⁰ Na temat zwalczania zagrożeń wojennych szerzej w oprac. B. Wiśniewski, *Zwalczanie terroryzmu, dywersji i sabotażu*, Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej nr 2/2004, Koszalin 2004 oraz B. Wiśniewski, *Wybrane aspekty zwalczania dywersji*, Biuletyn Centrum Szkolenia Straży Granicznej nr 25, Kętrzyn 2003.

⁷¹ Wsparcie przez państwo gospodarza to cywilna pomoc ze strony państwa goszczącego, świadczona w czasie pokoju, nadzwyczajnych zdarzeń losowych, kryzysu polityczno-militarnego lub konfliktu zbrojnego sojuszniczym siłom i organizacjom, które stacjonują na jego terytorium, działają na nim lub przemieszczają się przez nie tranzytem.

- współdziałal w zapewnieniu prewencyjnej osłony sprawnego przegrupowania wojsk oraz w rejonach ich rozmieszczenia.

Zabezpieczenie logistyczne resortu ma na celu terminowe zaopatrywanie oraz realizację usług logistycznych niezbędnych do realizacji zadań w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny. Zadania zabezpieczenia logistycznego realizowane są siłami pionów logistycznych struktur organizacyjnych resortu. Wydaje się, że najpoważniejszym przedsięwzięciem wchodzącym w zakres zabezpieczenia logistycznego resortu będzie zaopatrywanie. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa przedsięwzięcie to realizowane będzie przy wykorzystaniu dwóch źródeł: wojennych zapasów resortu oraz rezerw państwowych. Zapasy wojenne resortu tworzy się na podstawie wewnętrznych przepisów wydanych przez ministra spraw wewnętrznych i administracji, które między innymi zobowiązują kierowników jednostek organizacyjnych do gromadzenia tych zapasów w postaci uzbrojenia, sprzętu specjalistycznego oraz środków materiałowych i technicznych w ilości niezbędnej dla pokrycia potrzeb wynikających z wojennych potrzeb etatowych oraz potrzeb niezbędnych dla zabezpieczenia funkcjonowania resortu w warunkach wojny. Natomiast kwestie dotyczące kolejnego źródła zaopatrywania resortu reguluje ustawa z dnia 30 maja 1996 r. o rezerwach państwowych oraz zapasach obowiązkowych paliw⁷² oraz wydane zgodnie z art. 5 ust. 1 tejże ustawy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 stycznia 1998 r. w sprawie tworzenia, gospodarowania, dysponowania i finansowania rezerw państwowych, kontroli i tworzenia systemu informacyjnego o rezerwach gospodarczych⁷³. Na podstawie wyżej wymienionych przepisów tworzy się rezerwy państwowe surowców, materiałów, paliw, maszyn, urządzeń, produktów rolnych, produktów i półproduktów żywnościowych, leków i materiałów medycznych oraz artykułów sanitarnych, a także innych wyrobów niezbędnych do realizacji zadań obronnych.

Zabezpieczenie medyczne resortu stanowi całokształt czynności i działań podejmowanych dla zapobiegania powstawaniu strat sanitarnych, udzielania pomocy medycznej, utrzymania przy życiu jak największej liczby porażonych i rannych, a także współdziałal w likwidacji skutków użycia broni masowego rażenia oraz zapobieganie występowaniu schorzeń (zwłaszcza zakaźnych) we wszystkich strukturach organizacyjnych resortu i w rejonach jego działania⁷⁴.

Realizacja zadań resortu w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny będzie związana z powstawaniem strat wśród funkcjonariuszy i pracowników resortu w wielkościach, które dyktują potrzebę świadczeń ze strony organów właściwych w sprawach wykorzystania publicznej i niepublicznej służby zdrowia⁷⁵. Strat, których wielkość może przekraczać możliwości jednostek służby zdrowia, dla których organem założycielskim jest minister. Już w tym miejscu należy z całą mocą podkreślić, iż zakładając, że w warunkach zewnętrznego

⁷² DzU z 2003 r., nr 24, poz. 197.

⁷³ DzU nr 5, poz. 15.

⁷⁴ Por. *Leksykon wiedzy wojskowej*, op. cit, s. 507.

⁷⁵ Świadczeń realizowanych w ramach świadczeń na potrzeby obronne państwa.

zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny potrzeby zabezpieczenia medycznego resortu spraw wewnętrznych i administracji znacznie wzrastają, w ramach obowiązujących przepisów prawa jednostki, o których mowa, podlegają militaryzacji oraz są uzupełniane o formowane od nowa w czasie militaryzacji siły wsparcia oraz zabezpieczenia medycznego i rozpoznania sanitarno-epidemiologicznego. Najprawdopodobniej pomimo przewidywanych przedsięwzięć militaryzacyjnych, będą większe niż możliwości wymienionych jednostek organizacyjnych służby zdrowia.

Podstawowym celem zabezpieczenia medycznego resortu realizującego zadania w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny jest utrzymanie dobrego stanu zdrowia funkcjonariuszy i pracowników resortu, objęcie opieką rannych i chorych oraz ich leczenie, a także zapobieganie powstawaniu i rozpowszechnianiu chorób. Tak założony cel możliwy jest do osiągnięcia poprzez realizację przedsięwzięć, sprowadzających się w szczególności do zadań: ewakuacyjnych, leczniczych, sanitarno-przeciwepidemicznych oraz zaopatrywania w produkty lecznicze i wyroby medyczne, a także umiejętne kierowanie zabezpieczeniem medycznym. Nie można wykluczyć, że w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny poziom zadań resortowej służby zdrowia ulegnie gwałtownemu zwiększeniu, co spowodowane będzie wzrostem liczby:

- zagrożeń mieszczących się w sferze właściwości struktur organizacyjnych nadzorowanych lub podległych ministrowi oraz skutków tych zagrożeń;
- funkcjonariuszy resortu w tych obszarach terytorium państwa, w których zaistnieje potrzeba większej aktywności resortu skierowanej na zapewnienie społeczeństwu bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego, a także wsparcia w ramach określonych prawem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Najgroźniejsze z punktu widzenia zabezpieczenia medycznego realizacji zadań obronnych resortu mogą się okazać masowe straty sanitarne wśród funkcjonariuszy oraz pracowników resortu, a także pojawienie się oczekujących pomocy medycznej w zakresie znacznie przekraczającym możliwości związane z trzecim wariantem. Taka sytuacja może zmusić do działań mających na celu szybką ocenę stanu zagrożenia życia poszkodowanych oraz wybrania spośród nich tych, którzy wymagają najpilniejszej pomocy w celu ratowania ich zagrożonego życia zdrowia, udzielenia im pomocy w niezbędnym zakresie i możliwie szybkiego przekazania ich do właściwego miejsca udzielania definitywnej pomocy medycznej (odpowiedniej do natury doznanych obrażeń lub choroby).

W przyjętych w resorcie założeniach systemu kierowania w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny wyodrębniono trzy poziomy kierowania, odpowiadające hierarchicznej organizacji resortu i szczeblom administracji publicznej. Zaletą tych założeń jest uporządkowanie problematyki kierowania, zarówno w czasie działań planowych i prowadzonych w przewidywanych sytuacjach, jak i w innych warunkach.

Kierowanie resortem spraw wewnętrznych i administracji w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz wojny jest ukierunkowaną działalnością wszystkich organów zwierzchnich, mającą na celu utrzymanie zdol-

ności do działań podległych sił, przygotowanie ich do realizacji określonych zadań oraz nadzór nad ich wykonawstwem. W celu stworzenia warunków do kierowania resortem w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny rozwija się stanowiska kierowania. Proces ten obejmuje kompleks przedsięwzięć organizacyjnych i działań związanych z przejściem resortowych organów kierowania z okresu pokojowego w okres wojenny. Proces ten uwzględnia charakter i skalę zagrożenia oraz jego wpływ na rolę oraz funkcjonowanie określonych szczebli organizacyjnych resortu.

Minister spraw wewnętrznych i administracji, podobnie jak i inne organy administracji publicznej, realizuje politykę ustaloną przez Parlament i Radę Ministrów oraz koordynuje jej wykonanie przez inne organy mu podległe⁷⁶ w zakresie należącym do jego właściwości. Minister realizuje także zadania wynikające z obowiązujących aktów prawnych, w tym związanych z przygotowaniem obronnymi. Zadania te polegają przede wszystkim na:

- organizowaniu, koordynowaniu i programowaniu działań podmiotów realizujących zadania wynikające z zakresu poszczególnych działów administracji rządowej;
- opracowywaniu i doskonaleniu narzędzi realizacji polityki państwa w obszarze przydzielonych działów administracji rządowej;
- monitorowaniu, prowadzeniu analiz i ocen skutków działania oraz inicjowaniu i projektowaniu stosownych nowelizacji ustaw i przepisów wykonawczych;
- realizowaniu zadań wynikających z normatywnych aktów prawnych;
- współdziałaniu w zakresie realizacji powierzonych zadań.

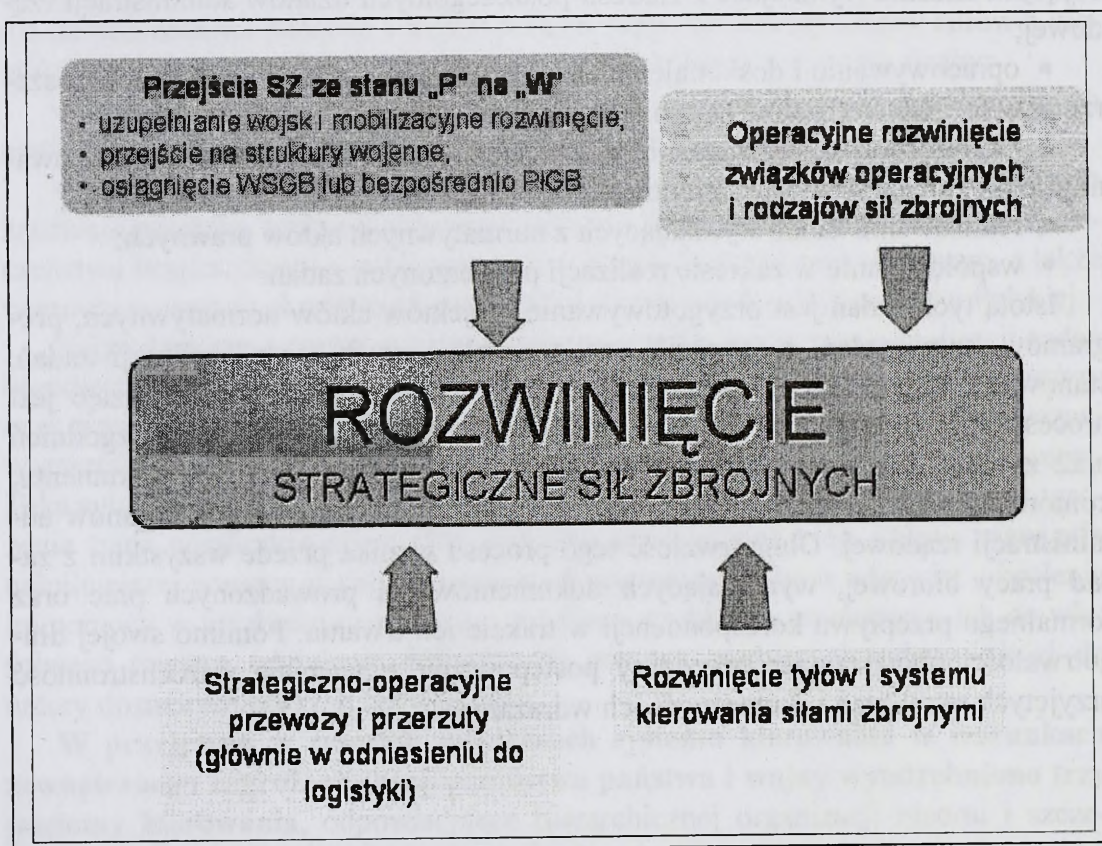
Istotą tych zadań jest przygotowywanie projektów aktów normatywnych, programów, sprawozdań, informacji, analiz problemowych, ocen realizacji zadań, stanowisk, decyzji itp. Wykonawstwo wyżej wymienionych przedsięwzięć jest procesem długotrwałym, wymagającym prowadzenia wielu konsultacji i uzgodnień oraz zasięgania opinii, stosownie do właściwości opracowywanego dokumentu, komórek i jednostek organizacyjnych oraz naczelnych i centralnych organów administracji rządowej. Długotrwałość tego procesu wynika przede wszystkim z zasad pracy biurowej, wymagających dokumentowania prowadzonych prac oraz formalnego przepływu korespondencji w trakcie ich trwania. Pomimo swojej długotrwałości obowiązujące procedury postępowania zapewniają wszechstronność przyjętych rozwiązań i skuteczność ich wdrażania.

⁷⁶ Na podstawie art. 34. ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej.

pplk dr Andrzej Polak

Rozwinięcie operacyjne w teorii polskiej sztuki wojennej w latach 80. i 90. XX wieku

Rozwinięcie operacyjne w ówczesnej teorii sztuki wojennej było jednym z głównych, obok osiągania wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijania mobilizacyjnego, elementów **strategicznego rozwijania sił zbrojnych** (rys. 1).

Rysunek 1. Elementy rozwinięcia strategicznego sił zbrojnych

Obejmowało również strategiczne przewozy i przerzuty sił (wojsk) i środków materiałowych. Rozwinięcie sił zbrojnych na teatrze działań wojennych osiągnęto przez utworzenie zgrupowań (sił) na poszczególnych kierunkach działań wojen-

nych. W tym celu niezbędne było: zajęcie rejonów wyjściowych przez wojska pierwszego rzutu strategicznego; przyjęcie ugrupowania, stosownie do przewidywanych zadań; wprowadzenie drugiego rzutu strategicznego w rejon przewidywanych działań, przebazowanie lotnictwa na lotniska polowe i utworzenie niezbędnych jego zgrupowań na TDW; zajęcie przez marynarkę wojenną wyznaczonych rejonów i utworzenie zgrupowań odpowiednio do przewidywanych zadań; rozwinięcie tyłów i systemu kierowania siłami zbrojnymi.

Rozmach strategicznego rozwijania sił zbrojnych, tj. przestawienie ich ze stanu pokojowego na wojenny, zależał od rodzaju i skali narastającego zagrożenia. Mogło to oznaczać: 1,5-krotne, a nawet 3-krotne zwiększenie stanu sił zbrojnych oraz stworzenie w wojskach operacyjnych kilku korpusów wojsk lądowych albo armii i kilku samodzielnych dywizji. Jako samodzielne związki operacyjne funkcjonowałyby siły powietrzne i marynarka wojenna. Ponadto we wszystkich województwach (rejonach) formowane byłyby dodatkowo siły obrony terytorialnej (regionalnej).

Charakter i stopień zagrożenia państwa oraz jego możliwości ekonomiczne określały wielkość jego sił zbrojnych. Koszty utrzymania pod bronią w pełni rozwiniętych sił zbrojnych zawsze przekraczały możliwości budżetowe nawet najbardziej zasobnych państw, stąd funkcjonujące w okresie pokojowym jednostki wojskowe znacząco różniły się stopniem ukończenia. Wynikało to z ogólnych założeń ówczesnego systemu gotowości bojowej. Zdolność do realizacji głównych zadań na wypadek wojny była kształtowana i doskonalona w okresie pokoju, podczas codziennej działalności organizacyjno-szkoleniowej. Polegała przede wszystkim na zapewnieniu maksymalnie niezbędnego poziomu wyszkolenia bojowego dowódców, sztabów i wojsk, gotowości systemu organizacyjno-mobilizacyjnego, dowodzenia i łączności.

Docelowym stanem wojsk oraz ostatecznym celem wszelkich działań w tym zakresie tym było osiągnięcie pełnej gotowości bojowej. Stanem wyjściowym do jej osiągnięcia była **stała gotowość bojowa**. Jej istotą było między innymi utrzymanie w pełnej sprawności technicznej (z nieprzekraczalnym zapasem rezerw eksploatacyjnych) co najmniej 70% (w jednostkach przewidzianych do sił szybkiego reagowania – 85%) stanu ewidencyjnego uzbrojenia, wozów bojowych oraz sprzętu i środków transportowych, przeznaczonych na czas „W”. Ponadto w pełnej sprawności użytkowej należało utrzymywać zapasy środków jednorazowego użytku. Bez względu na stopień ukończenia poszczególne jednostki, w odniesieniu do etatu czasu „W”, powinny sobie zapewnić warunki do powołania rezerw osobowych, pobrania (z gospodarki narodowej) środków transportowych i urządzeń oraz podstawowego uzupełnienia. Spełnienie tych założeń wymagało pełnienia we wszystkich jednostkach całodobowej służby dyżurnej (operacyjnej) oraz utrzymywania w jednostkach rozwiniętych i o niepełnych stanach osobowych, minimum 50% (w jednostkach pierwszej kolejności użycia – 70%) stanu ewidencyjnego żołnierzy. W dni wolne od zajęć (od godz. 17.00 dnia poprzedzającego dzień wolny do godz. 6.00 dnia poświęconego) utrzymywano jedynie niezbędną

liczbę żołnierzy, pozwalającą zapewnić pełnienie służb, dyżurów bojowych, zapoczątkować mobilizacyjne rozwinięcie, udział w akcjach ratowniczych oraz funkcjonowanie jednostek. Stała gotowość bojowa polegała również na prowadzeniu ciągłego, naziemnego i powietrznego rozpoznania radioelektronicznego, w którym brały udział wydzielone siły wojsk lądowych, wojsk lotniczych i obrony powietrznej oraz marynarki wojennej. Instytucje centralne (MON, SG WP) oraz dowództwa okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych zachowywały stałą zdolność do sprawnego rozwinięcia i funkcjonowania polowego systemu dowodzenia (poziomu operacyjnego) oraz kierowania i zabezpieczenia procesu osiągania przez wojska wyższych stanów gotowości bojowej, wśród których wyróżniano:

- podwyższoną gotowość bojową,
- gotowość bojową zagrożenia wojennego,
- pełną gotowość bojową.

Podwyższona gotowość bojowa wymagała od jednostek i instytucji wojskowych: uaktualnienia planów mobilizacyjnych, przygotowania bazy mobilizacyjnej do rozwinięcia w wyznaczonych rejonach, powołania mobilizacyjnego rzutu alarmowego w związkach taktycznych i oddziałach o niepełnych stanach oraz w jednostkach nowo formowanych, wydzielenia i skierowania załączków poszczególnych organów dowodzenia poziomu strategicznego i operacyjnego z oddziałami łączności i zabezpieczenia; wprowadzenia całodobowych dyżurów operacyjnych w instytucjach centralnych, dowództwach okręgów wojskowych, rodzajów sił zbrojnych, związkach taktycznych, oddziałach, wojewódzkich sztabach wojskowych, wojskowych komendach uzupełnień, odwołania jednostek przebywających w miejscach czasowego pobytu i żołnierzy przebywających poza jednostkami, do macierzystych garnizonów lub wyznaczonych rejonów.

Gotowość bojowa zagrożenia wojennego mogła zostać wprowadzona bezpośrednio ze stałej lub po wcześniejszym wprowadzeniu podwyższonej gotowości bojowej. Przedsięwzięcia realizowano w trybie alarmowym. Ich zakres zależał przede wszystkim od ukończenia (w odniesieniu do czasu „W”). Jednostki rozwinięte i o niepełnych stanach powinny osiągnąć w tym czasie gotowość do wykonania zadań bojowych, zaś pozostałe – gotowość do pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia. Gotowość bojowa zagrożenia wojennego wymagała od jednostek i instytucji wojskowych: uruchomienia realizacji świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz jednostek wojskowych, rozwinięcia (w miejscach stałej dyslokacji lub rejonach alarmowych) elementów bazy mobilizacyjnej, powołania mobilizacyjnego rzutu alarmowego do związków taktycznych i oddziałów o niepełnych stanach (i nowo formowanych) tam, gdzie nie uczynniono tego w trakcie podwyższonej gotowości, uzupełnienia do etatu „W” związków taktycznych i oddziałów rozwiniętych (desantowo-szturmowych, rozpoznania, walki radioelektronicznej, kierowania ruchem wojsk, wojsk raketowych WLOP) oraz zwiększenia możliwości leczenia w szpitalach.

Pełna gotowość bojowa oznaczała stan, w którym siły zbrojne po przeprowadzeniu pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia (w MSD lub rejonach alarmowych)

osiągnęły zdolność do realizacji zadań bojowych. W związkach taktycznych i oddziałach wojsk operacyjnych prowadzono rekonesans dróg do rejonów wyjściowych i na rubieżę rozwinięcia. W pozostałych jednostkach prowadzono zgrywanie bojowe i dopiero w miarę osiągania gotowości wyprowadzano do zasadniczych rejonów alarmowych.

Rozwinięcie mobilizacyjne oznaczało przejście sił zbrojnych z etatów i organizacji czasu „P” na etaty i organizację czasu „W”. Przejście sił zbrojnych na strukturę wojenną stanowiło główną część składową mobilizacji państwa, powiązaną z przestawieniem gospodarki narodowej z pokojowej na wojenną oraz dostosowanie administracji państwowej do potrzeb obrony państwa. Mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych obejmowało:

- uzupełnienie stanem osobowym, pojazdami samochodowymi, statkami powietrznymi, jednostkami taboru pływającego i maszynami;
- wyposażenie w środki materiałowe (materiały pędne i smary, żywność, umundurowanie, itp.), należne według etatów, tabel i norm należności czasu „W”;
- wydzielenie kadry do formowania nowych oddziałów.

Przejście jednostek wojskowych ze struktury pokojowej na etaty czasu „W” wiązało się z tym, że jednostki mogły:

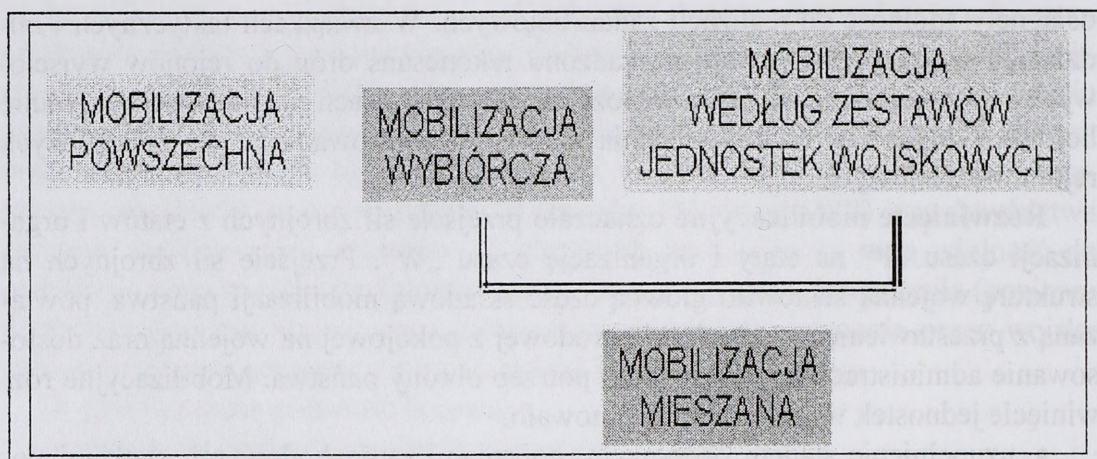
- pozostawać na tym samym poziomie organizacyjnym;
- przeformować się na wyższy szczebel organizacyjny;
- dzielić się na kilka oddziałów (pododdziałów), przeformowanych według etatów czasu wojennego;
- formować się od nowa, na podstawie istniejących lub wydzielonych załączków z innych jednostek organizacyjnych, względnie na bazie jednostek organizacyjnych administracji państwowej i gospodarki społecznej;
- zachować organizację według czasu pokojowego, otrzymując jedynie uzupełnienie stanem osobowym i materiałowe, zgodnie z normą czasu wojennego (niektóre z jednostek mogły zostać w czasie mobilizacji rozformowane).

Przewidywano trzy podstawowe **warianty rozwinięcia mobilizacyjnego**:

- rozpoczęcie i zakończenie procesu rozwinięcia mobilizacyjnego jeszcze przed wybuchem konfliktu zbrojnego (wariant najbardziej korzystny ze względów organizacyjnych i operacyjnych);
- uruchomienie mobilizacji w chwili wybuchu konfliktu zbrojnego (wariant pod każdym względem niekorzystny);
- uruchomienie mobilizacji przed wybuchem konfliktu, a zakończenie w warunkach wojny (wariant najbardziej prawdopodobny).

W zależności od przyjętego wariantu rozwinięcia sił zbrojnych wyróżniano cztery **rodzaje mobilizacji** (rys. 2).

Mobilizacja powszechna polegała na jednoczesnym i jawnym uruchomieniu mobilizacji całych sił zbrojnych (przez: radio, telewizję, radiowęzły, prasę i specjalnie przygotowane ogłoszenia).

Rysunek 2. Rodzaje mobilizacji

Mobilizacja według zestawów jednostek wojskowych polegała na jednoczesnym uruchomieniu zestawów (zestawy te ustalano zgodnie z potrzebami operacyjnymi), w ramach osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej. Zaletą tego rodzaju mobilizacji było maksymalne uwzględnienie potrzeb operacyjnych oraz prosty mechanizm uruchamiania (krótki czas przekazania zadań, wykluczenie pomyłek). Obowiązywały cztery zestawy jednostek:

- zestaw I – to określone organy dowodzenia poziomu centralnego i operacyjnego wraz z jednostkami łączności i zabezpieczenia, w tym: pododdziały regulacji ruchu oraz terenowe organy administracji wojskowej;
- zestaw II – obejmował związki taktyczne i oddziały przewidziane do pierwszego rzutu operacyjnego jednostki rozpoznawcze, WRE, OPL oraz niektóre jednostki wspierające i zabezpieczające działania pierwszego rzutu operacyjnego;
- zestaw III – to związki taktyczne i oddziały przewidziane do drugiego rzutu operacyjnego oraz pozostałe jednostki wsparcia logistycznego;
- zestaw IV – obejmował szkoły i ośrodki szkolenia, jednostki produkcyjno-usługowe, kulturalno-oświatowe oraz system uzupełnienia wojsk.

Mobilizacja wybiórcza polegała na mobilizacyjnym rozwijaniu jednostek wojskowych lub ich grup (rozmieszczonych na określonym obszarze), względnie okręgów wojskowych (korpusów), rodzajów sił zbrojnych, zgodnie z decyzją podjętą przez Sztab Generalny. Uruchomienie mobilizacji następowało na podstawie zarządzeń przekazanych do wojsk przez techniczne środki łączności lub oficerów łącznikowych.

Mobilizacja mieszana to przejście z wcześniej zastosowanego rodzaju mobilizacji (np. zestawami lub wybiórczo) na mobilizację powszechną. Uruchamiana w sytuacji nagłego wzrostu zagrożenia lub wybuchu wojny w czasie trwania mobilizacji.

Z uwagi na wykonywane zadania mobilizacyjne jednostki wojskowe dzielono na mobilizujące i mobilizowane. Podstawowym rodzajem **jednostki mobilizującej** była jednostka istniejąca w czasie pokoju (pułk artylerii, pułk zmechanizowany, akademia wojskowa itp.). Jedynie niewielką ich część zwalniano od pełnienia obowiązków jednostki mobilizującej, ze względu na zadania realizowane podczas pokoju lub szczególną dyspozycyjność (były to przede wszystkim jednostki szybkiego reagowania, rozpoznania czy jednostki rozmieszczone w strefie przygranicznej).

Rozwinięcie operacyjne, rozumiane przede wszystkim jako przyjęcie ugrupowania do prowadzenia operacji, obejmowało: tworzenie związków operacyjnych stosownie do celów, zadań i warunków pierwszej operacji oraz przegrupowanie wojsk do obszarów i rejonów wyjściowych, zajmowanie ich i osiągnięcie gotowości do przeprowadzenia pierwszej operacji. W innej definicji znajdziemy informację że rozwinięcie operacyjne to: *określony system zabiegów doprowadzających do pełnej gotowości bojowej dowództwa i wojska, ich przesunięcie (przegrupowanie) i zajęcie rejonów wyjściowych, zapewniających dogodne warunki przyjęcia przez ZO (ZT) odpowiedniego ugrupowania, zgodnie z zamiarem przewidywanej operacji.*

Wśród celów operacyjnego rozwinięcia wojsk wyróżniano:

- przeciwdziałanie zaskoczeniu oraz uchylanie się od uderzeń lotnictwa i broni precyzyjnej przeciwnika;
- zapewnienie dogodnych warunków przyjęcia przez związek operacyjny odpowiedniego ugrupowania, zgodnie z zamiarem prowadzenia pierwszej operacji.

Na możliwości, sposób i czas operacyjnego rozwinięcia wpływało wiele czynników, takich jak:

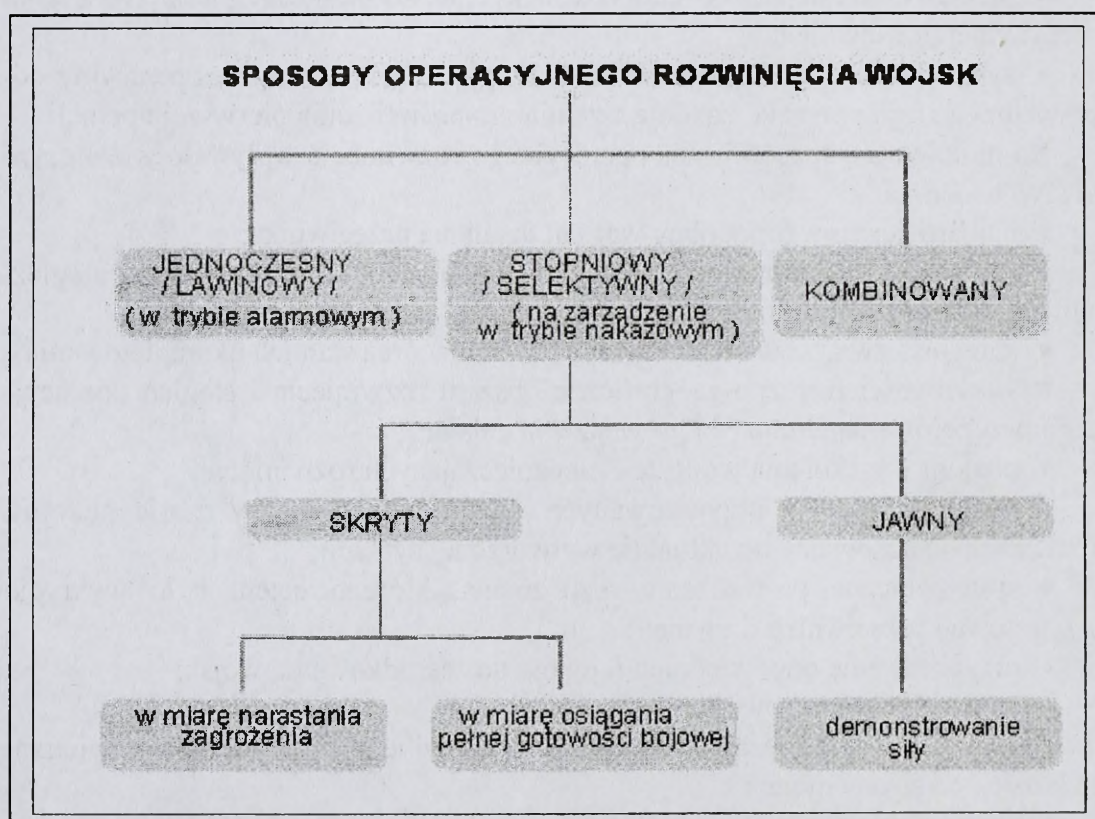
- najbardziej prawdopodobny wariant działania przeciwnika;
- miejsce, zadania oraz rola związku operacyjnego w ugrupowaniu strategicznym całości sił zbrojnych;
- kategoria związków taktycznych i oddziałów oraz stan ich ukompletowania;
- właściwości fizyczno-geograficzne obszaru rozwinięcia i stopień operacyjnego przygotowania terenu (do prowadzenia działań);
- poziom wyszkolenia jednostek zabezpieczających rozwinięcie;
- jakość i precyzja przygotowanych wcześniej planów (w czasie pokoju), a także ich dostosowanie do aktualnie wytworzonej sytuacji;
- systematyczne prowadzenie rozpoznania, którego celem było wykrycie przygotowań przeciwnika do wojny;
- przygotowanie odpowiednich rejonów do ześrodkowania wojsk;
- zapewnienie sprawnej komunikacji;
- zorganizowanie niezawodnej osłony operacyjnego rozwinięcia z powietrza, na lądzie i od strony morza;
- zapewnienie ciągłości dowodzenia;
- przygotowanie i realizacja skutecznego maskowania;
- szkolenie wojsk i sztabów w sprawnym wykonywaniu zadań związanych z operacyjnym rozwinięciem.

Zakładano, że system operacyjnego rozwinięcia wojsk powinien być elastyczny, to znaczy dostosowany do zmian w sytuacji międzynarodowej, skali napięć, konfliktów, dynamiki narastania zagrożenia, w tym możliwości nagłego, nieoczekiwanego wybuchu wojny. Powinien on być dostosowany do wielowariantowej koncepcji obrony i uwzględniać specyfikę każdego z okręgów wojskowych oraz poszczególnych systemów bojowych i zabezpieczających.

Proces operacyjnego rozwijania wojsk mógł się odbywać dwoma podstawowymi sposobami: selektywnie lub lawinowo (rys. 3).

W procesie **selektywnego rozwijania wojsk** wyróżniano trzy podstawowe etapy:

- pierwszy – prowadzono w celu zapewnienia zdolności do odparcia (z powietrza i lądu) uderzeń przeciwnika, powinien on umożliwić rozwinięcie połowego systemu dowodzenia związku operacyjnego, sił rozpoznania i WRE, jednostek osłony granicy i systemu obrony powietrznej;
- drugi – polegał na rozwinięciu związków taktycznych i oddziałów przewidzianych do pierwszego rzutu operacyjnego (wraz z jednostkami zabezpieczenia);
- trzeci – obejmował rozwinięcie wojsk przewidzianych do drugiego rzutu operacyjnego oraz jednostek wsparcia logistycznego.

Rysunek 3. Sposoby operacyjnego rozwinięcia wojsk

Selektywne rozwijanie wojsk zamierzano rozwijać każdorazowo przed wybuchem wojny, w sposób skryty lub jawny, w zależności od decyzji politycznych. **Skryte, selektywne rozwinięcie wojsk** mogło być organizowane w dwóch wariantach, a mianowicie jako:

- skryte przegrupowanie jednostek do rejonu operacyjnego przeznaczenia w miarę osiągania pełnej gotowości bojowej w rejonach mobilizacyjnego rozwinięcia. Narastanie sił w rejonach operacyjnego rozwinięcia zależało od sprawności systemu mobilizacyjnego rozwinięcia (uzupełnianie jednostek zgodnie z zestawem mobilizacyjnym, w których się one znajdują). Skrytość polegała na tym, że przegrupowanie wojsk w rejonny wyznaczone im planem maskowania operacyjnego odbywało się w warunkach ograniczonej widoczności. Część jednostek, wykonujących zadania osłony rozwinięcia wojsk, zajmowała rejonny odpowiedzialności bezpośrednio w strefie przygranicznej;

- skryte przegrupowanie jednostek do rejonów operacyjnego przeznaczenia w miarę narastania zagrożenia. Narastanie sił w tym wypadku determinowane było rozwojem sytuacji politycznej i militarnej. W wariantcie tym zastrzegano konieczność stopniowego przyjmowania określonego ugrupowania operacyjnego, rozwinięcia wojsk osłony i zabezpieczenia, stanowisk dowodzenia, a następnie rzutu bojowego i logistycznego. Sposób ten pozwalał również na zastosowanie szerszej gamy przedsięwzięć z zakresu maskowania operacyjnego.

Ogółem okres etapowego operacyjnego rozwinięcia związku operacyjnego mógł trwać kilkanaście dni, a z wykonaniem prac inżynierskich pierwszej i drugiej kolejności w pełnym wymiarze – kilkadziesiąt. Stopniowe, selektywne rozwinięcie związku operacyjnego, chociaż najbardziej pożądane, nie zawsze mogło być zrealizowane według przedstawionego scenariusza. Wojska powinny być również gotowe do działania w warunkach bardziej skomplikowanych, tzn. w wariantcie **lawinowym**, co oznaczało jednoczesność wykonania przedsięwzięć osiągania pełnej gotowości bojowej przez wszystkie jednostki w trybie alarmowym. Metoda lawinowa mogła przybrać formę demonstracji siły lub stanowić wyraz determinacji, w odpowiedzi na eskalację zagrożeń. Rozwinięcie mogło być też prowadzone sposobem kombinowanym, wynikającym z połączenia obu wcześniej wymienionych (lawinowego i selektywnego).

W czasie prowadzenia wojny podstawowymi rodzajami działań zaliczanych do pogotowia operacyjnego miały być również: osłona operacyjna na kierunkach, gdzie nie prowadzono działań wojennych (w obszarach graniczących z państwami nieuczestniczącymi w wojnie) oraz pobyt wojsk w obszarach i rejonach ześrodkowania, w których wojska odtwarzały zdolność bojową, przygotowywały się do dalszych działań. Oddziaływano w ten sposób na przeciwnika, demonstrując gotowość do wykonania różnych, niebezpiecznych dla przeciwnika zadań (np. wykonanie uderzenia lub zorganizowanie obrony na ważnej rubieży).

Przegrupowanie operacyjne oznaczało przesunięcie wojsk związku operacyjnego z dotychczas zajmowanych rejonów (miejsce stałej dyslokacji, rejonów alarmowych) do obszaru wyjściowego lub bezpośrednio do obszaru obrony, czy też na

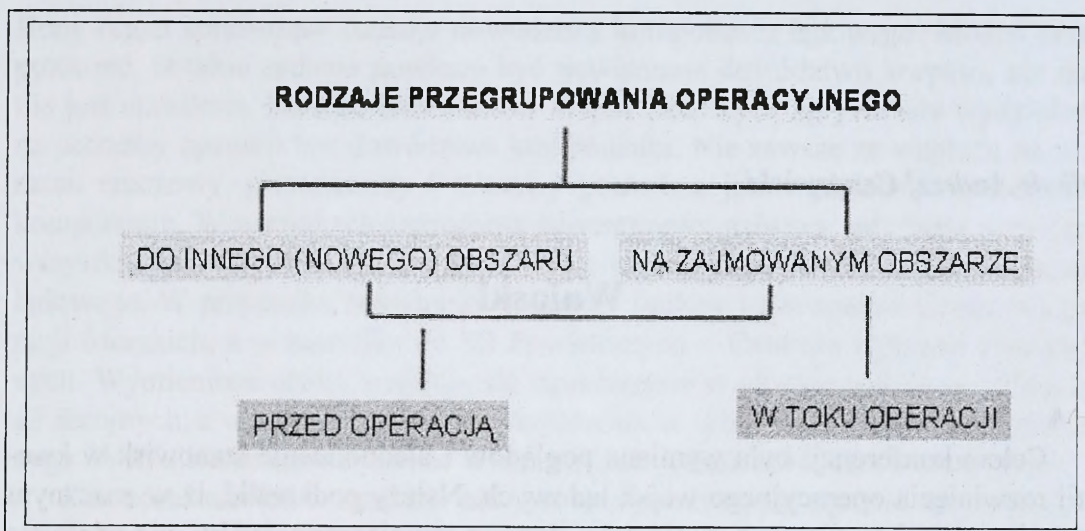
rubież wejścia do bitwy. Celem przegrupowania związku operacyjnego było zajęcie określonego obszaru (rubieży) lub przyjęcie innego ugrupowania w obszarze już zajmowanym. Zajęcie wyznaczonego obszaru planowano się osiągać etapami. To znaczy, że wojska przed osiągnięciem końcowego rejonu powinny się najpierw przegrupować do tzw. rejonu poprawy położenia (najczęściej pod pozorem ćwiczeń). W sytuacji gdy związek operacyjny przegrupowywał się już po wybuchu wojny i nie zaistniała konieczność niezwłocznego przechodzenia do operacji bezpośrednio po przegrupowaniu, wówczas siły te mogły przed osiągnięciem obszaru wyjściowego, przegrupować się najpierw do tzw. obszaru pośredniego.

Związki operacyjne mogły się przegrupowywać po wybuchu wojny lub bezpośrednio przed jej wybuchem, w okresie zagrożenia (w ramach operacyjnego rozwinięcia wojsk). Przegrupowanie to przyjmowano przede wszystkim jako przedsięwzięcie podporządkowane celom pierwszej operacji. Zakładano, że będzie to operacja obronna. Nie wykluczano jednak sytuacji, kiedy związek operacyjny po przegrupowaniu (w ramach operacyjnego rozwinięcia) mógł przejść bezpośrednio do operacji zaczepnej (np. w ramach przeciwuderzenia strategicznego).

Każde pierwsze przegrupowanie związku operacyjnego miało się odbywać w ramach operacyjnego rozwinięcia. Zakładano, że rozwinięcie operacyjne będzie prowadzone na własnym terytorium. Mogło się ono odbywać na obszarze własnego (dla określonego ZO) okręgu wojskowego lub też siły ZO (korpusu) mogły być przegrupowane na obszar innego okręgu.

Wyróżniano dwa główne **rodzaje przegrupowania** (rys. 4): przegrupowanie w ramach operacyjnego rozwijania sił zbrojnych i przegrupowanie prowadzone już podczas działań wojennych, z zamiarem przesunięcia związku operacyjnego na inny kierunek operacyjny (strategiczny). Wyodrębniano również przegrupowanie do nowego obszaru, zmianę ugrupowania na zajmowanym obszarze, przegrupowanie przed operacją albo w toku operacji.

O rozmachu przegrupowania świadczyły takie wskaźniki, jak: szerokość pasa przegrupowania i liczba dróg marszu, dobowy wysiłek przegrupowania oraz średnia prędkość przegrupowania. Związkom operacyjnym wyznaczano **pas przegrupowania** o szerokości 100–200 km, chociaż można również spotkać w literaturze propozycje wyznaczania związkom operacyjnym konkretnych **dróg marszu**. Jednym z istotnych wskaźników był **dobowy wysiłek przegrupowania**, określany jako odległość do pokonania w ciągu doby przez związki taktyczne i oddziały ZO. Zależał on przede wszystkim od przyjętego sposobu przegrupowania, np. przy użyciu własnych środków transportowych mógł wynosić 200–400 km. Uzależniony był nie tylko od warunków terenowych, pory roku (dnia), pogody, ale także od rodzaju kolumn marszowych (na poszczególnych drogach marszu). Czynniki te decydowały również o **średniej prędkości przegrupowania**, która wynikała z prędkości marszu poszczególnych kolumn. Dla kolumn mieszanych i gąsienicowych wynosiła 25–30 km/h, dla kolumn samochodowych – 30–40 km/h i więcej. W warunkach utrudniających marsz (np. góry, teren lesisto-bagienny, zima) mogła wynosić do 20 km/h.

Rysunek 4. Rodzaje przegrupowania operacyjnego

W ramach przegrupowania wojska mogły maszerować lub mogły być przewożone na różnych środkach transportowych. Istota polegała na tym, aby w zależności od sytuacji użyć do przegrupowania te, które zapewnią osiągnięcie założonego celu przegrupowania w maksymalnym stopniu. Przegrupowanie transportem morskim, powietrznym czy kolejowym było opłacalne na odległości powyżej 800–1000 km. Ze względu na poziom organizacyjny wyróżniano **przegrupowanie operacyjne** i **przegrupowanie strategiczne**. Na przyjęcie określonego sposobu przegrupowania wpływ miał również jego kierunek w odniesieniu do przeciwnika. Wyróżniano zatem przegrupowanie dofrontowe i rokadowe (po drogach położonych równoległe do rubieży styczności z przeciwnikiem).

plk dr Andrzej Czupryński

Wnioski

Celem konferencji była wymiana poglądów i ujednolicenie stanowisk w kwestii rozwinięcia operacyjnego wojsk lądowych. Należy podkreślić, iż w znacznym stopniu osiągnięto pierwszą część celu, dotyczącą wymiany poglądów, nie udało się natomiast wypracować wspólnego stanowiska. W kwestii tej zabrakło jednoznacznego poglądu doktrynalnego, który określałby rolę wojsk lądowych i Dowództwa Operacyjnego w procesie rozwijania strategicznego. Jednoznaczność interpretacji tych zadań pozwoliłaby systematyzować aparat pojęciowy. Brak jednoznaczności w określeniu roli Dowództwa Operacyjnego wynika z ciągłych zmian związanych z implementacją narodowego systemu osiągania gotowości do działania z sojusznikiem. Związane jest to również ze zmianami funkcjonalnymi w Siłach Zbrojnych RP. Dotychczas w aspekcie jednorodnych operacji rozwinięcie operacyjne znajdowało się w kompetencjach dowództw rodzajów sił zbrojnych, które jednocześnie spełniały funkcje dowództw operacyjnych. Stąd proces rozwinięcia operacyjnego był postrzegany przez pryzmat osiągnięcia gotowości do działania rodzaju sił zbrojnych, natomiast rozwinięcie strategiczne dotyczyło całości sił zbrojnych.

Zmiana funkcji rodzajów sił zbrojnych w zakresie dowodzenia w operacji spowodowała przewartościowanie zadań i systemu pojęć. **Rozwinięcie strategiczne dotyczy warunków osiągania gotowości obronnej przez państwo w aspekcie zagrożeń militarnych. Natomiast rozwinięcie operacyjne jest jego integralną częścią i dotyczy osiągnięcia gotowości do działania sił i środków przeznaczonych do realizacji zadań w operacji.** Mówiąc zatem o rozwinięciu operacyjnym, należałoby odnosić to przedsięwzięcie do wydzielanych sił, które będą przekazane do dyspozycji Dowództwa Operacyjnego. Proces rozwinięcia operacyjnego powinien być zakończony przez dowództwo operacyjne osiągnięciem gotowości do działania. Dlatego też proces osiągania gotowości do działania z punktu operacyjnego dotyczy sił przekazanych przez dowództwa rodzajów sił zbrojnych. Zadaniem dowódcy operacyjnego powinno być zgranie niezbędnych systemów do prowadzenia operacji. Uzasadnione jest zatem wyszczególnienie **rozwinięcia taktycznego**, które realizowane jest przez rodzaje sił zbrojnych. **Zadaniem rozwinięcia taktycznego powinno być osiągnięcie gotowości do działania zgodnie z przeznaczeniem operacyjnym wydzielanych sił.** Wyszkolenie i zgranie rodzaju sił zbrojnych może być realizowane na poziomie komponentu. W systemie dowodzenia nie jest okre-

ślony organ sprawujący funkcje dowództwa komponentu lądowego. Można przypuszczać, iż takie zadanie powinno być powierzone dowództwu korpusu, ale ono nie jest określone. Dlatego Dowództwo Wojsk Lądowych zgrywa siły wydzielone na potrzeby operacji bez dowództwa komponentu. Nie zawsze ze względu na rozmach rzeczowy, przestrzenny i czasowy potrzebne jest wydzielanie dowództwa komponentu. W warunkach zagrożenia suwerenności państwa, gdy będą rozwijane wszystkie jego siły zasadne jest wydzielenie narodowego dowództwa komponentu lądowego. W przypadku Marynarki Wojennej funkcje takie spełnia Centrum Operacji Morskich, a w stosunku do Sił Powietrznych – Centrum Operacji Powietrznych. Wymienione centra znajdują się strukturalnie w okresie pokoju w rodzajach sił zbrojnych, a w okresie wojny – funkcjonalnie w składzie Dowództwa Operacyjnego. W Wojskach Lądowych nie wyodrębniono jednak dowództwa komponentu.

Dla uczestnictwa w operacji nie jest niewystarczające zgranie wewnątrz poszczególnych komponentów. Wymagane jest zgranie całości sił, które powinno realizować Dowództwo Operacyjne ze względu na posiadane kompetencje dowodzenia w operacji. Zadanie to może i powinno realizować Dowództwo Operacyjne przed przystąpieniem do osiągania celu operacji.

W trakcie konferencji uzyskano jednolitość poglądów w sprawie uwarunkowań prawnych rozwinięcia strategicznego. Rozwinięcie strategiczne związane jest z osiąganiem gotowości obronnej państwa w warunkach zagrożeń zewnętrznych suwerenności państwa. System rozwinięcia strategicznego jest procedurą działania w warunkach zagrożeń bezpośrednich. Współcześnie coraz większego znaczenia nabiera system reagowania kryzysowego. Jednak w jego procedurach nie jest wymagane rozwinięcie strategiczne. W ramach reagowania kryzysowego część sił zbrojnych może osiągać gotowość do działania, ale w ramach pokojowego uzupełniania wakatów w wytypowanych jednostkach wojskowych. W reagowaniu kryzysowym nie uruchamia się w całości procedury rozwinięcia strategicznego. Mogą być prowadzone przedsięwzięcia osłony granicy oraz częściowo rozwinięcie operacyjne. W ramach rozwinięcia operacyjnego nie będą wdrażane przedsięwzięcia rozwinięcia mobilizacyjnego. Osiąganie gotowości do działania wojsk lądowych realizowane jest w pokojowych procedurach szkolenia. Natomiast w przypadku ogłoszenia przez organy konstytucyjne stanu gotowości obronnej czasu kryzysu wskazane jednostki wykonują pełny zakres zadań rozwinięcia operacyjnego. Współcześnie zadania te celowo jest postrzegać jako zadania rozwinięcia taktycznego, bo taką one spełniają funkcje.

Pomimo braku ustaleń dyrektywnych potrzebne jest prowadzenie szerokiej konsultacji naukowej nad zasadnością stosowanego dotychczas aparatu pojęciowego. Wymagane jest opracowanie materiału dydaktycznego, który precyzowałby zasady rozwinięcia strategicznego oraz funkcje i zadania poszczególnych organów dowodzenia. Nie jest jednoznacznie określona rola Sztabu Generalnego WP w procesie kierowania osłoną granicy państwowej. Jeżeli zadania praktycznej osłony granicy pozostaną w kompetencjach rodzajów sił zbrojnych, bez udziału organu synchronizującego i koordynującego użycie rodzajów sił zbrojnych, to mo-

że dojść do wykonania zadania tylko przez dany rodzaj, a nie całość sił zbrojnych. **W przypadku zagrożenia suwerenności terytorialnej zasadne jest, by osłona granic znajdowała się w kompetencjach Dowództwa Operacyjnego, jako integralny element planu operacyjnego. Również zadaniem Dowództwa Operacyjnego powinno być zgranie wszystkich sił w operacji przed rozpoczęciem osiągnięcia jej celu militarnego.** Natomiast przedsięwzięcia realizowane przez rodzaje sił zbrojnych celowo jest postrzegać na poziomie rozwinięcia taktycznego, przygotowującego dany pododdział, oddział lub związek taktyczny do osiągnięcia gotowości do działania w ramach operacji.

W kontekście zaprezentowanych wystąpień i dyskusji podczas konferencji wydaje się zasadne postrzeganie rozwinięcia taktycznego, operacyjnego i strategicznego. W systemie pojęć rozwinięcie strategiczne jest nadrzędne i dotyczy osiągnięcia gotowości obronnej państwa. W ramach rozwinięcia strategicznego należy wyróżnić rozwinięcie operacyjne, którego zadaniem powinno być osiągnięcie gotowości do działania całości sił w operacji. Zadania rozwinięcia taktycznego powinny natomiast dotyczyć osiągnięcia gotowości do działania wydzielanych sił z poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.

Problemy rozwinięcia strategicznego nie zostały jednoznacznie zdefiniowane, a propozycja ich postrzegania nie uzyskała szerszej akceptacji. Dokonanie podziału kompetencji i uporządkowanie systemu wiedzy wymaga zatem dalszych prac.